

DISS. A 128

t Sopronbányászai
páloskolator története

Írta:

Kelenyi J. Ottó.

Diss. A 128

A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF TUD. EGYETEM
FOLKORVIZS. NYELV- ÉS TÖRT. TUD. KARA

Elérkezett 1922. évi

Iktató-szám:

Előírat:

Utóírat:

7. 149 hó 26. n.
1922. 423.

A sopronbénfalvai kolostor története.

Irta

K e l é n y i B. O t t ó.

okl. középisk.tanár - Sopron v. tb.levéltárosa

8.1 A

Diss. A 128

T a r t a l o m:

Bevezetés.....	1-3.	1.
I. Sopron város középkori kulturájá- nak tényezői.....	4- 10.	1.
II. Bánfalva hajdan és most.....	11 -20.	1.
III. A pálosrend alapításának és fej- lődésének rövid története.....	21 -47.	1.
IV/a. A sopronbánfalvai kolostor tör- ténete.....	48-123.	1.
IV/b. A sopronbánfalvai kolostor bir- tokviszonyai.....	124-217.	1.
IV/c. A sopronbánfalvai kolostor lakói	218-234.	1.

B e v e z e t é s .

Egy kolostor történetét szándékozom jelen munkámmal a feledés homályából feltárni, amely fennállása alatt is sokat küzdött létéért, és alig hogy létét biztosította, rendje többi kolostorainak sorsában a feloszlásban kellett osztozkodnia.

Az állandó létért való küzdelemben nem dicsekedhetik glóriás multtal a bánfalvai páloskolostor. A gondok, a küzdelmek rendesen az ő élet árnyoldalait és az emberi természet gyöngéit tárják fel; de azért nem jelent hiábavaló munkát a velük való foglalkozás, mert a fény- és árnyoldalak együttes ismeretei adják egykor ~~vagy~~ intézmény hű képét.

Munkám jelen alakjában nem meritheti ki tárgyának összes részleteit. Ennek oka az a körülmény, hogy nem volt módomban feldolgozni az egész forrásanyagot, mely a kolostor történetéhez felvilágosításul szolgál. Nevezetesen a kedvezőtlen viszonyok ~~miatt~~ következtében nem jutottam el a bécsujhelyi városi és a bécsi állami levéltárak irataihoz és bár munkám érdekében soproni

tartozkodásomat kétizben megszakítottam, az ORSZ. LEVÉLTÁR idevágó bő anyagának teljes feldolgozására sem volt eddig alkalmam. Mindeme hiányokat azonban pótolni szándékozom, hogy munkám az egész forrásanyag felhasználásával láthasson napvilágot. Budapesten az ORSZ. LEVÉLTÁRON kívül az EGYETEMI KÖNYVTÁR és a NEMZETI MUZEUM anyagát is amennyire módomban állott átnéztem. Az EGYETEMI KÖNYVTÁR kéziratait, XVII. és XVIII. sz.-beli nyomtatványait, a NEMZETI MUZEUM pedig könyvanyagát volt szives rendelkezésemre bocsátani. Ezuton is hálás köszönetemet fejezem ki a nevezett tudományos intézetek Méltóságos Igazgató-~~ur~~ainak, akik a kutatáshoz engedélyüket megadták, és Tisztviselő-~~ur~~ainak, akik az anyagot rendelkezésemre bocsájtották.

A legnagyobb forrásanyagot munkámhoz Sopron város levéltára szolgáltatta, ahol jórészt a város tanácsához intézett levelesanyag van meg, míg a tanács kiadványai csak töredékesen, többször kelet nélküli másolatban állottak rendelkezésemre. Ez a körülmény is megnehezítette egyes részletkérdések pontos megvilágítását,

és teszi szükségessé a kutatás folytatását. Sopron város levéltáráról szólva hálásan emlékezem meg a város agilis főlevéltárossáról, Dr. Házi Jenőről, aki munkálkodásomat tanácsaival, felvilágosításaival kísérte.

Az említett nehézségek mellett is azt hiszem, sikerült a bánfalvai kolostor történetének korszakait és ezeken belül az események egymásutánját megvilágítani. Ha munkámmal némiképen hozzájárultam a pálosrend története egy fejezetének feltárásához, eredményesen munkálkodtam.

Sopron 1922, pünkösöd vasárnapján.

Kelényi B. Ottó

I.

Sopron város középkori kulturális élete a sok háboru és politikai változások ellenére magas fokon állott. II. Enre 1217. és IV. Béla 1230. évi oklevelei szerint Sopron már ebben az időben sólerakóhely volt. (Fejér: Cod. Dipl. III. 3. 208. és IV. 2. 382. 1.; Árpádkori Ujokmémentár I. 270., 302. 1.; Nagy Imre: Sopron multja. /Tört. Társulat Emlékkönyve/ 1883. 15.1.) III. Frigyes idejében pénzverőház /Münzhaus/ is volt a városban. (Sopron v. levéltár Lad. IV. et D. Fasc. V. N. 404. és 409.; Nagy I. 1. m. 25. 1.)

Az iparágak is korán jelentős virágzásnak indultak. Különösen az ötvösipar emelkedett nagy jelentőségre. (A pfalzi ^{ör}gróf dicsérettel emlékezett meg az ötvösmunkákról, melyeket Beatrix királyné esküvője alkalmával látott. V.ö. Payr S.: A soproni evang. egyház története. I. Sopron 1917. 6-7. 1.) Az ötvösökről ekkor már utcát is neveztek el a városban.

Az iparosélet felvirágzásának jelentős tényezői voltak az országos vásárok. Az első országos vásárt a sop-

roni polgárok kérelmére 1344-ben Nagy Lajos engedélyezte a Szt. Margit napját /jul. 13./ megelőző és követő hét- két hét napra, hogy ezáltal is elősegítse a fontos hely gyarapodását, mert Sopron már ekkor az ország ausztriai határszélének erőssége volt. (Dr. Házi J.: Sopron sz. kir. város története I. r. 1. K. Öklevelek. Sopron 1921.)

Ezt követte az 1371. évi engedély, mely szerint Sopron városában Szt. Erzsébet napja előtti és utáni 14 napon át országos vásár tartható, a vásáron résztvevő kereskedők pedig ugyanazon kiváltságokat élvezik, mint a budai vásárok alkalmával. (Házi i. m. 159. l.)

Mátyás király, aki különös kegyeiben részesítette Sopront, 1465-ben újabb vásártartási jogot ad a városnak, még pedig Invocavit vasárnapját követő keddre az előző és következő napokkal, valamint Szt. Fülöp és Jakab apostolok napjára. /máj. 1. / (Sopron v. l. Lad. K. Fasc. I. N. 7.; Payr I. i. m. 7. l.)

Sopron, mint fontos határállomás, korán élénk kereskedőváros lesz. III. Endre a kereskedelem érdekében /

1297-ben az újonnan megállapított soproni vámhelyeket és vámokat eltöröli és a IV. Béla idejében szokásos vámokat lépteti életbe. (Dr. Házi i. m. 16. l.) I. Károly, mivel a magyar kereskedőket nem engedték Ausztrián át Cseh- és Lengyelországba, megtorlásul megtiltotta, hogy a kereskedők áruikkal Ausztriába menjenek, hanem meghagyja, hogy Sopronban tartoznak azokat eladni. Majd 1338-ban az ottani borkereskedés érdekében ad ki oklevelet, és nem engedi, hogy a kereskedőket háborgassák. (Dr. Házi i. m. 70. l.)

1352-ben Albert osztrák herceg a soproni mészárosoknak és általában a magyar kereskedőknek Ausztriában egészen Bécsig szabad utat engedélyez. (Dr. Házi i. m. 98. l.) Zsigmond 1402-ben Sopron hűségének megjutalmazására számos kiváltsággal árumegállító jogot ad a városnak, majd még ugyanez évben megparancsolja az összes hatóságoknak, hogy Sopront e joga gyakorlásában támogassák. (Dr. Házi i. m. 270. l.)

A szellemi kultúra fejlődése mindig feltételezi az anyagi kultúra fejlettségét. Az anyagi jólét lehe-

tővé tették, hogy Sopron szellemi kulturának is áldozzon. A középkor vallásos tónusa Sopront is jellemzi. Méltán mondották Sopront a templomok és kápolnák városának. A lakosok számához képest valóban sok temploma volt a városnak, melyek között több kiváló építőművészeti alkotás. (L. Mihályi Ernő: A középkor műemlékei Sopronban c. művét.)

Ilyen az egész város felétt uralkodó Szt. Mihály plébánia templom, melyet a XIII. század második felének Sopronja kezdett építeni és a XV. század fejezi be.

A János lovagok Ker. szt. János temploma, mely a templom kapuja felett levő felírás szerint 1214-ben épült. E templomot a Zsigmond és Mátyás uralkodása alatti belső viszályok pusztították el, és a mostani alakját 1484-ben nyerte.

Hasonlókép a XIII. század első felében épült a Szentlélekről nevezett templom is. Egy felirat látható benne, mely szerint Torhoff Tamás építette volna 1221-ben.

A ferencrendiek, ma a bencések temploma a XIII. század végének, vagy a XIV. század elejének emléke.

A társaskáptalan Szt. György-utcai Szt. Györgyről nevezett temploma a XIV.-XV. század alkotása.

A templomokon kívül nagyszámu kápolna is díszítette Sopron városát.

Ilyenek: A "Sacellum ad S. Georgium", mely a mai társaskápolnai egyház helyén állott.

"Capella ad S. Elisabetham", az Ikvahid és Balfi-utca sarkán, mely a hospitale kápolnája volt.

"Capella B. Mariae Virginis", melyet 1538 előtt városvédelmi okokból bontottak le. (S.v.l. Fasc IV. N. 321.)

A "Capella S. Margarethae" valószínűleg a Szt. Mihály templom mellett állott, melyet 1543 előtt ugyancsak városvédelem miatt kellett lebontani. (S. v.l. Fasc L. N. 16)

A "Sacellum de Scharfenec"-ről 1461-ben történik említés. (L. I. et A. Fasc. I. N. 8.)

A "Capella S. Fabiani et Sebastiani" a mai Szélmalom-utcában állott; a kuruc ostrom alkalmával bon-

tották le. (L. VIII. A H. F. I. N. 128.)

A "Capella S. Jacobi" /Charner/, a XVIII. század első feléből származó, késői román s átmeneti stílusban épült temetőkápolna Szt. Mihály székesegyháza mellett állott.

A "Capella S. Mariae Magdalenae" a szt. Mihály temetőben volt a 18. század elejéig.

1490-ben említés történik a "Sand Linhard Kirchen"-ről (L. IX. et J. N. 7.), mely a Pócsi kapu előtt állott.

A "Capella S. Dorotheae"-ről 1354-ben, ^(Soproni plébános) Servátius végrendeletének tárgyalásakor történik említés, (L. VIII. et H. F. I. N. 10.) aki butorait és borait a kápolna fenntartására hagyományozta.

A középkor nem képzelhető el szerzetesek nélkül, akik nemcsak a hitéletet ápolták, hanem fontos művelődési tényezők is voltak.

A "Chronikon Hyerosolimitanum" szerint 1096-ban Sopron kapuja előtt a kereszties had egy csapata üttötte föl sátrát. /Ante portam Cyperon (Sopron) tabernaculā fixerunt./ A kereszties háború idejében ugyan-

is sok kereszties csapat és zarándok érintette Sopront és itt pihenőt tartott. Talán ebben találhatjuk magyarázatát, hogy a János lovagok Sopronban is alapítottak egy hospitált. Hogy ez mikor keletkezett, nem tudjuk biztosan, de 1220-ban már praepcepturájuk, konventjük van.

Már a 14. század első évtizedében a franciskanosokkal is találkozunk Sopronban, akiknek működése nyomán virágzó hitélet fakadt.

A középkor utolsó századának második felében pedig helyet kap Sopron város régi Zuan nevű várföldjén, a magyar eredetű szerzetesrend, a palosok rendje is, a mai Bánfalván. (Zuan, Zwan vagy Zoan szó Ze won, Zu won-ból származhatik. A Ze vagy Zu szótagok elhagyásával megmarad a Won, Wdn, Wandorf elnevezés. A XIV. század közepéig szerepel a Zuan, Zoan elnevezés, majd Bondorfként szerepel és 1557-ben találkozunk a Wandorf elnevezéssel. A Bondorff, Wondorff és Wandorff-elnevezés ettől kezdve vegyesen fordul elő.),
~~az magyar szerzetesrend, a palosok rendje is.~~

II.

Bánfalva az első helység volt, amelyet Sopron a körülötte levő várföldekből megszerzett. (Bánfalván kívül Sopron várföldjei lettek még idők folyamán: Balf /Wolff 1325/, Ágfalva /Dág, Agendorf 1373/, Meggyes /Madwisch 1385/, Harka /1426/, Kelénpatak /Chlingenpach, Klimpa 1416-17/ Kópháza /terra Viz, Kolbenhof 1283, 1430/ Lépesfalva /Kolmhof, Loipersbach 1557/körül.)

Bánfalvára vonatkozó első okleveles adatunk 1227-ből származik. IV. László király ugyanis, amikor ez évben Rudolf császárhoz való útjában egy hétig Sopronban időzött, itt kíséretével együtt István nevű birónál /Villicus/ szállott meg, akit távoztakor hű szolgálataiért és a szenvedett károkért a "Zuan" nevű várföldből egy ekényi területtel jutalmazta meg. (Dr. Házi i. m. 6-7. l.)

III. Endre 1291-ben a soproniak hűségére való hivatkozással a Zuan nevű községet minden tartozékával együtt Sopron városnak örök időkre hagyományozza.

1296-ban Simon nagymartoni gróf fia^{ival}, Mihálllyal kerül a város összeütközésbe Zuan falu miatt. III. Endre ugy határoz, hogy Zuan a soproniaké legyen, miként előbb is már az övék volt. (Hazai okmánytár, II. 24. 1.)

Ezzel azonban még nem ért véget a pereskedés. 1298-ban végre Sopron város csere útján jut Zuan békés birtokába. Mihály nagymartoni gróffal elcseréli Zuant egy másik soproni várfölddel, Magyarsusakkal és ehhez a cseréhez András király is hozzájárul. Kiemeli, hogy Zuan a soproniaknak nagy hasznára van, ^{Zuant} nem nélkülözhetik és szolgálmányaikat ~~is~~ teljesíthetik. Ha pedig valamelyik utódja elvenné Mihály gróftól Magyarsusákat, a soproniak kötelesek Zuant neki visszaadni, vagy Zuannál kétszer értékesebb^{jobb} földet adni. (Fejér II. 2. 122-24. 1.)

IV. László István birónak adott adománylevelét a zuani egy ekényi földre vonatkozóan, István fiának Konrád birónak kérésére I. Károly 1317-ben megerősíti. Hivatkozik I. Károly Konrád kiváló érdemeire, aki sem életét. sem vagyonát nem kímélte, sem fenyegetés, sem kényszer nem tudta eltéríteni a hűség útjától.

(H. Okmánytár II. 3223 30-31. 1.)

A győri káptalan IV. László adománylevelét 1321-ben Konrád comes kérésére ünnepélyes formában átírja, mivel ha szükség van rá, nem viheti mindig magával az emberektől való félelem és veszélyes utak miatt.

(H. O. VI. 36. 1.)

1477-ben Vilmos tierstaini gr. és kapitány biztosítja a soproniakat és kelénpatakiakat /Klimpa/ ezeken kívül még öt más helyiséget, ugymint Bánfalvát /Wondorfot/, Meggyest, Harkát, Kópházát /Kolmko/ és Balfot, hogy szegény sanyargatott népeinek menedéket ad, (H. O. II. 297. f.) ha hozzá fordulnak.

Ferdinánd alatt már teljes egészükben kibontakoz-
~~Sopron város birtokai, Ferdinánd~~
~~nak~~ Sopron városnak elődei által tett adományait, nevezetesen Bondorf /Bánfalva/, Agendörf, Klingenberg, Meggyes, Kópháza /Kolmkof/ és Harka birtokát, melyek-
~~nek adománylevellei~~
~~re vonatkozólag meg vannak Sopron városának az adomány-~~
~~vannak~~
~~levelek~~ minden tartozékával egyetemben megerősíti, ill-
letőleg új adományozás ^{sal}ezennel Sopronnak adja. (H. O. II. 450-3.)

Sopron várostól nyugat felé alig fél órányira a

brennbergi vagy Rákpatak kiszélesedésével terül el a mai Bánfalva nagyközség. Ha a Felsőlőveruton, Hársfasoron át közelítjük meg Sopronból a községet, utunk a régi kolostor mellett halad el. A zárdaépület mai faláról mindjárt elénk tűnik egy felirat: A. M. D. G.V.M. /Ad maiorem Dei gloriam Virginis Mariae./ Honorem Eremus Paulina Anno Domini 1643 erecta. Renov. A. 1751., Az 1643 építési év már a kolostor második felépítésére vonatkozik.

Ugyanis a törökök 1529-ben a kolostort felgyújtották és csak 1643-ban épült fel újra romjaiból.

A templom - akolostorral együtt - az idők folyamán sok viszontagságon ~~xxxxxx~~ s nagyobb átalakításon ment ugyan keresztül, mégis találhatók rajta elég szép számmal csucsives részletek, maradványok. Homlokzatát nem számítva, alaprajzában, arányaiban s különösen külső fölépítésében jellemző példája az egyhajós hosszú szentéllyel bíró csucsives szerzetes-templomnak. Déli oldalán a hozzáépített kolostor falai nyujtanak támasztékot, északi oldalán és a zárodásnál a teljesen ép támasztópillérek, melyek elhelyezéséből

következtetni lehet az eredeti szerkezetre, a belső beosztásra. A hajó régi boltozata 5 keresztboltozott szakaszra volt osztva, a szentélye pedig 3 szakaszra s ehhez járult még a szabályos nyolcszög 5 oldalával képezett záródásnak megfelelő boltozás. A szentély zárófalain látható még hét eredeti csucsíves ablak, halholyag mérművel /Masswerk/, a hajó északi oldalán pedig egy most befalazott csucsíves kapu.

Az átalakítások folyamán a régi boltozat helyébe dongaboltozat került, az egykori ablakok helyébe pedig félkörű záródású egyszerű ablakok. A nyugati oldalhoz barokk stílusban készített homlokzattal bíró egytornyos előcsarnok került. A homlokzatot derékban övpárkány szeli át, az emeleti részét pedig díszes főpárkány koronázza. A földszinti és emeleti részt is függőleges irányban féloszlopok és illetőleg pilaszterek osztják 3-3 mezőre. A földszinti rész középső mezőjében van az oromzatos főkapu, mely fölött díszes keretezésű fülkében Szűz Mária szobor áll, a jobb és bal mezőben egy-egy ablak. Az ablakok

mind gazdag keresztezésűek. Az emeleti rész középső mezőjének szélességében helyezkedik el legfőül a négyszögletű egy szakaszos torony, melynek egyébként szép arányait nagyban zavarja a legujabb keletű ormótlan sisak. A toronytól kétoldalt a keskenyebb mezők szélességében a főpárkány felett attika vonul végig a két szélső sarkon urnával.

A karmelita apácák beköltözése alkalmával a szentélyt egész a boltozatig felérő fallal választották el a hajótól és a fal elé az új főoltár került. Ezzel az átalakítással sokat veszített a templom mély távlatának érdekességéből.

Nagy kár, hogy a szigorú klauzúra miatt a kolostor nem s a templomnak is csak a hajója tekinthető meg. A templom gótikus szentélye most a karmelita apácák kórusa.

A régi idők emlékeiből kevés maradt meg: a czenstohovai Boldogasszony képe, mely most a főoltár felett van; a régi időkben mint "Mária Wondorff"-ot tisztelték. A templom hajójában van egy rövidebb és egy hosszabb faragványokkal díszített

fapad, a karzaton két hasonló támláspad, melyeken a régi pálosok karimájukat végezték.

A zárda belső udvarán a fájdalmas Szüz /Pieta/ oszlopos szobra áll a következő felirással: G. D. Ivan. Kethely Sac. Caes. Regiae s. Mattis praesidii Tihan supremus capitaneus curavit Statuam hanc castr: Doloris fieri in honorem Deiperae Virg. Mariae... Soproni Die Januar 1685. Hajdan e szobor a templomban állott.

A régi idők maradványa még remete szt. Pál és bűnbánó Magdolna szobrai, valamint négy kis szobor a kis templomnál. A fájdalmas utból még négy négy-szögletű 200 cm. magas állomás maradt meg. Az első a templomhoz vezető lépcsőzet mellett a jobboldalt épült ház kökerítésébe zárva: Jézus az olajfák hegyén. A felirat rajta: "Et factus est sudor eius sicut guttae sanguinis". /Luc. 22./ A második stáció balfelől a hatodik ház kökerítésében van. Ez maradt meg legépebben; verse: "Et adduxerunt Jesum ad summum sacerdotem". /Marp. 14/. Látható rajta egy kivésott oszlop, melyen a kakas áll, felette az ar-

culcsapás keztyüje, majd keresztbetett lándzsa s a nádszál a szivaccsal. A harmadik állomás a kolostor gazdasági kertjében van. A szobrok egy kivételével már ledőltek róla; diszitményéből a varratlan kötös, fölötte a keresztbetett fáklya és ostya látható. Felirata: "Tum ergo apprehendit Pilátus Jesum et flagellavit". /Joh. 19./ Körülbelül ötven méterrel tovább áll a negyedik állomás: Jézus és egy katona; diszitménye egy patinára helyezett ámpolna, fölötte keresztalakban a nád és bot, valamint a töviskorona. Mind a négy állomás az 1667. évszámot viseli.

A keresztút végső stációja a jobbfelé eső zárdadombon volt, ahol most néhány gesztenyefa áll. Ez volt a sirbatétel kápolnája, melynek romjai még félszázad előtt láthatók voltak.

A zárdához nagyobb birtok és gazdasági épület is tartozott. A nép ajkán megmaradt még mai napig a zárdá mögötti erdőnek "Paulinerwald" elnevezése. A zárdáépület előtti épülettömeg az oklevelekben sokszor előforduló "Mayerhof" a zárdamajor volt.

Az 1786.-i felosztás Bánfalván is megszüntette a szerzetesi életet. A templom "Magazin" lett, a zárda-épület pedig katonai kórház. Hogy mi lett a Kripta lakóiból, arról okleveles adataink nem szólnak. Amikor 1892-ben a karmelita apácák a régi kolostorba bevonultak a kripta már teljesen üres volt. Az épületet Zalka János győri püspök a kincstártól vette meg az apácák számára.

III.

A XIII. sz. kezdetén abban az időben amikor assisi Szt. Ferenc és Szt. Domonkos kérelmezték III. Ince pápánál az általuk alapított szerzetek jóváhagyását, a magyar egyház kebelében is alakult egy kis remete csoport, mely mint a bibliai mustármag arra volt hivatva, hogy nagyra nőjön, az egyház és haza szolgálatában számottevő helyet biztosítson magának a történelem lapjain.

Remete Szt. Pál rendjének története elég ismeretes. (V.Ö. Küröcz A.: A magyarországi pálosrend története. Bp. 1889.; Bakonyvári I.: A pápai kath. gymnasium története a pálosok idejében. Pépa 1896.; Zákonyi M.: A Buda melletti szt. Lőrinc páloskolostor története. Bp. 1911.)

A keresztény Magyarország megalapításától kezdve voltak férfiak, akik elvonultan a világtól, remeteéletet éltek. Ilyenek András, Zoérard, Benedek, Günther, Vác remeték; Szt. Gellért is a bakonybéli magányban edzette meg lelkét élete nagy harcaira; a Mecsek táján élő és a pilisi hegyek remetéről a későbbi századok is beszélnek. A Mecsek erdei remeték híre eljutott Bertalan pécsi püspökhöz, aki miután meggyőződött

szent életükről, egyesítette őket a Pécs mellett levő patacsi hegyen épült kolostorban (Fehér: Cod. Dipl. Tom. III. vol I. p. 170. Gyöngyösi: Vita fratrum heremitarum. Ord. S. Pauli primi Eremitae III.) Koller az alapítási évet 1235-re teszi. Rauscher pálos író szerint 1238-ban történt az alapítás. (Fehér. Tom. III. Vol. II. p. 73.) Bizonyos, hogy 1234-ben már birtokvédelemre is gondolhattak a patacsi remeték. (H. Oklevéltár I.1.)

Az alapító püspök által adott szabályok, melyeket Gyöngyösi közöl, csak röviden foglalják össze a szerzetesélet kötelességeit; az együttlakást, a kézimunkát, a szerény mértékletes életet, egyszerű alázatosságot hirdető ruházatot, az egyház kanonjainak megtartását, a jó példával való előljárást, hogy mások is isteni életre buzduljanak. Az imádság, elmélkedés, olvasás, éjjelzés, böjtölés, szent gyakorlatok és általában a szerzetesi élet gyakorlása, az örökélet munkálása. Valószínű, hogy a remetéknek meg volt már a határozott napirendjük és ezt külön megállapítani nem volt szükséges. Bertalan a remetéknek adományozott birtokokat a püspöki birtoktól

nem választotta el. Ezért midőn 1252-ben Bertalan lemondása folytán megürült a püspöki szék, a priorrá választott Antal remete formális adománylevelet eszközölt ki 1252 dec. 28-án a Bertalant követő Achilles, majd Mihály prior 1332-ben László püspöktől. (Koller: *Historia Episc. Quinqueecclesiarum*. II. 355.)

A patacsi remeték mellett számos remete élt Mátra, Bakony és Pilis rengetegekben is. A pilisi remeték gyakran megfordultak az előkelő családból származó Özséb esztergomi kanonoknál, akit a remetékkel való érintkezés arra az elhatározásra birt, hogy a tatár betörés után 1246 körül az érsek engedelmével többedmagával ő is Pilis hegyei közé vonult.

Özséb éjjeli revelációtól ösztönözve 1250 körül a szétszórta élő eremitákat összegyűjtötte és a ~~hármad~~ Darlang közelében a Szt. Kereszt tiszteletére kolostort alapított, regulát pedig a patacsiaktól kért. (Gyöngyösi V. Eggerer: *Fragmen pavai corvi* 70-76. l.) A közös életmód hamar egyesítette őket. A rendfőnök kérdésében a szerzetesek szavazása Özséb mellett döntött. (Benger: *Catalogus generalium* I.)

Az 1256-i esztergomi zsinaton Özséb mint "prior provincialis Ord. S. Pauli primi eremite" szerepel. (Péterffy: Sacra concilia 88 l.)

Az 1215-ben tartott IV. laterani zsinat határozata szerint azonban új szerzetes rend az apostoli szék jóváhagyása nélkül nem alakulhatott. Ezért Özséb 1262-ben Rómába ment, hogy IV. Orbán pápától Szt. Ágoston regulát és az új szerzet megerősítését kérje. Szt. Tamás közbenjárására a pápa meghallgatta Özsébet és Pál veszprémi püspököt bizta meg az új szerzet vagyonyhelyzete megvizsgálásával, aki mivel a pálosok vagyont nem találta elégségesnek, ugyancsak pápai engedéllyel 1263-ban regulát adott a szerzetnek. (Gyöngyösi X. Eggerer: 78.)

E regula az istentiszteletre vonatkozóan Szt. Ágoston szabályait írta elő, a birtokra pedig elrendelte, hogy a szerzetesek, - betegeket és gyengélkedőket kivéve Mindenszentektől Karácsonyig egyszerű tejes étellel éljenek, Karácsonytól Septuagesimáig pedig egy héten háromszor húst ehetnek; Septuagesimától húsvétig az advent húsvéttól Mindszentig a karácsony utáni életmódot kövessék. Előírta, hogy a tartományfőnököt megerősítés végett

a püspököknek terjesszék fel. Az évenként tartott megyei zsinatra minden kolostor két szerzetest küldjön, akik a zsinat határozatait társaiknak kihirdessék, (tehát a megyés püspököknek helyezi alá a kolostorokat) a kolostorok számát ne szaporítsák és miután elszámolja a meglévő kolostorokat, (Gyöngyösi X. Ezek: Insula Pilup S. Elene, Kewkuth S. Marie Magdalene, Bokon S. Jacobi, Idegyd Beate Elisabeth, Bodochn S. Emerici, Insula Elek S. Marie Magdalene, Zakach S. Dominici. Ezek csak a veszprémi egyházmegyében levő kolostorok.), egyházi ástokkal fenyegeti a netalán létesülő új kolostorokat.

A pálosok történetének fejlődésében fontos esemény volt, amidőn az 1294-i esztergomi provinciális zsinaton, melyen István rendfőnök is megjelent, a kékesi Szt. Lászlóról nevezett kolostor bizonyos exemptiona tesz szert. Eszerint a kékesi kolostor, noha az a veszprémi egyházmegyébe tartozott, mégis csupán az esztergomi érseknek lett alávetve. Ezt a kiváltságot 1365-ben Miklós érsek ismét megerősítette. (Gyöngyösi XVII.)

Ugyancsak István, miután látta, hogy a kolostorokon kívül is még számos remete él barlangokban és magány-

ban, ezeknek egyesítésére és a szerzetesi élet pontosabb körvonalazására Lodmér esztergomi érsektől regulát kért szerzetesi számára, melyet 1297-ben András egri püspök is megerősített.

E regula az emberi természet gyöngéit, rosszra való hajlandóságát ismerve meghagyja, hogy a remeték együtt éljenek, tulajdonul semmit sem birjanak, meghatározza, hogy minő és mennyi ruházatuk legyen, a ruházatról és a szükséges dolgokról a perjel gondoskodjon. A kolostorban közös refectorium legyen, ahol étkezés ideje alatt csend uralkodjék, közös hálótermek és betegszobák legyenek és a prior is a szerzetesekkel aludjék. A szerzetbe belépők egy esztendei próbaidő alatt legyenek, (noviciatus), szigorúan gyakorolják az alázatosságot és engedelmességet mely után, ha hivatást éreznek magukban professiot tegyenek, különben szabadon távozzanak. Akinek a regula ellenére propriuma van, kemény testi fenyítésben részesüljön és negyven napig kenyér-vízen böjtöljön. A perjel tudta nélkül senki sem léphet át egyik kolostorból a másikba (stabilitas). A más kolostorba távozni szándékozó a tartományfőnöktől vagy annak helyettesétől kér-

jen elbocsájtást. (Gyöngyösi, XVII.)

Lőrinc, aki mint szentkeréshti prior nagy érdeme-
ket szerzett rendje érdekében, István után a rend fő-
nöke lett. (Gyöngyösi, XVIII.) Benne a rend egyik
legnagyobb főnökét tiszteli.

A pálosok 75 éves élete ugyanis még mindig nem
hozta meg számukra a pápai megerősítést, és így nem
emelkedhettek a tulajdonképeni rend, ordo rangjára.
Lőrinc kedvező alkalomnak tekintette Gentilis pápai
követnek Károly Róbert megválasztása alkalmával az
1309-i rákosi országgyűlésre való küldetését, hogy
régí óhajuk teljesüljön. És amit Özséb kérelmei nem
tudtak elérni, azt Lőrinc könnyen elérte. Gentilis
már 1308 dec. 13-án kiadott levelében megengedte a
pálosoknak, hogy Szt. Ágoston reguláinak szerint él-
jenek és egyszersmind megadta azt a jogot, hogy a ge-
neralis és utódjai feloldozhatják azt a szerzetest,
aki társai ellen tettelegességet követ el. (Gyöngyösi,
XIX., Eggerer, 101.) Ez is egy lépés az exemptio felé.
Sőt még további kedvezményben részesítette a pálos-
kat. 1309 febr. 15-én kelt levelében megengedi a szer-
zeteseknek, hogy a nagykáptalan^{on} külön Szt. Ágoston

regulája szellemével megegyező constitutiokat is alkothatnak. (Gyöngyösi, XIX., Eggerer, 101.)

Az 1309- pünkösdi körüli nagykáptalan megalkotta a rend constitutióit, melyek idővel némi változással a rend történetét végigkísérik. Tulajdonképpen a regulát kibővítik, megállapítják a tisztviselőit és megszabják a jogviszonyt a rend és a rendtagok között. (Gyöngyösi: Declarationes constitutionum bevezető része és a M. N. Múzeum könyvtárának kiállításában a 30. sz. kodexében a folio 35. a.)

A rendnek Gentilis által adott kiváltságait 1317-ben XXII. János pápa megerősíti és megadja nekik a jogot hogy generalist választhatnak, akit megerősítés végett nem kell a püspöknek bemutatni és aki a visitatiót végzi a rendtagok felett; 1325-ben pedig újból megerősíti a rendet, helybenhagyja, hogy Szt. Ágoston regulája szerint éljenek és a püspök joghatósága alól teljesen mentesíti a pálosokat. Megtiltja, hogy a pálosszerzetes más szerzetbe lépjen a karthauzin kívül. Ez azonban IX. Gergely alatt oly módosítást nyert, hogy sem enyhébb, sem szigorubb rendbe nem léphetnek át. (Gyöngyösi, XXI.)

A pápák ettől fogva állandóan figyelemmel kísérik, kiváltságaikkal halmozzák el az új szerzetet. A pálosok fel is használnak minden alkalmat a pápa közbenjárásának megnyerésére. Nicolaus Theutonicus második generációjának alatt, hogy a pálosokat a sok botrányt okozó gyrovagusoktól, kőborló szerzetesektől megkülönböztesse, elrendeli a fehér ruha viseletét és ezt a rendelkezését Nagy Lajos közbenjárására V. Orbán pápa is jóváhagyja. (Inventarium Privilegiorum Domorum Paulinorum II, 34 a. Gyöngyösi, XXIV., Eggerer 26., 125.)

XI. Benedek meghagyja 1351-ben az esztergomi érseknek, hogy a pálosok elidegenített birtokainak visszaszerzéséről gondoskodják. (Gyöngyösi, XXVII., Eggerer 129.)

VI. Kelemen újra kiadja XXII. János megerősítő bulláját, (Gyöngyösi, XXVII.) és megengedte nekik, hogy házi népüket gyóntathassák.

Fontos a rend történetében XI. Gergely által 1371-ben kiadott "Mare magnum" bulla, melyet bő tartalmaért nevezték el így. Főbb pontjai, hogy a pápa újból megerősíti a rendet birtokaiban, felhatalmazza, hogy bárkit felvehessen kebelébe, megtiltja, hogy a rendtagok más szerzetbe lépjenek át, legfeljebb szigorubb szerzet-

be előljáróik engedelmével. Nem kötelesek megjelenni az egyházmegyei zsinatokon, a püspök nem szólhat bele előljáróik választásába; templomaikat, papjaikat, egyházi szerelvényeiket bárkivel szentelhetik. A szent misét interdictum idején is zárt ajtó ^{mellett} és harangozás nélkül bemutatathatják. (Gyöngyösi XXXII. Eggerer 148.)

Nagy jóakarója volt a rendnek V. Márton pápa is. Uralkodása első évében előszóval megengedte, hogy a pálosok in articulo mortis minden bűntől és ideig való bűntetéstől is feloldoztassanak. (Gyöngyösi XLI.) Ugyancsak ő írta elő a pénteki Misereret a laikusoknak pedig 5 Patert és Avet. 1418-ban pedig Zsigmond kérésére elrendeli, hogy generalist mindig Magyarországon válasszák, máshol a választás nem érvényes. Hasonlókép Zsigmond kérelmére megerősíti azt a rendelkezést, hogy pálos szerzetesnek más rendbe lépni nem szabad. (Gyöngyösi, XLII.)

Nevezetes az 1439-i bulle, melyben IV. Jenő pápa meghatározza a generalatus idejét. Csak négy évig viselheti valaki a generalis méltóságot és csak négy év múlva választható újra. (Gyöngyösi XLV. Inv. Priv. Paül. II. 22 a.) Megengedi a generalisnak, hogy négy esetet kivéve minden bűntől feloldozhat, továbbá, hogy egyhá-

zaikban bárkinek kiszolgáltathatja a szentségeket.

A rend képtalanain maga is szabályozza belső életét. A szerzetesélet gyakorlására 1355-ben kimondották, hogy a miséspapok a szent csalekmény előtt a 7 psalmi poenitentialest és a 7 gradualis zsoltárt tartoznak elmondani. A következő évben elrendelik, hogy engedelem nélkül senki sem adhat, vagy idegeníthet el könyveket.

1387-ben Szt. Benedek regulájának hatására megtiltják erkölcsi szempontból az egészségeseknek a fürdözést. Az aposztaták csak börtönbüntetés mellett térhetnek vissza a rendbe. (Gyöngyösi, XXVII.) A rend belső életét szabályozzák, továbbá az 1359, 1362, 1426, 1437 évi nagyképtalani határozatok, melyek a rendtagok ruházkodására, az istenszolgálatra, a novitiusok életére, az étkezésre és böjtökre vonatkoznak. (Gyöngyösi, XXIX.) Valószínűen sokat küzdött a rend az ellen, hogy a rendtagok a pápai (legutóbb IX. Bonifác) bullák ellenére más rendbe át ne menjenek. Erre vall, hogy János szentlőrinci prior 1394-ben a szentmártoni, pécsváradi és szekszárdi apátoktól írásbeli ígéretet kap, hogy a szerzeteseket nem veszik át

a Szt. Benedek rendbe, 1407-ben pedig György generális kérésére Zsigmond a világi hatóságoknak parancsot adott, hogy az apostata szerzetesek ellen segítsék az előljárókat. (Gyöngyösi, XXVIII., XXIX., XLIV., XXXVIII.)

A pálosrend felvirágzását nagymértékben királyainknak köszöni, akik számos adományukkal a rend anyagi jólétét segítették elő.

Már IV. Béla pilisi vadászkastélyát adta a remetéknek, amiből a pilisi Szt. Lélek kolostor lett. Kun László a Benedvölgye birtok adományozásaival a Pilisszentlászló kolostor alapítója.

Az Anjouk különösen pártfogásukba veszik a pálosokat. Ebben található annak magyarázata, hogy Bonfini Károly Róbert uralkodása idejére teszi a rend magyarországi megtelepedését. (Bonfini: R. Hung. Decades/Bél András Ka./ 359,)

Nagy Lajos számos kolostort alapított. Legnevezetesebb alapítása a híres "Nostre" /Mária Nosztra/ a pilisi hegyek között a visegrádi királyi vár közelében, ahol számos boldog órát töltött a király csendes visszavonultságban. (Küküllei I. 43 f.)

Ehhez fűződik az az eset, hogy Miklós vicarius nem

karja elfogadni a nagy javakat, mert ezekkel "non posse facile intrare in augustam postam". (Gyöngyösi, XXVII.)

Ugyancsak Nagy Lajos 1373-ban oklevelet ad ki, melyben megerősíti a pálosokat azokban a birtokokban, melyeket negyven év óta birnak, ha adományleveleik nem is lennének meg. (DL.:6142, átírása ~~Riksz~~ DL=6141.)

Zsigmond 1425-ben megengedi, hogy bárki vagyonát akár életben, akár testamentumában a pálosoknak hagyja. (DL:11704 későbbi megerősítései DL:11707, 11709. Gyöngyösi XLII.) Mátyás 1459-ben proclamata congregation végzet vizsgálatokat az ő ügyükben érvényteleneknek nyilvánítja, mivel ezeken ellenségeik is beleszólhatnának dolgaikba; (DL:15334.) 1467-ben pedig jogvédelemről biztosítja őket. (DL:16159; Zákonyi im.: 10.)

A pápai kiváltságok, királyaink és főuraink bőkezűsége, a rendi szervezet szilárdsága csakhamar az egész országban ismertté teszik a pálosokat. 1321-ben Gyöngyösi szerint, amidőn megszámlálták a kolostorokat, harminc kolostora volt a rendnek hazánkban. (Gyöngyösi, XXI.) Eggerer 1327-ben pedig azt írja, hogy hatvan a kolostoroknak száma, és ezenkívül számos remete él még a magányban is. (Eggerer 117.)

De nemcsak hazánkban, hanem Németországban, Lengyelországban és Portugáliában is termékeny talajra talált Remete Szt. Pál rendje.

Az adományozók, alapítók között már a legrégebb időben számos világi főúr is találunk. Így 1295-ben a baranyai Szt. László kolostort Óvári Conrád állította helyre. (Gyöngyösi XVII.) 1304-ben a veresmarti kolostor alapítása a Csaba névhez fűződik. (Gyöngyösi, XVIII.) A szerdahelyi kolostort 1335-ben Ders Miklós (Gyöngyösi, XXII.) , Enyerei Imre fia Tamás és fia János, valamint András fia Péter Enyerét alapítja 1339-ben. (Gyöngyösi, XXIII.) 1361-ben Csatkát Kont Miklós, (Gyöngyösi, XXVIII.) 1384-ben a ladi monostort Czudar Péter és Gergely alapította. (Gyöngyösi, XXXV.)

Világi főurainknál, mint házuk udvari papjai, azután mint-nevelők, gyermekeiknek tanítói is tért hódítanak a pálosok. Világi elemekkel való érintkezés folytán részt vesznek a haza ügyeinek és a társadalmi életnek irányításában is, ami előnyére vált az egyháznak és hazának.

Anyagi és iurisdictiónális függetlenségük lehe-

tövé tette, hogy hiven munkálják hivatásukat, épolják a szerzetes szellemet és példát mutassanak életükkel az embereknek, hogy mily. étettel érik el az Isten országát.

Másrésről — mint ez történni szokott — a nagy gazdagság és kiváltságaik is okozói voltak a bomladozó szerzetesi fegyelemnek. A kolostori élet hanyatlása már Mátyás alatt kezdett mutatkozni, még inkább terjedt Ulászló és II. Lajos alatt. Bár a pálosok fegyelmének hanyatlásáról ekkor még nem hallunk, egyes elszigetelt jelenségek mutatják, hogy a belső szigorú szerzetesi élet külső virágzásuk tetőpontján már nem oly erős, mint hajdan.

Bekövetkezett a mohácsi vész, amivel elpusztult a régi idők majdnem minden emléke. A páloak 170 magyarországi kolostora közül alig maradt meg 10-12, a többi a törökdulás és a testvérharcok áldozata lett. Részint a török, részint az egyháziak és világiak foglalásai a legtöbb kolostort megszüntették, a meglevők is alig tengették a nagy szegénységük miatt életüket. És a megmaradt pálos kolostorokat sem tudták szerzetesekkel benépesíteni, inkább a tábor, mint a toll és könyvek adtak jövőt a magyar ifjaknak. A háborúk folytán az

oktatás és nevelés ügye háttérbe szorult és akik szerzetesekké is lettek, sokszor az elemi ismereteket is a kolostorokban sajátították el.

Tarnavay István, Bratulich Simon, Zaicz János és Biell Rudolf pálosgeneralisok fáradozásai a régi fegyelem helyreállítása érdekében sikertelenek maradtak és a bajok a rendben annyira elszaporodtak, hogy V. Pál pápa 1619 ápr. 20-án Pázmány Pétert kinevezte apostoli vizitátorrá és a rend reformálásával bízta meg. Pázmányt az egész magyar egyház reformálása is nagyon elfoglalta és amikor folytatódta a rend elleni panaszok, azt tanácsolta a pápának, hogy a pálosokat törölje el, vagy pedig helyezze a dominikánusok felügyelete alá. Ez azonban nem történt meg. A pápa a rend megreformálása mellett döntött és Tomkó János boszniai püspököt és Vazul bécsi kapucinus atyát bízta meg teljes vizitátori hatalommal, hogy a pálosok rendi életéből, fegyelmi életéről bő tapasztalatokat szerezzenek, és ezeket a Propaganda Fideinek terjesszék fel, amely ezek alapján dönt majd a reformot illetően.

Tomkó püspök Gruskovich Márton generalissal ~~a~~ pá-

felülvizsgálta a pálosok kolostorait és vizitációjának eredményéről 1634-ben tett jelentést a Propaganda Fidei congregációjának. A congregatio indítványára a pápa reformbizottságot szervezett, amelynek működése 1634-1643-ig tartott. Eközben 1636-ban meghalt Grusko-vice generalis, akinek helyébe a rend ügyeinek előmozdítása céljából Rómában időző Stassewazky Miklóst nevezték ki vicarius generalissá ama meghagyással, hogy a nagykáptalant hívja egybe, ezen reformálja a rend szabályait és ezeket mielőbb Rómába küldje.

Stassewazky nagy buzgalommal látott feladata elvégzéséhez és mivel minden bajnak a gyökere a rendtagok hiányos képzettségében rejlett, a rendtagok iskolázásáról gondoskodott. (L. a IV/a fejezetben.) A rend újjászervezésében nagy jóakarattal támogatták Csáky László, Pálffy Pál és Dáskovich János nádor is, és működésének mag is lett az eredménye. 1641-ben Lippay György, amikor Stassewazkyt generalissá való megválasztása alkalmából üdvözli, helyesli, hogy a rendtagok a jámborság és erkölcsi élet mellett a tudományokban is jártasságra tesznek szert.

A megkezdett munkát Ivánovich, Borkovich, Kéry,

- Benkovich és Mihálszky generálisok folytatják. Rómában vétel útján a régi feledésbe ment házuk helyébe, melyre jogukat - irataik elpusztulván - nem tudták igazolni, újat szereznek, a rend több régi kolostorát helyreállítják, birtokait sokszor házszerző pörök útján visszaszerzik, a jezsuitákkal együtt fáradhatatlan harcosai az ellenreformációnak.
- A török kiűzetése a pálosoknak is reményt nyújtott, hogy a régi fénybe állíthassák vissza rendjüket. Tervük azonban nem válhatott valóra, mert a rend kebelében az eddigi egyetértést viszályok váltották fel. E viszályok oka az a különválási mozgalom, amelyet Mallesich Gáspár a későbbi generális kezdeményezésére a horvát rendtagok indítottak meg a magyar és horvát kolostorok külön provinciává való alakítása érdekében. Mintegy husz évig áldatlan párt-harcok dúltak e kérdés miatt a renében, aminek eredményeképpen 1700. aug. 30-án a római congregatio határozatára a magyar és horvát-ausztriai kolostorok két provinciára váltak.
- m Alig kezdte meg különálló működését a magyar

provincia, a Rákóczi idők viharai újabb akadályokat gördítenek eléje. A rend 1703-ban elhatározta, hogy a királyhoz hű marad, de az egyes kolostorok helyzete, így a bánfalvai is nagyon nehéz volt a kuruc látogatásokkal szemben. A szerncsétlen viszonyok következtében sok viszontagságon mennek keresztül.

A szatmári béke után azonban helyre áll a rend. Kibékülnek a horvátokkal is. 1717-ben kimondják ama fontos határozatot, hogy senki se merje magát másnak vallani, mint magyarnak, mert mindnyájuk magyar hazának fiai. De a jó viszony ezután sem állott helyre, aminek oka ismét egy erőszakos horvát származású generális, Krisztolovecz volt. Ennek a magyar ^opróvinci^a ügykörébe való sértő beleavatkozása, a provinciális mellőzése kiélesítette az ellentéteket, amelyek azután is fennmaradtak miután a generális visszatért saját provinciájába, Horvátországba.

1722-ben a generálist meghívták a magyar országgyűlésre, de mivel Isztriába kellett utaznia,

a magyar provinciálist Vajay Andrást küldötte maga helyett, aki sorrendben a káptalani kiküldöttek után foglalt helyet. Ez az országgyűlés foglalkozott a pannonthalmi főapát és a pálosgenerális elsőégi vitájával is. Még 1709-ben ugyanis Göncz Coelesztin főapát az esztergomi érseknél kérelmezte, hogy régi kiváltságát, mely szerint a főapát mindig a püspökök után foglalt helyet és amely a pálosgenerális praecedentiájával csorbát szenvedett, állítsa helyre. A kérdésből a főapát és a generális között hosszú vita keletkezett és az országgyűlés a pálosoknak juttatott elsőbbséget.

A XVIII. század közepén a rend ismét magas szellemi nívón áll. Köszönheti pedig ezt ama áldozatkészségének, melyet növendékei taníttatására fordított. Hogy a megszorodott kolostorokat elláthassák, Fehér Pál provinciális 1742-ben még két helyen állít noviciátust, filozófiai és theologiai iskolát. És annyi képzett erő állott ekkorban a pálosok rendelkezésére, hogy a váradi püspöknek két, a kalocsai érseknek egy theologiai tanárt adhatnak

át. A század közepén közkedveltségnek örvend a rend, az egész országban és Mária Terézia előtt is. A királynő és a királyi család tagjai több ízben meglátogatták Máriavölgyét, a pálosok főkolostorát, a királynő 1769-ben Esterházy Pál generálist Rómába utaztakor fontos magánügyének elvégzésével bizza meg. Esterházy megállta a helyét, ezenfelül kieszközölte a pápánál rendje kiváltságainak megerősítését. 1700-ban a pápai kegy a generálist a valóságos főpapok sorába iktatja és számára a pontifikaliák használatát engedélyezi, amelyeket Migazzi váci püspök-kardinális 1700. okt. 20-án nyújtott át Esterházynak. 1776-ban Esterházy váci nagypréposttá, később püspökké nevezi ki. Ugyanez évben a rend vezetésére bizza az eltörölt jezsuiták fehérvári, szakolcai és szatmári gimnáziumait és így a pápai és ujhelyi iskolákkal együtt öt gimnáziumot vezettek a pálosok.

De a királynő kegyei mellett is, beleszólt a pálosok belső ügyeibe és rendelkezéseivel előkészítette

II. József terveinek megvalósítását. 1772-ben összeíratta jövedelmeiket, melynek tizedrészét pápai quota címén várerődítésre fordította. 1774-ben előírta, hogy

a 24. életév előtt senki ne tegyen fogadalmat és szamos apró egyéb rendelkezésével is a josefinizmust kényszerítette elő.

II. József uralkodásának elején kibocsájtott rendeletei a közelgő véget jelezték. Már a nagykáptalanok betiltása, a nagyszombati szemináriumnak erőszakos elfoglalása komoly aggodalomra adtak okot. De a rend szerencsétlenségére épen generálisa, Órdódy Károly nem vette észre még az 1784. évi rendelkezésnek vészes voltát sem, mely a rendnek monarchiáját teljesen demokratizálta. Sőt ő siettette még személyes védaskodásaival az uralkodó terveinek megvalósítását. És a feloszlatás 1786-ban be is következett. (Ennek részletesebb ismertetését l. a IV/a fejezetben)

Hátra van még, hogy a pálosrend szervezetéről is röviden megemlékezzünk. Ennek ismertetését Eggerer és Benger elszórt adatai mellett leginkább Gyöngyösi munkái adják.

A rend élén a prior generalis vagy generális állott. Hivatala kezdetben élethossziglan, IV. Jenő pápa rendelkezése értelmében négy évre választották,

és csak további négy év elmultával volt újra megválaszt-
ható. A generalis választási ideje pünkösöd vigiliája
volt és V. Márton óta a választás helye mindig Magyarors-
zág.

Kötelessége volt a rend fegyelmi és anyagi viszo-
nyainak rendbentartása. A rend ügyeinek megtárgyalása
végett évenként nagykáptalant tartott, generaliátusa
alatt pedig legalább egyszer kötelessége volt a kolos-
torokat visitálni.

Mint a rend feje, teljhatalmuan intézkedik az egész
rendet és az egyes kolostorokat érintő szerződéses pe-
res vitás ügyekben.

Állásának jelentőségét mutatja, hogy a rend érde-
keinek kivívására sokszor az uralkodó, az egyházi és
világi nagyok közbenjárását is sikerült megnyernie. A
rend egyetemessége nagy körültekintéssel választotta
meg generálisait, akik rendesen tettere kész, élesek-
májú, nagytudományu férfiak voltak és akik közül töb-
ben még más főpapi méltóságra is emelkedtek.

Az egyes rendi tartományok élén a provinciálisok
állottak, akik a generalissal egyetértően kormányoz-

-ták tartományaikat. Eleinte a generálist nevezték, így és Magyarországon, valamint Ausztriában és Horvátországban csak 1701 után szerepelnek külön provinciálisok. Nálunk, mint Zákonyi Gyöngyösi alapján véli, valószínűen a vicariatusokat hívták másképpen provinciáknak is, és nem találunk adatokat Benger és utána Bakonyvári ama föltevésének igazolására, mely szerint Magyarország a mohácsi vész előtt provinciákra lett volna osztva.

A generális oldala mellett működött a generális titkára, aki az írásbeli ügyeket intézte. Mint a generális bizalmas tanácsadójának tekintélyes szerepe van a rend belső ügyeinek intézésében is. Gyöngyösi kötelességévé teszi, hogy a rendi tisztviselők működését is ellenőrizze.

A generálist méltóságában a vikárius generális követte, aki egyszeremind a generális helyettese. A rendi határozatokat ő továbbítja az egyes székházaknak, ő a generális segítőtársa, a rendi fegyelem őre, székküresedés esetén a rend főnöke, a nagykáptalan elnöke, s mint ilyen, az új generális megválasztásában is nagy szerepet játszik.

A vikárius generalis és az egyes kolostorok perjelei között a vikáriusok állottak, akik több kolostor felett a felügyeleti jogot gyakorolták. A generalissal állandó összeköttetésben állottak. Pázmány Péter katalógusa szerint 21 vicarius volt. A vikáriusi állás 1701-ben, amikor az ausztriai és horvátországi kolostorok külön provinciává alakultak, megszűnt. A kolostorok neve ettől kezdve, aszerint, hogy szerzetesi élet folyt benne, vagy pedig missió céljaira szolgált, conventus és residentia.

Ugyancsak 1701-től válik szét nálunk a generalis állása a provinciálisétól, amikor t. i. Magyarország és Ausztria-Horvátország külön provinciák lesznek. Eddig a három ország egységes provinciájának provinciális tisztségét is a generalis töltötte be "imposterum Generalis pro tempore munus Provincialis exercere vel administrare minime valeat. (Benger 339.)

A generalis működésében a "definitorium ~~xxxxxxxxxxxx~~ generale", a provinciális a "definitorium provinciale" segítette, amelynek tagjait a nagykáptalanokon választották.

Ami a procuratori hivatalát illeti, ez nemcsak mint Zákonyni mondja, "procurator generalis"-t a rend római ügye

másnéven az alperjeli és
vivőjét jelentette, hanem ~~egy provisorus~~, házgondnoki
hivatalt is, amivel különben a XVII.-XVIII. században
gyakran találkozunk.

Az egyes kolostorok élén a perjelek állottak, akik
a ház személyi és gazdasági életét vezették és így kö-
rültekintő, tapintatos, a gazdasági ügyekben jártas fér-
fiaknak kellett lenniök; helyettese az alperjel volt,
akinek emellett tiszte a gazdaságok felügyelete is volt.
A ház ellátásának rendbentartására a házgondnok tisztjé-
vel is találkozunk.

A rend növendékeire a novitiustmester ügyelt fel,
aki ezeknek tanulmányi és lelki előljárója is volt. A
szertartások rendjéről való gondoskodás is kötelessége
volt. Mellette a korus énekét vezető karvezetőt (rector
chori), a koruson és az étkezés idején felolvasót (lec-
tor), az oratiokat és homiliákat felolvasó és a konvent-
misét mondó hetenként változó hetest (hebdomadarius)
találjuk.

Templomi hitszonoklatot a theologiai kérdésekben
jártas praedicator végezte, aki lelki ügyekben a ház
tanácsadója is volt.

A rend szervezetében foglaltak helyet az egyszerű

rendtagok, a conversus testvérek is. Ők is ismerték a regulát és a constituciókat, de tanultság és teendők dolgában különböztek a többi szerzetesektől. Nem jártak karimákra, csak a reggeli és esti órákban végezték imáikat; imáik a Pater és Ave voltak, az imádság mellett pedig a házi teendők végzésével, vagy a mezeti munkákkal és mesterségükkel foglalkoztak. (V. ö. Küröcz, Bakonyvári és Zákonyi id. m munkáinak megfelelő helyeit.)

A feloszlatást megelőző 1784. évi rendelet, mely már előre sejtette a bekövetkező véget, a rend szervezetét nagyban megváltoztatta. Megszüntette a generalis visitációját, hasonlóképp a provinciálisoknak az egyes házak ügyeibe való beleszólását, kimondotta, hogy az egyes házak elöljáróit maguk a rendtagok válasszák, a provinciálist pedig a perjelek. A definitorium provinciálist eltörölte, amire a provinciális árnyékhatalma mellett ezen túl nem volt szükség. A kormányzat hatalmának megnyirbálása kétségkívül magával hozta volna a fegyelem bomlását, ez azonban az eltörlésig levő két év alatt nem történhetett meg. (Századok 1901. évf. Császár Elemér: A pálosrend feloszlatása. 311. l.)

IV/a

A sopronbánfalvai kolostor alapítása a pálosrend történetének fénykorára esik. E kolostor alapításánál a pápai és királyi kegy teljessége, a hívők hitének bizalma vette körül a pálosokat; ezekhez járult anyagi függetlenségük, ami lehetővé tette, hogy teljes odaadással munkálhassák hivatásukat, biztosítsák a maguk és hivaik lelki üdvét...

A kolostor alapításának történetéről csak a késő utódok feljegyzéseiből, nevezetesen két XVIII. században keletkezett házikrónikából kapunk tudósítást. (Az Orsz. Levéltár "Acta Conv. Paul. Wondorff" között két házikrónika van, melyek a kolostor alapítását, illetve Szt. Farkas egyházának kivonatolt történetét tárgyzák.

1./ Instrumente super principia huius Ecclesiae, mely a törökidulásig és a bánfalvai pálosoknak Bécsujhelyre való átköltözéséig közöl adatokat; 2/ A "Liber Rerum Memorialium Ecclesiae S. Wolffgangi" istentiszteleti ténykedésekről azaz és a templomot ért adományokról számol be 1776-ig, közben, bizonyára források hiányában a XVI. és XVII. századok történetéről alig néhány

adattal emlékezik meg. Ez utóbbi krónikát írója 1715-ben kezdi meg; az előbbi már korábban keletkezhetett, amikor írój írójának oly adatok álltak rendelkezésére, amelyeket a későbbi krónikás már nem ismert. A rend és kolostor alapítását tárgyzó részek forrásai ugyanazok voltak.) E feljegyzésekből láthatjuk, hogy a bánfalvai székház történetének a historikust leginkább érdeklő adatai a XVIII. század krónikáiróinak már nem állottak rendelkezésére. Egy másik töredékes feljegyzés írója meg is jegyzi, hogy szándéka lenne ismertetni a rend történetét napjainkig, de nem találja az írásos maradványokat; hozzáteszi, hogy ennek oka bizonyára az a sok háború, amely a Regnum Marianumot a török uralom és Thököly felkelése idején dulta. (U.ott egy lapnyi töredékes 1734-ből származó följegyzés a rend alapításának ismeretes történetével.)

Az említett krónikák szerint, noha IV. Orbán pápa 1362-ben a pálosoknak Szt. Ágoston reguláját adta, ~~amelyet~~ az ~~azóta is~~ sokáig nem éltek mindenütt konventekben tömörülve, hanem akadtak helyek, ahol két-három vagy akár csak egy szerzetes élt a magányban, akik jámbor életükkel jó példával szolgáltak a környék népének. Így még két századdal később is Sopron mellett a

Bánfalva felletti sziklabarlangban jámbor remete élt, kinek szentsége messze vidéken nagy hatással volt a lakósokra úgy, hogy a soproni polgárok felkérték a győri püspököt, szentelje meg e helyet és ezáltal az egyház is ismerje el a bánfalvai remeteotthon szentségét. Mikor pedig a püspök tagadó választ adott, kérelmüket IV. Frigyes császár útján V. Miklós pápa elé terjesztették, (B. Sopron 1441-től a bécsujhelyi békéig 1468-ig IV. Frigyes zálogbirtoka. V.ö. Házi J. dr.: Történelmi jogunk Nyugatmagyarországhoz.) aki ama megokolással, hogy ezenthelyek létesítése mindig üdvös dolog, 1454-ben megengedi, hogy az ujonnan létesített kápolnában a felszentelésig is altare portatile legyen, szabadjon benne a császárért és lakósokért misét szolgáltatni a plébános jogainak épségbentartása mellett; egyszersmind utasítja a győri püspököt, hogy vizsgálja meg az ügyet és szentelje fel a kápolnát. Ha ő volna, más püspök is megteheti ezt. Ápr. 22-én, pünkösd másnapján felszenteli a győri püspök a kápolnát, melyet ugyanez alkalommal Szt. Farkasról neveznek el. (Rupp Jakab: Magyarország helyrajzi törté-

nete. I. r. II. f. 486. l.) A kápolnát ezentul a nép se-
 regesen keresi fel, melyben csakhamar csodás esetek tör-
 téntek. (A Liber Rerum Memor. írója megjegyzi, hogy nincs
 ok, amiért a mondottak felett kétség merülne fel. Ha
 másban nem is, a felszentelő püspök nevében, kit Orbán-
 nak nevez, bizonyára téved, mert Nagylucsei Orbán 1483-
 1486-ig ült a győri püspöki székbén. A krónikás a kápol-
 nát felszentelő és a pálosrendnek Bánfalván való letele-
 pülését jóváhagyó püspököt azonosítja.) Hogy a hívők
 buzgalmát az egyház méltányolja, Prosper(de Caffarellis)
 V. Sixtus pápa német- és magyarországi követe bucsukat
 engedélyez a szent hely számára. 1481. máj. 14-én ugyan-
 is, hogy a hívők annál szívesebben keressék fel a Szt.
 Farkasról nevezett kápolnát és fenntartására adományaik-
 kal hozzájáruljanak, mindazoknak, akik az épület, szent
 edények, könyvek és más szerelvények fenntartására és
 vagy javítására segélykezet nyújtanak toties-quoties,
 nemkülönben azoknak, akik a hely dedikációjának évfor-
 dulóján, továbbá karácsonykor, húsvétkor és Szt. Farkas
 ünnepén a kápolnát alázatos szívvél látogatják 40 napi
 bucsut engedélyez.

A hely méltósága és látogatottsága azonban sokáig nem elégedhetett meg a kis kápolnával, hanem terjeszkedni kívánt. Ezért Sopron város tanácsa és polgárai még 1481. jan 10-én a pálosok generalisához György volt esztergomi kanonokhoz fordultak, hogy a szentség hírében álló helyre küldjön néhány szerzetest, akik ott kolostort alapítsanak és a nép áhítatának emelésére szolgáljanak.

A város meghívásának eleget téve 1482. jul. 12-én a pálosrendiek Bánfalván kolostort alapítanak. (Az alapítólevél részletei a kolostor birtokviszonyaihoz tartoznak. Ezeket a ~~következő~~ részben ismertetjük.) Kötelességük lesz Sopron városáért a Mindenhatónál közbenjárni, különben egyéb pasztorációs teendőt az alapítólevél nem köt ki. Az új kolostor alapítását Nagylucsei Orbán győri püspök, kir. kincstárnok 1483 Remete szt. Pál ünnepén a város tanácsának kérelmére megerősíti és kívánja, hogy e kegyes cselekedet Isten és szentjeinek dicsőségére szolgáljon. (Dl. 18750.; Instrumenta: De erectione Monasterii Eggerer: Fragmen Panis corvi... Bécs 1663. 248-49. 1.)

Az alapítást követő idők történetét homály fedi. A

Liber Rerum Memorabilium szerzője is megjegyzi, hogy 1481-től 1529-ig terjedő időre semmi feljegyzésre méltó adata nincsen, hacsak az nem, hogy a kápolna az elődök bőkezűségéből tágas templommá alakult át és gyakori látogatottságnak örvendett. (Liber Rer. Memor. 1481. évnél.) A bőkezű adakozó, akinek a templom felépítését köszöni és aki nevét a kertesi kolostor alapításával tette maradandóvá a pálosok történetében Graveneck Ulrik báró, Lámzér ura volt. (Eggerer: Fragmen panis corvi protoeremitiei... Bécs 1663. 25 O. 1.; Rupp. 1. m. 486. 1.) Bizonyos, hogy a bánfalvai kolostor is az alapítás által megjelölt hivatását teljesítette, a hivek buzgóságát fényes istentiszteletek rendezésével gyarapította, különben pedig a páloskolostorok között kimagasló szerepe nem volt. (Gyöngyösi még alapításáról sem emlékszik meg; Eggerer és Benger, a pálosok krónikásai is inkább az egész rendet érdeklő eseményekkel kapcsolatban emlékeznek meg a bánfalvai kolostorról.) És ez érthető is. A kolostor alapításakor a rend történeti szereplésének delén állott. A sok fényes multu pálosmonostor között vezető szerepe nem lehetett a kezdet és egyéb viszontagságokkal küzdő bánfalvai kolostornak. A

vezető szerep már 1304-ben a Buda melletti szt. Lőrinc kolostoré lesz; itt tartják a nagykáptalanokat is. (Zákonyi i. m. 21. l.) Majd ennek a mohácsi vész után bekövetkező pusztulása után a pozsonymegyei máriavölgyi kolostor lesz leginkább a nagykáptalani gyűlések színhelye, amelyet nem érintett a török idők vihara.

A bánfalvai kolostort sem kímélte meg az annyi más szerzetesház pusztulását jelentő törökdulás. (Eggerer 11-re teszi a mohácsi vésszel feldult páloskolostorok számát és hozzátézi, hogy mások kétszer annyit említenek; i. m. 294. l.) Elkövetkezett az 1529. esztendő. A török sereg az a kisebb része, mely Magyaróvártól Sopron felé Bécsujhelyen át Bécs megszállására /szept 21- okt. 14./ vonult fel, Sopront is útjába ejtette. Az aug. 9-iki ostromot Hartitsch Detre kapitány és a polgárság vitéz ellenállása visszaverte ugyan, de a külváros és Sopronnak falvai áldozatul estek. A soproni tanács 1530.-i felterjesztése szerint a lakosoknak alig negyedrésze maradt meg, és a város javai teljesen elpusztultak. (Lad. VII. d. H. Fasc. VI.) (Sopron v. levéltár/N. 257.) Az általános pusztulásnak a bánfalvai kolostor is áldozata lett. A templom

és kolostor, miután a szerzetesek még időben eltávoztak, dúlás után romhalmazzá vált, csupán a szentély maradt meg. A templom hajóját és a szerzetesek otthonát hamarosan fű és cserje lepte el. A feldult szenthelyet a nép továbbra is tiszteletben tartotta; ünnepnapokon zarándoklatok keresték fel, pünkösöd másodnapján és Szentháromság ünnepén ezután is miséztek és szentbeszédet tartottak.

A bánfalvai kolostor lakói a töröklátogatás után földönfutókká lettek. Gondoskodniok kellett tehát, hogy más helyen találjanak hajlékot, legalább addig, míg kolostorukat ismét felépíthetik. Erre azonban, legalább egyelőre nem lehetett kilátásuk, mert az alapítók egyházas érzülete nem maradt meg utódaikban. Sopron is már a mohácsi vész előtt megnyitja kapuit a protestantizmusnak, lutheranus polgárai elsősorban az egyházi terhektől iparkodnak szabadulni, és az akkor általánosan divó szokás szerint az elhagyott egyházi javakat maguknak foglalják le. Különösen könnyű volt helyzetük a bánfalvai kolostorral, mely városi alapítás volt. Az Instrumenta szerint Szegedi /Szegedinus/ István, a bécsújhelyi kolostor priorja, kinek kolostorába bizonyára

már a török támadás hírére menekült a bánfalvai pálosok egy része, a pusztulás után Ferdinándhoz fordul bánfalvai testvérei számára segítségért: mivel mindenük elpusztult, javaikat pedig a soproniak vették el, engedje meg nekik a bécsujhelyi kolostorba való átköltözést.

(Instrumenta az 1529. évnél.) Ennek magyarázata bizonyára abban rejlik, hogy egyrészt Bécsujhelyen biztonságosabb helyen voltak a töröktől, másrészt közel Sopronhoz, figyelemmel kísérhették elpusztult kolostoruk és birtokaik sorsát. Ugyancsak Szegedi prior tiltakozik a soproni tanácsnál a bánfalvai kolostor birtokainak és javainak lefoglalása miatt. (Rupp. i. m. 487. 1.) Az Instrumenta közül továbbá három levelet, melyek a bánfalvai pálosok Bécsujhelyen való letelepedését tárgyalják. E levelek szerint a király a bánfalvaiak kérelmének megvizsgálásával János bécsi püspök és bécsujhelyi coadiutort bizza meg, aki Ferdinand nevében levelet intéz Bécsujhelyre a pálosokhoz, melyben értesíti őket, hogy betegsége és egyéb dolgai miatt három bécsujhelyi polgárt, Hohenkircher Tamás magistert, Malth beneficiátust és Hermann Mihályt szólította fel a bánfalvaiak

ügyében való eljárásra. (Instrumenta id. helyen.) A levelek 1533 júliusában és szeptemberében keltek; a pálosok közül néhányan 1529 óta valószínűen Sopronban kerestek menedéket, mert még remélték, hogy sikerül kolostoruk új-jáépítését megvalósítaniok. Innen voltak összeköttetésben a bécsujhelyiekkel, akik ügyükben Ferdinándnál és a püspöknél eljártak. Midőn 1532-ben a török ismét Bécs felé tartott, Sopronban az újabb támadás hírére nagy volt a rémület. (Payr id. m. 64. l.) Bizonyára a pálosok akkor határoztak sorsuk felett, mivel látták, hogy egyrészt a gyakori törökjáratás miatt Bánfalván egyelőre biztos menedéket nem találnak, másrészt nem remélhették, hogy a tanács sérelmeiket orvosolja. Ferdinánd király sem késett ezután a soproni tanácsnál érdekükben közbelépni. 1533 okt. 3-án leiratot intéz Sopron városához, hogy a bánfalvai kolostort, mely már hosszabb idő óta romokban hever, adják vissza hivatásának; a kolostor istenszolgálatra van hivatva, most pedig a pusztulás képét mutatja, birtokai világi kézben vannak. Simitsák el az ellentéteket és küldjenek neki szándékaik felől mielőbb értesítést. (Sopron v. levéltár Lad. V. et B. Fasc. I. N. 5. /Mivel a fasciculásokban a levelek számozása folytatólagos a továbbiak-

-ban az egyszerűség kedvéért csak a számot jelezzük/.)

A soproniak azonban ismerték a király helyzetét: sokkal súlyosabb gondjai voltak, semhogy nyomatékosan eljárhasson a pálosok ügyében. Válaszukat ugyan nem ismerjük, de biztos, hogy érdemleges választ nem adtak. A következő évek történetéből láthatjuk, hogy csak kétháromszori szigorú felszólítás után adtak a királynak értesítést a nekik kellemetlen kolostori birtokok tárgyában.

Valóban úgy látszik, hogy az ötvenes évekig nem zavarta meg semmi a soproniakat a kolostor javainak birtoklásában. 1556-ban azonban oly ügygel kapcsolatban vált ismét vitássá a kolostor javainak birtoklása, amelyre a soproniak nem is gondolhattak. Ápr. 1-én u. is Ferdinand értesíti a tanácsot, hogy a török elől menekült szakácsii és vidi nemes Szakács családok elhelyezéséről gondoskodni kíván; és ezért gondolt az elhagyott szentfarkasi kolostorra; tájékoztassák őt kolostor birtokainak állapotáról. Mellékli egyszersmind a menekültek hozzá intézet kérelmét. (S.v.l. N. 42.) E levélben arról értesítik a királyt, hogy a török már hosszú időn át sanyargatja őket; különösen Babocsa és

Kapos elfoglalása előtt annyit szenvedtek, hogy elmondani sem lehet. Nyugodtabb vidékre akarnak költözni és ezért kéri a királyt, hogy a Sopron melletti Szentfarkasra telepítse őket, melyet a török Kőszeg ostroma után fel-dult s azóta lakatlan.

A soproniakat bizonyára kellemetlenül érintette e leirat. Meg is kísérelték, hogy a kérelem teljesítését megakadályozzák. Válaszukban azt mondják, hogy a pálosok Kőszeg ostroma után a szükség miatt /propter inopiam/ voltak kénytelenek kolostorukat elhagyni, mert tudomásuk szerint semmi jövedelmük nem volt. Nincs tudomásuk, hogy akár gazdátlan, akár művelt birtok tartozott-e a kolos-torhoz. (S.v.l. N. 43. /Kelet nélküli másolat./)

Ferdinándot e válasz nem elégíti ki. 1557 máj. 9-én megismétli előző évi felszólítását. Ebben már úgy tudja, hogy a farkasfalvi kolostor birtoka most a franciskánusoké. Kérdezi ezután, hogy elhagyott-e vagy népes? Mi jögon birtokolják a franciskánusok? (S.v.l. N. 44.)

A tanács erre már részletesebben informálja Ferdi-nándot. Elmondja, hogy Farkasfalva nevű hely nincs Sop-ron mellett, de van egy Wandorff nevű helység, mely ember-

emlékezet óta a város tulajdona volt. Itt egykor a Szt. Farkasról címzett kolostorban pálosremeték laktak, akik miután kolostorukat és malmukat a török felgyújtotta, elhagyták e helyet. Ami kevés gyümölcsösük, szőlőjük és földjük volt, sokáig parlagon hevert; néhány év óta pedig a tanács hozzájárulásával szegény jobbágyok művelik. Arról, hogy Wandorffon a franciskánusoknak birtokaik lennének, mitsem tudnak; különben a pálosoknak sem volt elég, mert ha lett volna miből megélniök, nem hagyták volna el egészen a kolostort. (S.v.l. N. 45.)

Mivel Ferdinánd látta, hogy leiratainak Sopronban semmi eredménye nincs, más eszközökhöz folyamodott. Jun. 3-án megérkezett Sopronba Péchy Gáspár királyi megbízott Sopronmegye alispánjával, hogy a vitás ügyben a helyszínen tájékozódjon. Jelen voltak a szemlénél a szakácsii és vidi családok kiküldöttai is. Másnap tartották meg a helyszíni szemlét és ennek megállapításai a soproniaknak kedvezett. Ennek alapján kérte a városi tanács a királyt, hogy ne zavarja a várost birtokában, és bizalmukat fejezték ki, hogy a király nem dönt rájuk nézve sérelmesen. (S.v.l. N. 46.)

Ferdinánd részéről nem is történt ezután a szakácsii

és vidi menekültek érdekében a városi tanácsnál közben-
 lépés, noha ők ezután is megtették mindent, hogy a bán-
 felvai kolostor örökébe jussanak. A pálos renddel sike-
 rült is nekik a birtok bérbevételére megállapodásra jut-
 nick, (Instrumenta: Fassionales litterae super bona Mon.
 S. Wolfgangi. A pozsonyi káptalannak 1634 jun 7-i át-
 írása. L. részletesen a IV. fejezetben.), de a soproni
 tanács tiltakozására, (S.v.l. N 48.) hogy a hosszas
 huza-vona helyett birtokukból némi jövedelmet lássanak,
 egyelőre elfogadták a tanács békejobbát; ezt a megállá-
 podást 1560-ban a pozsonymegyei máriavölgyi kolostorban
 tartott nagykáptalan is jóváhagyta. (S.v.l. N. 10.)

Az ügy azonban e bérlettel korántsem nyert befe-
 jezést. A pálosokat a bérlet megkötésére a kényszerhely-
 zet vezette; a királynál elhangzott panaszaik pedig
 végre is meghallgatásra találtak. Valószínű, hogy tekin-
 télyes pártfogók is akadtak, akik ügyüket az udvarnál
 szorgalmazták. Nádasdy Tamás nádor is pártfogásába vette
 őket és halálával ügyük elintézésében, melyeknek Nádas-
 dy volt a szószólója, nem értek sikert. Csak így érthető,
 hogy a későbbi években még Oláh Miklós és Oláh Ilona el-

len is fellépnek Kertés birtokának visszatartása miatt. (O. L. Fasc. I. N. 7.) Végre Ferdinánd is lépéseket tesz a soproni tanácsnál. Három leiratot is intéz a kolostor birtokainak ügyében, melyekben nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a világi kézre került egyházi birtokokat eredeti tulajdonosaiknak kell visszaadni. (O.L. Fasc. I. N. 5.; S.v. 16 N. 11.; O.L. Fasc. I. N. 6.)

E leiratoknak egyenlőre még gyakorlati eredményük nem volt. Ezzel szemben az Annales szerint a pálosok már 1560-ban visszatérhettek volna elhagyott kolostorukba, melynek helyreállítását a kir. kamarától kért és megkapott 3000.- frt. tett volna lehetővé; ugyanebben az évben egy tizmázsás harangot is készítettek volna az új templom számára. ~~Annales~~ (Annales 1560.) Ha a templom felépítése egyelőre nem is történt meg, mindazonáltal a királyi leiratok erős fegyvert nyújtottak a pálosoknak további harcaikban, mert ezek által jogaik a királyi szó tekintélyével elismerést nyertek. Bizonyára nem a pálosokon mulott, hogy nem térhettek vissza akkor Bánfalvára. Már máj. 25-én meghívják máriavölgyi nagykáptalanjukra Sopron tanácsát, hogy velük elkobzott egyházi fel-

szereléseik és soproni házaik visszaadása ügyében tárgyaljanak; ama reményüknek is kifejezést adnak, hogy ügyeiket simán elintézhetik. (S.v.l. N. 142.)

Maga Ferdinánd azonban ugylátszik hamarosan megfeledkezett 1560.-i erélyes rendelkezéseiről. Elmulik néhány esztendő; Ferdinánd elköltözik az élők sorából, utódja Miksa megfeledkezik a pálosokról és ismét másképen intézkedik a bánfalvai kolostor felől. Történt ugyanis, hogy miként tíz évvel azelőtt a szakácsii és vidi családok, úgy 1568-ban a szigetiek kopogtatnak a királynál, hogy számukra a török elől biztosabb helyen letelepedést engedélyezzen; és ők is a bánfalvai kolostorra mutatnak, amely elhagyott és számukra letelepedési helyül kínálkozik.

A dolog előzményeit nem ismerjük. Az első adat ez ügyben az 1568 aug. 10-i királyi leirat, melyben Miksa a tanács tudomására hozza, hogy a szigetiek ügyében két tanácsbelit /Rattperson/ küld ki, akik a helyszínen tájékozódjanak. (S.v.l. N. 49.) Szept. 25-én pedig arra hívja fel a tanácsot, hogy küldjön kebeléből két teljhatalmu megbízottat az udvari kamarához, hogy velük a szigetiek

elhelyezéséről tárgyaljanak. (S.v.l. N. 50.) A tanács azonban úgy látszik, nem tartotta sürgősnek a dolgot. Miksa ugyanis okt. 11-én hivatkozva előbbi írására, megsürgeti a választ és szigorúan megparancsolja, hogy két megbízottjukat mielőbb küldjék el. (S.v.l. N. 51.)

A soproniak válasza kimutatni igyekszik, hogy a pálosbirtok semmikép sem elég a szigeteknek, rámutat a civódásokra, vitákra, melyek a szigetek Bánfalván való elhelyezése esetén folytonosak lennének, végül kéri a királyt, hagyja meg őket tulajdonukban, melyhez való jogukat és ennek megerősítését Miksa számos elődjétől megkapták. (S.v.l. N. 52. /Kelet nélküli másolat./)

Miksa nem elégszik meg a válasszal. Felszólítását okt 21-én megismétli, még pedig fulminatorio citatorium alakjában, mely erősen megdorgálja a tanácsot, hogy az iránta való köteles engedelmességet megtagadja, és egyuttal kijelenti, hogy parancsának haladéktalan teljesítését követeli. (S.v.l. N. 53.) De a soproniak nem ijedtek meg Miksától; tudták, hogy nincsenek ellenük erőlyes megtorló eszközei, és így az eredménytelen levelezés ezután is folyik tovább. A tanács ezuttal

a szakácsii és vidi családok érdekében folytatott vizsgálat eredményére appellál, mely nekik adott igazat. Hivatkozik az uralkodó bölcseségére, amely majd átlátja, hogy Bánfalván lehetetlen az osztzkodás. (S.v.l. Fasc. II. Kétlet és beosztás nélkül.) Dec. 17-i leiratában a király már meg sem említi a kiküldendő két megbízottat, hanem a kolostor birtokairól telekkönyvi kimutatást kér felülvizsgálás végett. (S.v.l. N54.) Bizonyára a felszólításnak sem tettek eleget a soproniak. Az ügy végre is oly fordulatot vett, mint az első esetben; Sopronba ez ügyben bizottság érkezik; az egyezkedés eredménye pedig a szigetieknek is részt juttat a bánfalvai pálosbirtok jövedelméből, (S.v.l. N. 114.) de mivel további intézkedéseket helyez kilátásba és a szigetiek elhelyezését az uralkodó későbbi rendelkezésére bizza, a szigetiek ügye ezzel sem nyert befejezést, hanem úgy látszik a király részéről ad acta került.

Ezközben tovább folyik az egyenetlenkedés Sopron és a pálosok között, aminek oka az volt, hogy a város tanácsa nem tartotta fontosnak eleget a bérlettel vállalt kötelezettségeknek, és a bérösszeget csak kénytelen-kelletlen fi-

zette. Érdekes esetet látunk erre már 1565-ben is. Péter generalis személyesen akar Sopronba menni, hogy az évi bérösszeget felvegye, de a kapuőrök nem eresztik a városba, ami -- miként a generalis megjegyzi -- bizonyára a tanács utasítására történt. Pedig nagy szüksége van a pénzre, mert délmagyarországi útjára indul. (S.v.l. N. 141.) És az egyenetlenkedések láncolata részben a városal, részben magánosokkal hosszú évekig húzódik.

Ezen idők alatt is állandó a pálosok törekvése, hogy Bánfalvára visszaköltözhessenek. Nem szívesen, csak a kényszerhelyzet folytán egyeznek meg a sok kellemetlenséggel járó bérletek ügyében, és mindig kifejezésre juttatják ama kívánságukat, hogy a királyi rendeletek értelmében joguk van birtokaik saját kezeléséhez. Idők multával lassankint sikerül is tért hódítaniok. 1580-as évek elejétől kezdve birtokuk, ha még Bécsujhegyről is, de saját kezelésükbe megy át, és valószínű, hogy ebben az időben komolyan hozzálátnak a Bánfalvára való visszaköltözés megvalósításához. 1580 máj. 10-én Orbán vicarius írja a tanácsnak, hogy a generalis nagyon szeretné, ha a bánfalvai kolostort felépíthetnék, ami mind ne-

kik, mind pedig a jámbor hívőknek nagy előnyére válna. Azért ajánlja, hogy a bérletkérdés helyett inkább erről tárgyaljanak. (S.v.l. N. 151.)

A bánfalvai földek bérlete nem lévén ezentul ütközőpont Sopron városa és bánfalvai pálosok között, a napiranden levő kis ügyes-bajos kellemetlenségek mellett is, mintha enyhülne egymáshoz való viszonyuk. Ezt láthatjuk különösen a levelezés hangjában, melyek itt-ott már a jóbarátság hangján szólnak. Kérelmüket rendesen azzal végzik, hogy Sopront Isten kegyelmébe ajánlják, vagy hogy imádkoznak a város jólétéért.

1588 febr. 4-i levelükben találkozunk először a pálosok szemináriumával, mely később Bánfalván talált hajlékot. E levélben arra való hivatkozással, hogy szemináriumukat Lepoglavából Bécsujhelyre helyezték át és így jövedelmeiket gyarapítaniok kell, kéri a tanácstól, hogy a megyei Goldbergen levő szülőjüket saját kezelésükbe adja át. Levelüket azzal fejezik be, hogy a tanács tagjainak kívánják: "ad Nestores vivere, Athleticeque valere." (S.v.l. No 157.) Sopron tanácsa nem is zárkozik el kérelmük teljesítése előtt, (S.v.l. N. 159.) és lehet, hogy nem a

tanács jóindulatán mulott, hanem egyéb, főképen a távol-
ból való gazdálkodás nehézségeinek átlátásán, hogy 1598-
ban a szőlőbérletét 10 évre ismét Sopron városának biz-
tosítják. (S.v.l. N. 23.)

1605-ben Booskay hadainak soproni látogatása idején
az ostrommal járó pusztulás, noha Trautmannsdorf Ádám,
majd Básta György császári vezérek a vár elfoglalását
meghíusították, nagy károkat okozott. Jun. 11-én Hagy-
mágy Kristóf, Szentgrót ura, a hajduk egyik vezére fel-
gyújtotta a külvárost, és ugyanakkor Sopron várföldjei
is sokat szenvedtek. A pálosok is a szenvedett károk miatt
nem tehetnek eleget a tanács kérelmének, hogy az ezévi
beszolgáltatás alól mentse fel őket. (S.v.l. N. 168.)

A régen óhajtott visszatérés ideje mindinkább kö-
zeledett. 1610-ben kezdték meg a kolostor és templom
ujjáépítését, amelyhez a téglá és mészanyagot a város-
tól vették. Ugyanekkor a malom felépítése is kezdetét
veszi. (S.v.l. N. 174., 175., 99.)

De csakhamar mutatkozik a nervus rerum hiánya, ami
hosszadalmasan elnyújtotta az építkezés idejét. Nagyon
valószínű, hogy az építkezés költségeihez a rend e je-

temessége hozzájárult. Az egész rendnek érdekében állott az elpusztult kolostorok felépítése, mert a helybenlakás nélkül illuzorikussá vált a kolostor hivatása. Ez különösen kézenfekvő a bánfalvai kolostornál, amelynek alapításánál fogva kötelessége volt a hívők lelkiületének gondozása. Az elhagyott kolostor birtokainak jövedelmei sokszor nemcsak a bécsujhelyi kolostor szükségleteit szolgálták, hanem az egész rendét is. A bérletösszegeket pl. gyakran a generalis veszi át és többször halljuk, hogy saját költségeinek fedezésére használja fel. Méltányos is volt tehát, hogy az egész rend hozzájáruljon a kolostor felépítéséhez. Mindez azonban nem volt elégséges. Zaicz János generalis 1614-ben márc. 1-én az elefánti kolostorból Sopron városához fordul segítségért. Panaszkodik, hogy a rendnek Felsőmagyarországon kívül alig van már hajléka, a háborúkkal telt XVI. század számos kolostort törölt el a föld színéről. A tanács emlékezetébe idézi atyáik példáját, akik a kolostort alapították; kövessék őseik példáját, tegyék lehetővé a kolostor ujjaépítését, legyenek annak második alapítói. (S.v.l. N. 177.)

Naprágyi Demeter kalocsai érsek és a győri püspökség administratora nov. 3-án rákosi kuriájából hasonló szavakkal jár közbe a pálosokért és azt mondja, hogy az újjáépítő munkálatok nagyobb része már befejeződött, de tovább szegénységük miatt nem tudják folytatni az építkezést. Kér mindenkit Sopronban, hogy tehetsége szerint adakozzon a szent célra. (O.L. N. 11.)

Erre azonban a pálosok hiába számítottak, vagy ha közbe-közbe tett is érdekükben valamit Sopron városa, a segítség mértéke nem volt elegendő. Így történt, hogy még 1629-ben sincs készen az építkezés, (S.v.l. N. 91.) sőt a pálosok földeladással is megkísérlik szomorú helyzetük megjavítását. (S.v.l. N. 25.) De 1618 körül ~~már~~ a szerzetesek ^{már} Bánfalván laknak. A bécsujhelyi levelek megszűnnek, ezentúl Bánfalváról leveleznek a tanáccsal. A templom és valószínűen a kolostor építkezése is teljesen csak negyedszázad múlva nyert befejezést. Istentiszteleti célra addig is bizonyára egy ideiglenes ~~ker-~~atorium s a faluban levő kis templom szolgált.

Valószínűen 1633-ban Lukács perjel írja a tanácsnak, oly nagy szükségben vannak, hogy a jószívű emberek kö-

nyöradományaikra szorúlnak: Dallos Miklós püspök különösen nagy jötevőjük volt. (S.v. 1. N. 94. Kelet nélküli másolat.) A várossal szemben is lehettek adósságaik, mert arra kérnek engedélyt, hogy adósságaikat természetben törleszthessék. (S.v. 1. N. 95. Kelet nélküli másolat.)

Elődeinek példáját követve 1637-ben III. Ferdinánd biztosítja a bánfalvai pálosokat jóindulatáról és ellenségeikkel szemben védelmet ígér nekik. (O.L. Fasc. I. N. 25.) Bizonyára a pálosok ajánlották magukat az uralkodó figyelmébe előkészülvén a nagy küzdelemre; melyben a várossal szemben törvény útján akartak követeléseiknek érvényt szerezni és melyre az első lépést a possonyi káptalannál u. ez év dec. 1-én történt alapítólevélátírással meg is tették. Szomorú világot vet a kolostor lakóira az a körülmény, hogy szolgálai és bizony néha ők maguk is egyenetlenségben élnek a bánfalvai és környékbeli jobbággyokkal. Már 1613-ban arról tesznek említést, hogy értesülésük szerint Daru István kopházi jobbággy amidőn Jamrich nevű jobbággyfiut a tilosban való marhalegeltetésen ért, feldühödve jól helybenhagyta; a tettes megbüntetését és gyógykezelési költségek megtérítés-

sét kívánják a tanácstól. (S.v.l. N. 176.) 1616-ból azt olvassuk, hogy egy Huala György nevű kopházi jobbágy formális verekedést provokál a kolostor helyszínén. (S.v.l. N. 104.)

1639-ben pedig Eörsy Zeigmond sopronmegyei alispán emel panaszt István pater ellen, aki Greiner János feleségét Orsolyát, amint a bánfalvai erdő mellett a kolostor felé ment, nagy fütykösével véresre verte, amiért számára a törvény által előírt váltságdíjat követeli. (S.v.l. N. 26.)

Mint a kolostor falába helyezett felirat jelzi, csak 1643-ban fejezték be a templom és kolostor felépítését. Az így újjászületett pálosotthon hamarosan bekapcsolódik a rend életébe és a rendi noviciusoknak nyújt hajlékot.

A pálosnövéndékek filozófiai iskolája 1643-tól a pécsujhelyi kolostor volt, amelyet 4083 frtnyi költséggel alakítottak át, hogy a filozófiai iskola számára megfelelő hajlékot nyújtson. (NB. Az ausztriai, magyar- és horvátországi kolostorok 1701-ig egy provinciát alkottak.) A noviciatus innen 1647 febr. 2-án Bánfalvára

költözött át, amely kies természeti fekvésénél fogva a noviciatus céljaira legalkalmasabbnak látszott. 1654-ben a bécsujhelyi kolostor a háborus veszedelmek miatt nem nyújtott a rend növendékeinek megfelelő helyet, ezért innen ez évben a filozófiai iskolát a lepoglavai kolostorba helyezték. A rend másik ősrégi lepoglavai noviciatusa pedig 1658-ban Mária Remetén nyert elhelyezést. (Benger 35.) Felsőbb teológiai és filozófiai tanulmányok végzésére a rend 1638-ban Nagyszombaton akart szemináriumot alapítani, de mivel a város tanácsa egyháziaknak a telekvásárlást nem engedte meg, ezidőben két, majd 1653-tól, amikor Ivanovics generalisnak sikerül a növendékek számára Nagyszombaton házat szereznie, állandóan 12 növendéket küldött a jezsuiták nagyszombati teológiájára. (Eggerer 354.) A bánfalvai noviciusok fogadalom előtti rendelkezésükben vagyonukból gyakran áldoznak a nagyszombati növendékek tanulmányi céljaira. Ivánovics generalis szorgalmazására ^{1663-ban} sikerül a rendnek Rómában is a feledésbe ment régi ház helyett új házat alapítani. Ez évben megveszi ugyanis a Maria Maggioreval szemben levő templomot és épületet, és ettől kezdve Rómába is küld a rend növendékeket a Col-

legium Germanico-Hungaricumba , majd a Collegium Tici-
 nensébe. Fejér Pál provinciális 1742-ben egy másik teo-
 logiát is létesített, mely majd ebben, majd abban a ko-
 lostorban talált elhelyezésre. Sőt római házukban is
~~tanítottak~~ tanítottak 1766-tól teológiát, amelyben azon-
 ban csak egy tanár tanított és célja valószínűen az is-
 meretek kiegészítése és a tanulmányi ellenőrzés volt.

Már 1644-ben Bánfalván tartja a rend évi nagykép-
 talanát, ami mutatja, hogy a kolostorban a rend telje-
 sen helyreállt. (Eggerer 353.)

A ~~házaik~~ noviciatusnak Bánfalvára való helyezése
 folytán a kolostor lakóinak száma jelentékenyen megsza-
 porodott és ezért a kolostor helyiségei ennek megfele-
 lően átalakításra szorultak. Ekkor nyer bővítést a ko-
 rus, amely a közös ima helyéül szolgált és az étkező-
 terem, a refectorium is. Ezidőben szereztek a temp-
 lomba új orgonát és a szószéket fafaragványokkal és
 aranyozással díszítették. Szóval a bánfalvai ház nagy
 átalakuláson ment át. (Benger 35.)

A bánfalvai pálosok ezután, mint a törökdulás előtt,
 gondos ápolói voltak a környék lakószai hitéletének. A

soproni tanáccsal fennálló állandó ügyes-bajos dolgaik mellett gondolnak arra is, hogy a tanácsot a nép hitéletében mutatkozó lanyhaságra figyelmeztessék. Kaiakozó Lukács perjel 1641. nov. 28-án a tanácshoz intézett levelében nem hagyhatja szó nélkül, hogy amint a múlt pénteken Kopházán ment át, észrevette, hogy a vendéglőből husszag árad ki. Mint Matathias, aki a disznóhúst evő zsidókra rontott, figyelmeztette a vendéglőst a böjti napra, és meghagyta neki, hogy ez többé elő ne forduljon. (S.v.l. N. 181.)

Bébery György perjel 1662-ben kérvényt nyújt be a tanácshoz, hogy a hitélet buzgóságának emelésére a Bánfalvától Sopron városáig vezető uton keresztutat állítsanak fel. Terve szerint a stációk egyelőre fából készüljenek és majd később kőből. A perjel kérelmére a tanács nem adott választ, amire Bébery szept. 4-én megújította kérelmét azzal, hogy tervének megvalósítása ellen ne gördítsenek akadályt, mert ez Isten dicsőségét és a nép üdvét nagyban emelni fogja. A tanács ugyanezen a napon foglalkozik Bébery ajánlatával és úgy határoz, hogy ezt súlyos okok miatt nem fogadhatja el, máskülönben kész

mindenben a pálosokkal a jószomszédi viszonyt ápolni.

(S.v.l. N. 195.)

A XVII. század egyik keserves éve volt az 1663. Az aratás és szüret oly kedvezőtlen volt, hogy csak nehezen fedezte a kívánt szükségleteket. Ehhez más baj is járult: a törökpusztítás felől a legkülönbélebb rémhírek jártak és midőn híre jött, hogy a török rabolva, gyilkolva Sopron felé közeledik, az emberek, hogy legalább életüket megmentse, elhagyták lakóhelyüket és barlangokban, erdőségekben kerestek menedéket.

A pálosok nagy szomorúsággal vették ezt tudomásul, de a bajt csak akkor vették komolyan, amidőn az istentiszteletre híveik nem jöttek el. Erre őket is elfogta a félelem, búcsút vettek kolostoruktól és a harangok kevés időre elnémultak.

Amidőn hamarosan ismét visszatértek és elmélkedtek ez év szerencsétlenségei felett, a következő jelenségnek magyarázatát vélték ezekben feltalálni.

Midőn ez év egy májushavi éjjelén a szokásos zsolozsmára jöttek össze, egyszerre egy bagoly huhogását hallják. A hang mindinkább közeledik, a bagoly nagy zajjal a korusba repül, szárnyaival csapkodja, csőré-

vel és körmeivel karmolja a szerzeteseket. Másképp nem segíthettek magukon, mint hogy a korust elhagyták; kiüzte őket a bagoly. És nemsokára a kolostorból is kiüzte őket a töröktől való félelem. *Wet bagoly*

Eme történetről az évkönyv e verset örökitette meg:

- "Ululat horrendus ferali carmine bubo

- Humani generi tristia fata ferens." (Benger 41.)

Bár egykoru adatok nem állanak rendelkezésünkre, a későbbi idők adataiból megállapíthatjuk, hogy 1664-től a bánfalvai plébániát, mely eddig Ágfalva filiája, leányegyháza volt, a pálosok veszik át, (S.v.l. N. 101.) és az 1666. évi egyezés értelmében Sopron városában egy beneficiumot is kapnak a bánfalvai pálosok; mindezek folytán bő alkalmuk nyílik hivatásos működésük gyakorlására. A plébániáért, hogy a város ius patronatusa kifejezésre jusson, háromévenként folyamodni kellett. A hitélet munkálása ezentul számos intézmény, kegyhelyek, oltárok, templomi felszerelések létesítésében és beszerzésében nyer támasztékot, melyeknél sokszor a hívők buzgalma is megnyilvánul.

A kronológiában járatlan bánfalvai házikronikás

1560 és 1600-as évektől kezdve több ilyen esetről számol be, melyeknek létrejötte ez idők buzgóságát dicséri.

Hallunk egy 10 mázsás harang beszerzéséről, majd Nádasdy Ferenc bőkezűségéről, aki a nagy oltár beszerzésében volt segítségére a kolostornak; majd Bébery György perjel ugyancsak Nádasdy költségén "sepulchrum Christi"-t létesített a kolostordomb lábánál, amelyre a mecénás képmását is rávésték. 1660-ban Altinger Ferenc végrendelete 6 ezüst gyertyatartót, fészületet és lámpát juttat a szerzetnek.

1669 febr. 3-án Nagy Imre definitor generalis prioratusa alatt megalapítják a Krisztus öt sebéről nevezett konfraternitást, melynek célja a vallásos buzgóság emelése volt. E szent társulat IX. Kelemen pápa 1668. évi bullájában engedélyezett bucsukat nyerte. A kongregáció működéséről könyvet is vezethettek, melynek első lapjára a bucsukiváltságokat irták. (Liber Rerum Mem. 1560., 1660., 1669.) Ez évben a templomban levő altare privilegium és maga a templom is pünkösöd napjára tiz évi időtartalomra

40 éves bucsukiváltságot nyer. (Lib.Rer.Mem.1560. 1660. 1669.)

A következő évben Hamerle György 600 fít értékű ol-tárral ajándékozta meg a kolostort. Ugyanakkor Esterházy Pál aranyláncon függő drágaköves kereszttel díszítette fel a Boldogságos Szüz, a "Mater admirabilis" szobrát.

Ugyancsak Esterházy Pál bőkezűsége tette lehetővé a keresztút tervének megvalósítását, melyhez a tanács 1662-ben hozzájárulását megtagadta. Ennek ellenére ugyanis már 1667-ben megkezdtek a "via passionis" felállítását, melynek hat első stációja hamarosan el is készült, még pedig nem a tervezett fából, hanem kőből. 1670 körül készült el teljes egészében a keresztút, melynek fenntartására a gróf 500 frtos alapítványt tett le.

Térítői munkásságuk eredményeként az Annales ugyanaz-évről 15 lélek megtéréséről számol be (Benger 91.)

1681-ben a soproni országgyűlés alatt jun. 3-án, majd Kisasszony napján /szept. 8./ I. Lipót király feleségével együtt a bánfalvai pálosokat is meglátogatja, kiknek perjele ekkor Aschperger Lipót volt. A második

alkalommal a pálosok vecsernyéjén vett részt. (Csányi H.: Ungarische Chronik. /K.a. Paur Iván/ Pest 1858. 52. & 55. 1.)

1693-ban Kersnerics Mihály, Somfalva plébánosa és soproni beneficiatus, hogy Szűz Mária nagyobbik oltára előtt a mécses örökké égjen, 300 rénes forintnyi alapítványt tesz le, melynek kezelése először Sopron városánál, majd Bánfalva községnél volt. Ugyancsak Kersnerics, valamint Rosenich István kórházi plébános a konfraternitás céljaira és a kálvária stációinak megújítására 20-20 frtot adományoz a kolostornak; a következő években Kovácsics József a keresztut kápolnáját haranggal látja el. (Liber Rerum Mem. 1693.)

A következő években a bánfalvai plébánia kére-
désében támadt nézeteltérés Sopron városa és a pá-
losok között. Az egyenetlenség oka még a múlt év-
tized ^{elején} ~~akart~~ Széchenyi György győri püspöksége alatt
keletkezett, de csak 1694-ben nyerünk felőle érte-
sítést, Aug. 25-én a város tanácsa hírül adja, hogy
az ágfalvai és lépesfalvi plébániákat még a régebbi

években patronusi joguknál fogva Vildt Mihálynak adták,
 akit Széchenyi György az akkori győri püspök meg is erő-
 sitett. Amidőn azonban a ~~kátf~~ bánfalvai egyháznál is,
 amely Ágfalva filiája, be akarták iktatni, a pálosok
 arra való hivatkozással, hogy Kolonics kardinális, a
 pozsonyi királyi kamara elnöke a templomoknak vissza-
 foglalása idején adta a ^(bánfalvai) plébániát, Vildt plébánosnak
 a templom kulcsait nem adták át, nem engedték meg,
 hogy egyházi ténykedéseket végezzen, ami Sopron vá-
 rosa patronusi jogainak és a plébánosnak nagy sérel-
 met jelentett. A tanács figyelmeztetésére a pálosok
 azt felelték, hogy ők a generalis hozzájárulása nél-
 kül semmit sem tehetnek. Tekintve azonban, hogy a ge-
 neralis az országnak majd ezen, majd azon a helyén
 tartózkodik s így nehezen tudnak vele érintkezni, vi-
 szont hogy hallgatásukat a pálosok beleegyezésének és
 a jövőre precedensnek ne vegyék, ismételten felszólí-
 tották őket a plébánia átadására. A bánfalvai perjel
 erre azt felelte, hogy prejudikni semmit sem akarnak,
 hogy a város patronusi joga érvényesüljön, a plébániát
 évenként kéri a tanácstól. A tanács megjegyzi, hogy

ezt ugyan megtenni elmulasztották és feltételezi, hogy a kardinális csak megfelelő világi pap /petrinus/ hiányában adta a pálosoknak a plébániát, mely tettevel a város jogait sérteni nem akarta ama indoklással, hogy szerzetesek nem valók plébánosnak, valamint nem kívánhatják, hogy míg a pálosok a bánfalvai plébánia jövedelmeit, addig terheit más viselje, a város patronusi jogaira hivatkozva a bánfalvai ~~fikk~~ ~~áják~~ parochiát az ágfalvai filiájának jelentik ki. (S.v.l. N. 126.; 1728 máj. 12-i másolat Sailer György Lajos által.)

1695-ben a pálosok ismét kérték a várostól három évre a bánfalvai plébániát. Közben Kolonics közbenjárt a pálosok érdekében, és ennek meg is lett az eredménye. A tanács jul. 11-én úgy határoz, hogy noha ők Vildt mellett foglaltak állást, a kardinális kívánságára és egyéb okok megfontolásával a következő három esztendőre patronusi jogaik épségbentartása mellett ismét a pálosoknak adják a plébániát, és eme elhatározásuknak jóváhagyását ill. megerősítését kérik; a három év elmultával pedig jogaikat ismét gyakorol-

ni akarják. (S.v.l. N. 195.)

Széchenyi György, Pál gr. veszprémi püspök, később kalocsai érsek öccse 1703. novemberében Bánfalván tartozkodik. Ez év nov. 21-ről egy láiratot találunk a kir. kancelláriától a soproni tanácshoz, hogy a tanács a mellékelt két iratot adja át Széchenyinek. Megjegyzi még a kancellária, hogy azért fordul a tanácshoz, mert Bánfalva kiesik a postautból, az ügy pedig, melyről Széchenyit értesíti, sürgős. (S.v.l. N. 196.)

Válságos napokat élt át a kolostor Rákóczi szabadságharca idején az 1704-1709. terjedő években. Mind a kurucok, mind a labancok csapatai gyakran megfordultak Sopron környékén is, és e nehéz időkben szerencséje volt a kolostornak, hogy oly tapintatos, körültekintő perjele volt mint Weinacht Endre.

Sopron a Rákóczi korban a császár pártján állott, és ezért a kurucok portyázásaik alkalmával sok kárt tettek a város környékén is. 1704. febr. 14-én a kurucok Bánfalva felől közelítik meg a várost; (Csányi

184. 1.) Károlyi Sándor kurucvezér is ugyanez év febr. 23-án Bánfalván tartózkodik (Csányi 181. 1.); márc. 12-én d. u. 4-5 óra között a kurucok Bánfalva községét felgyújtják. (Csányi 184.-1.)

Megnehezítette a pálosok helyzetét az a körülmény, hogy a vidék nagyrészt lutheranus lakossága a szerzetesek iránt ellenséges indulattal volt eltelve. Ebből magyarázható, hogy sok kellemetlenséget okoztak a kolostornak. Kémeknek, árulóknak nevezték a pálosokat és ha valamelyik tábor katonái a vidékre vetődtek, úgy tüntették fel, hogy a pálosok a másik táborral tartanának. Sőt azzal is vádolták őket, hogy a templomi harangszóval jeleket adnak az ellenségnek. Ezért egy időre a harangozást is meg kellett szüntetniök és csak a folyosón levő kis harangot használhatták.

A kolostor iránti ellenséges hangulat 1704 márc. 20-án, nem tudjuk mi volt ennek közvetlen okozója, a végsőkéig fokozódott: Az eset leírása szerint e napon Sopron polgáraiból és a környékbeli pórokból összeverődött csapat d. u. 4 órakor ama ürügy alatt, hogy

a kurucok ellen megy, a bánfalvai kolostorra tör, a templomot és a kolostort valósággal megostromolja, a perjel ajtaját betöri, tőle pénzt és más értéket elrabol, a kolostormajorban levő háziállatokat elhajtja, sőt már azon van, hogy a kolostor lerombolásához lát, amikor a kivezényelt soproni katonaság a tömeget végre szerte oszlatta. (S.v.l. N. 85.)

Tárgyilagosan ítélve még az esetet, valószínű, hogy a pálosok a várossal szemben kurucérzelműek voltak; nehéz is lett volna védtelen helyzetükben, életük és kolostoruk épségének kockáztatása nélkül nyíltan azint vallaniok; ez magyarázza meg egyéb kellemetlenségeiket is.

Kurucjárás volt 1705-ben Sopron környékén. Dec. 24-25-én a kurucok Sopront, mely nem nyitotta meg kapuit előttük, bombaesővel árasztották el, aminek következtében a város nagy része lángok martaléka lett.

1708-ban a vidéken portyázó Rákóczi rongyosai el látogatnak a kolostorba és addig nem távoznak, míg a perjel őket jól meg nem vendégelte. A környékbeli

nek sem kellett több; mindjárt tudomására hozták az esetet Plumbergnek, a császári hadak soproni parancsnokának, aki előzetes kihallgatás nélkül Weinacht per-jelt vasraverve Sopronban fogságba vetette. Beható vizsgálat után azonban kiderült a perjel ártatlansága és ekkor ismét visszaadták szabadságát. (Benger 406-7.)

Még rosszabbul járt ez időben Gallovich Mihály a nezsideri kolostor perjele, aki üldözői elől a Fertő vizében keresett menedéket, ahol egy egész napot nyakig vízben töltött. Nezsiderben különben a felkelők aug. 8-án nagy mézárhlást vittek véghez, a kolostort is feldúlták és a templomot kizabolták. (Benger 406.)

A kurucidők lezajlása után többször előkerül a bánfalvai plébánia kérdése, mely mindig a pálosokra nézve előnyösen nyert elintézészt. Megtörténik ugyan ezentul is, hogy a soproni tanács az ágfalvai plébániához akarja visszacsatolni Bánfalvát, de a pálosok érvelései: hogy a plébániát már 1664 óta ők vezetik, hogy helybenlakván jobban gondját viselhetik, majd pedig a Rákóczi idők okozta nagy káraik mellett szük-

ségük van jövedelmeik kiegészítésre, végre is meghallgatásza találnak. (S.v.l. Fasc. III. N. 97, 101.)

Előfordul a későbbi időkben is, hogy a pálosok megerősítésért a tanács megkerülésével a püspökhöz fordulnak és ezért a tanács haragját vonják magukra, de végre is a tanács kerülni akarván a folytonos bonyodalmakat, a pálosok vezetése alatt hagyja a plébániát. Így látjuk, hogy 1720-ban, majd 1725-ben és végre 1761-ben is a pálosok vezetik a bánfalvai hívek pásztorációját. (S.v.l. N. 110, 112, 193.)

1710 máj. 22-én költözött el az élők sorából Széchenyi Pál kalocsai érsek. Kivánságára szerint a bánfalvai kolostor sirboltjában helyezték örök nyugalomra. Temetésére nagy sokaság jött össze az ország minden részéből; a temetési szertartást Csáky Imre gr. tartotta és érdemeiről koporsója felett Esterházy Imre emlékezett meg. Halála évfordulóján a bánfalvai pálosok mindig ünnepélyes requiemet celebráltak. Egyéb hagyatéka mellett a kolostor templomának teljes főpapi ornátust is hagyományozott, melyet ezentul ünnepélyes alkalmakkor szoktak használni. (Liber Rer. Mem. 1710.)

A további években is gyarapodik a templom ékességeiben. 1715-ben Széchenyi Zsigmond neje Batthányi Terézia fogadalomból értékes gyöngyövvvel díszíti fel Szűz Mária képét. (I. m. 1715.)

1718-ban pedig egy Baumgartner nevű "supremus consiliarus bellicus" azon alkalomból, hogy a belgrádi ütközetben épen maradt, szentáldozással kapcsolatban Szűz-Mária képe előtt fogadalmának eleget tesz. (I.m. 1718. /Nincs említés arról, hogy mit ajánlott fel./)

Az 1666. egyezség Sopron városának "Beneficium B. Mariae Visitantis"-át biztosítja 50 évre a pálosoknak. A terminus eszerint 1716 járt le és ezért a pálosok már az előző évben befolyásos pártfogóikhoz fordulnak, hogy számukra a beneficiumot továbbra is eszközöljék ki Sopron városánál.

A generalis Pálffy Miklóshoz, az ország nádorához fordul, aki Pozsonyból ez év ápr. 1-én keresi fel levelével a pálosok beneficiumának biztosítása érdekében a városi tanácsot; (S.v.l. N. 198.) ugyanez

ügyben ír ápr. 4-én Erdődy László Ádám (S.v.1. N. 199.)
 ápr. 5-én Koháry István (S.v.1. N. 200.), 1716 ápr.
 24-én pedig Illésházy Miklós (S.v.1. N. 201.), akik
 mindnyájan arra hivatkoznak, hogy a beneficium elvé-
 tele a kolostorra nagy anyagi veszteséget jelentene.

Az előkelő közbenjárók kérelmének meg is lett az
 eredménye.

A városi tanács máj. 22-én terjeszti fel a pálo-
 sok beneficiumának ügyét Keresztély Ágost szász her-
 ceg esztergomi érsek és győri adminisztrátorhoz azzal,
 hogy a nádor, az országbíró, a kancellár és vicekan-
 cellár kérelmére 10 évre ismét a pálosoknak juttatták
 a beneficiumot, és kéri, hogy adja a beneficium be-
 töltéséhez megerősítését. (S.v.1. N. 202.) A kardi-
 nális a máriavölgyi kolostorban kelt aug. 26.-i le-
 iratában erősíti meg a pálosokat beneficiumukban és
 megjegyzi, hogy kötelességeiket szorgosan teljesít-
 sék. (S.v.1. N. 129.) A beneficium ezután állandóan
 a pálosok birtokában maradt, sőt az 1735. évi egyez-
 ség annak további 20 évre, az 1770. évt pedig 50 év-
 re nekik biztosítja, de hogy a város kegyuri jogai

feledésbe ne menjenek, 10 évenként kérniök kell a megerősítést. (S.v.l. N. 314, 127.)

A kolostorba a faluból felvezető köléposó kiépítése foglalkoztatja 1717-ben a pálosokat. Mivel anyagi helyzetük az utóbbi években nem állott jól, a várostól kértek pénzbeli támogatást és ezzel a hely megújhdásának dicsőségét a városra hárítják. (S.v.l. N. 110.)

Csupán a házikrónikának a templomra és az istentiszteletekre vonatkozó annalistikus adatai adnak a következő évekből adatokat. Sok adat ezek közül a XVIII. század egyházi szokásait érdekes vonásokkal világítja meg.

A nép az év meghatározott napjain zarándokmenetben kereste fel a bánfalvai kolostort. Ezek az ünnepek a következők voltak:

Remete Szt. Pál ünnepén (a Liber Rer. Memor. szerint jan 15-én; tulajdonképen pedig Remete Szt. Pál ünnepe jan. 10-én van.); a szónoklat e napon német nyelvű, amelynek megtartására mindig meghivnak valakit. Husvét másnapján az egész környék, de leginkább

soproniak szoktak megjelenni ünnepélyes körmenetben. Német beszédet szoktak mondani e napon a templomban, horvátot a szent sirnál, /ha esős az idő, a refectóriumban./ Később magyar szentbeszédről is gondoskodtak és ezt az ebédlőben tartották.

A szent kereszt feltalálásának ünnepén /máj. 3./ amikor egyszeremind a Krisztus 5 sebéről nevezett congregationnak is az ünnepét tartják. Horvát beszéd szokott lenni e napon a templomban, német a szent sirnál, magyar a kálvária kápolnájában. A körmenet felvonul Krisztus keresztjének ereklyéjével a kálvária kápolnáig, innen vissza a templomba, ahol utóljára tartják meg a horvát szentbeszédet.

Pünkösöd harmadik napján a körmenetet a soproni dominikánusok vezetik fel a kolostori templomba és szentbeszéd után, mint a rózsafüzértársulat tagjai rózsafüzért imádkoznak.

Szentháromság ünnepén, /pünkösöd után első vasárnap/ a soproni plébános vezeti fel hiveit.

Körmenetet tartottak a keresztuti stációkat végigjárva Urnapja nyolcadán.

Szüz Mária születésnapján /szept. 8./ az egész Bánfalva környéke a kolostorhoz zarándokol; az ünnep sorrendje olyan, mint husvét másnapján.

Ezekén kívül sokszor nagy sokaság mellett ünnepelték meg a szent kereszt felemelésének ünnepét is /szept. 14./ és feketevasárnapon is szentbeszédet tartottak a kálvárián. /Az ünnepnapok megülésének rendje időnként természetesen némi változást szenvedett./

1721-ből halljuk, hogy Esterházy Mihály hercegről már lemondtak az orvosok, amikor testvére, a kismartoni Szt. ágostonrendi apácák főnöknője felgyógyulása érdekében ezüst szívet küldött a bánfalvai Boldogasszonynak, és néhány nap múlva Esterházy visszanyerte egészségét. (A továbbiakban 1. mindenütt a Lib. Rer. Mem. megfelelő évszámmal jelölt helyét.)

1723 szept. 11-én és okt 8-án a hivek buzgóságának gyarapítására bucsukban részesül a bánfalvai templom. Nevezetesen Szt. József oltárán halottak napján és az év minden hétfőjén a tisztítótűzben szenvedő lélek megszabadítására mondott szentmise teljes bucsuval járt, hasonlóképen husvét második, és a szent

Kereszt feltalálásának napján a kálvárián teljes bucsu, Szűz Mária hét ünnepén pedig 7 éves bucsu volt nyerhető. A bucsukiváltság 1724 márc. 11-én lépet életbe és hét évre szólott.

1724-ben a sekrestye 8 uj szépen kidolgozott albával /miseing/, egy superpeliciummal /karing/ és 5 mappával /kehelyabrosz/ valamint négy fehér és vörösselyem miseruhakészlettel gyarapodott. Ugyanez évben Hosenmiller János pálosszerzetes uj pádokat szerez a szentélybe.

1725-ben uj ajtókat kap a templom, a nagy és kis sekrestye. Ez utóbbiban tartották a templomi felszereléseket.

1726-ban husvét másnapján nagy tömeg jött össze a templomban; különösen a magyarajkuak voltak szokatlan nagy számban. A Szent Kereszt feltalálásának napján, máj. 3-án pedig még nagyobb volt a sokaság úgy, hogy a pápok kevés száma miatt sokan szent gyónás és áldozás nélkül voltak kénytelenek távozni.

1727-ben aranyos rojtdiszekkel és 2 ezüstszemmel /par oculorum/ ezenkívül 5 szentképpel, melyhez később

Esterházy Ádám gr. adakozásából aquinoi szt, Tamás képe járult és egy keresztrel, mellyel in articulo mortis búcsu járt, gyarapodik a templom felszerelése. Ez utóbbi tárgynak azonban lába kelt.

Szűz Mária szobrát is, mely a pálosok rétjén állott /in prato nostro/ megfestik, aranyozzák ez évben Pauer Ödön segítségével. A szentély tetőjét kijavítják, magát a szentélyt pedig átfestik; ciboriumot készíttetnek, melyben Esterházy Imre ajándéka segíti őket; hasonlóképen ez évben szereznek két ezüstlámpást is. Ez év szerzeményei között szerepel még az imateremben elhelyezett nagy szekrény, melyben az oltárkárpitokat tartották.

Az 1728 és 29. években tűzvész pusztította a kolostort. Az első évben a tetők hamvadtak el, melyeket Esterházy Imre javíttatott meg. 1729-ben a harangok is tönkrementek a tűzvész következtében, úgy, hogy míg új harangokat nem készítettek, a nagyoltár melletti csengetyűvel adtak jelt az istentiszteletekre. De még ez évben három harangot csináltattak a sekrestye költségén; e harangok Bécsujhelyen készül-

tek, szentelésük is itt volt. Az első 8 mázsa 94 libra, a második 4 mázsa 8 libra, a harmadik 2 mázsa 19 libra, súlyu volt. Ugyanekkor kijavítják a "sepulchrum Christi"-t is, majd egy új lámpást és egyházi ruhákat is, így selyempluvialet szereznek be, és hogy a "vestis disciplinarum" sokat ne kelljen mindig a jezsuitáktól kölcsönkérni, részint a hívek adományaiból, részint a sekrestye költségén ilyeneket is beszereznek. A tűzvész által a szentélytől a hajó közepéig megrongált templomot is restaurálják és az egész templomot újjáfestik.

A bucsukiváltságok is gyarapodnak ez évben. Teljes bucsuban részesülnek a hívek, természetesen az előírt *cantéla*k mellett január 1-én; az "altare privilegiatum"-nál bemutatott és holtakért felajánlott szent misében, minden hét szerdáján, csütörtökjén és péntekjén. Az "altare privilegiatum"-ot ugyanakkor Krisztus 5 sebére nevezték el. A bucsuk időtartama 15 év volt.

A teljesbucsukiváltságok az 1730. évben is növekednek; ez évben aquinói Szt. Tamás napjára és pün-

kösd utáni harmadik vasárnapra nyert a templomlátogató teljes bucsut.

A sekrestye felszerelése egy zöldszinű teljes mise-ornátussal, 3 albával, 1 superpeliciummal, 6 humeraléval /vállkendő/ és 33 purificatoriummal /kehelykendő/ gyarapodik. A következő évben egy német lovag is megajándékozta a kolostort szép kandeláberrel, melynek súlya egy libra volt.

1731 pünkösdjének másnapján ismét nagyszámu sokaság lön össze a kolostor templomában, akik között szép számmal voltak magyarok is. A horvátokat e napon nagyon lehangolta, hogy számukra horvátajku gyóntató nem állott rendelkezésre.

Ez év áprilisában visitálja meg a generalis a kolostort, és a sekrestye számadásait is átvizsgálja. Inveniókor kevés német ember jön össze a templomban, mert ekkor az egész környék németisége a Rákoson gyűl össze; ellenben magyarok szép számmal voltak e napon is, úgy, hogy az adományok összege 25 frtra ment. Horvátajkut is keveset lehetett látni.

1732-ben Szt. Kereszt föltalálása napján, pünkösd

második ünnepén és Szűz Mária 7 ünnepén a szokásos bucsuengedélyeket ujtják meg. Megjavítják a kálvária-kápolnát antipendiummal /oltárkárpit/, oldalaira lámpákat, falaira Remete Szt. Pál és Szt. Antal képeit helyezik; a sekrestye négy reliquiával gyarapodik. A restaurálási költségekre Esterházy Tamás 100 frtot adományoz.

A következő évben ismét aranyrojtos casula, dalmatica, baldachinum; 3 alba, 4 mappa, 12 cingulum /miseingöv/ beszerzéséről értesülünk. Az adakozók sorát Lankovich Ferenc Gellért folytatja, aki két 23 és fél lat súlyu ezüstserleget, egy aranygyörüt, továbbá két arannyal és ezüsttel himzett kendőt ajándékoz a kolostornak.

1734-ben egy szolgáló két ezüst szemet, Wimmer haditanácsos felesége Bécsből két himzett kárpitot ajánl fel a Boldogságos Szűznek. Ezenkívül a kismartoni aranyműves aranyozott ezüstkelyhet patinával és pixissel készített a bánfalvai templom számára, melyekre a passiot véste; sulya mindezeknek 41 lat volt, értéke pedig 85 frt.

Szűz Mária ünnepén a hívek összesen 122 particulát /miseostya/ ajánlanak fel és 300 ostyát consecráltak; szeptemberben 244 misét mondtak és 1000 particulát consecráltak; októberben 200 mise, 133 particula, novemberben 192 mise, 187 particula, decemberben 198 mise és 340 particula consecrálása ill. a misék végeztetése a hívők lelki életének munkálására vet világot.

XII. Kelemen pápa ez év ápr. 1-én indulgentia perpetuában részesíti a pálosrendet. Eszerint mindazok, akik Szt. Ágoston ünnepének első vecsernyéjétől az ünnep estéig egy pálostemplomot meglátogatnak és a keresztény fejedelmekért és az eretnokség megszűnéséért imádkoznak, teljes bucsuban részesülnek.

Az 1735. év bucsujárásainak lefolyásáról is elég részletes képet nyerünk.

Remete Szt. Pál ünnepén a szentmisét a soproni apátplébános, a szentbeszédet pedig egy dominikánus tartotta nagyon sok hívő jelenlétében.

Husvét másodünnepén ~~nagyon~~ minden nemzetiségből nagy tömeg jött össze, de a szentbeszédéknél fennak

dás történt, mert horvát szónok nem volt. Az áldozáson csekély számban jelentkeztek a hívők közül. A szentmisét a soproni apátplébános tartotta, Kertesről zarándokcsapatban érkeztek az emberek.

Inventiokor leginkább magyarajkuak jelentek meg, a német és horvát nép esőtől tartva csekély számmal volt képviselve. Három processio érkezett e napon, Sopronból, Somfálváról és Kertesről. A magyar és német szentbeszédeket a franciskánusok, a horvátot a kertesi plébános, a szentmisét a rákosi plébános mondotta.

Pünkösöd harmadik ünnepén eső miatt a körmenetek elmaradtak.

Szentháromságkor szentbeszédet a perjel, szentmisét a soproni zenekar közreműködésével az alperjel tartotta.

Szept. 8-án Sopronból egy horvátajkuakból álló processió érkezett; németül a templomban a perjel, horvátul a szent. sirnál a kertesi plébános szónokolt. Ugyanekkor egy hívő 40 szentmiséért 20 frtot ajánlott fel.

Ez év adományai között szerepel egy Preising nevű ezredes, aki Szűz Máriának kékszalagon függő ezüstsívet, és Wasemann tanácsbeli két ezüstszemet ajánlott fel fogadalmának teljesítéseként.

Több hónapról kimutatásunk is van az elmondott miséről és konsekrált partikulákról. Így: januárban: 218 mise, 189 part.; februárban 188 mise 800 part.; májusban 234 mise, 1930 part.; júniusban 206 mise, 360 part.; júliusban 201 mise, 300 part.; októberben 34 mise 45 part; novemberben 84 mise, 185 part.; decemberben 96 mise, 410 partikulát jelez a kimutatás.

A következő év krónikája számos adományról és beszerzésről számol be. Ezek között szerepelnek: Sallér Zsigmond felesége, aki Szűz Mária oltárára egy kb. 100 tallér értékű arannyal himzett saját készítményű antependiumot adományozott; majd ugyancsak a Sallér házaspár jeggyűrűjét ajánlja fel a Boldogságos Szűznek, melyeket mindjárt a képre is helyeztek.

A már említett Wimmer haditanácsos felesége ismét szerepel az adományozók között. Szűz Mária aranyozott ezüstkeretes képének felajánlásánál elmondja, hogy a

francia háboruban férjével együtt nagy veszélyben fogott, de "Mária Wondorff"-ra gondolva szerencsésen megmenekültek a bajból.

Hallunk egy Somogyinéről, aki processióval gyalog Bénfalvára zarándokolt és egy ezüstartat ajánlott fel.

A templomi felszerelés 3 fekete, két violaszínű kasulával és vörös pluviáléval, egy ezüst fibulával, 2 viola válummal gyarapodott; megújították ezeken kívül az összes vörös és fehér, 2 fekete, 3 violaszínű kasulájukat, valamint az albákat.

1737-ben szeptemberig nincs semmi följegyzés. A szept 8.-i ünnepről megjegyzi a krónikás, hogy leginkább német és horvátajku nép jelent meg, és csak német prédikáció volt, melyet egy franciskanus tartott. 4 misealapítványt kaptak e napon és összesen a ~~jaxxxx~~ jezsuitákkal és káplánokkal együtt 11 misét mondtak.

Az Exaltatio crucis /szept. 14./ ünnepén bár kevesen voltak, nagy volt az áhítat, a magyarnyelvű szentbeszédet ismét egy franciskanus tartotta. A perselyben 4 frt 86 dénár gyűlt egybe. A beszerzéseknél

6 szobor szerepel, melyekkel ünnepélyes alkalmakkor az oltárokat szokták diszíteni; ezenkívül 2 új gyertyatartó~~107~~ beszerzéséről hallunk. Az adakozók közt Wimmerné ismét két ezüstsobrot ajánl fel két fiával együtt, Leitgéb Lipót pedig egy nyakbavaló ezüst keresztet.

1738-ban Remete Szt. Pál ünnepén megjelentek a rákosi és kelénpataki plébánosok és a soproni káptalan is. 21 misét szolgáltattak e napon; a nagy misén a soproni énekkar is közreműködött.

Husvét másnapján a misét a soproni apátplébános celebrálta, a német és horvát prédikációt a pálosok tartották.

Inventiokor elmaradt a pontifikális, mert a soproni apátplébános a rossz idő miatt nem jelenhetett meg. Ugyanez okból a többi pap sem jelent meg, kivéve a horvát szónokot, aki az előző napon érkezett.

Igy a nagymisé a perjel mondotta, a három prédikációt is megtartották; 11 misét celebráltak e napon, és a misepénzekkel együtt körülbelül 40 frt jött össze.

Szüz Mária születésnapján a horvát beszéd elmarad, a németet egy dominikánus tartotta.

Exaltációkor a magyar gyóntató P. Narciss franciskánus volt. A kálvárián a Szt. Kereszt reliquiája kitételével tartották meg a szentmisét; csak német szónoklat volt, bár a magyarok is kívántak volna szentbeszédet. Sok vendéget vártak e napra, de a franciskánuson kívül nem jött senki.

A beszerzések között két ezüst lámpás szerepel, amelyek a főoltárnál égnek. Kicserélik a megrongált harangköteleket ujakkal; Wimmerék ismét megajándékozzák a templomot kazulával és kehelytakaróval. Szüz Mária számára egy Pernass nevű grófné aranykoronát ajánl fel, melynek súlya 22 uncia volt.

1739 májusában három katonatiszt fogadalmát váltja be és egy gyöngyfüzért, egy ezüst szívet és két ezüst szemet ajánlanak fel.

Augusztusban Eszterházy Imre ajándékát, Remete Szt. Pál képét függesztik fel a templomnak falura néző kapujára.

Az egyéb adományok között szerepel Silberné Borbála által felajánlott festmény és ezüst sziv, egy soproni asszony ajándékából a ciboriumra himzett selyemtakaró és egy aranyöv.

– Csináltatott a kolostor a templom számára ez évben régi sárgás selyemdamasztból két kazukát.

1740-ben Szt. Pál ünnepén Hauser Lőrinc apátplébános pontifikált; a szentbeszéd megtartására egy szervitát hívtak meg, de a nagy hó miatt nem jöhetett. Ugyanez okból a vidékiek sem érkeztek meg; de azért mintegy 60 gyonó is akadt.

Az év szerzeményei között szerepel 3 sliperpelicium, 12 corporale, 3 humerele, 2 ruha a ministrálók, 12 cingulum a papok számára.

– Ez év áprilisa utolsó napjának nevezetessége volt, hogy ekkor állították fel a kereszt mellé a két latrot.

1742 jan. 10-én a subpriort Sopronba hívják egy haldokló olasz grófné gyóntatására. Két napig tartozkodott a subprior a haldokló mellett és fáradtságaért a grófné leánya két zöldszinű kasulát adott a kolostornak.

Új szerzemények ez évben egy ismeretlen által fel-

ajánlott "votum argenteum", egy másik ezüst tárgy, melyet a soproni harmincados felesége küldött; uj mistale és 5 lavabotörülköző.

Ezekon kívül egy helybeli Borbála nevű özvegy 10 frtot adományozott a templom szükségleteire és 20 mi-séért további 10 frtot tett le.

Az 1743. évnek a templomra nézve legnagyobb esemé-nye az orgona megjavítása, mely ezenkívül 5 ónsipot is kapott. A beszerzések között szerepel 6 mappa a nagyoltár számára, a nagyoltár képe, mely Krisztus szüle-tését jelenítette meg; egy nagyobb és két kisebb an-tipendium.

1744. évi szerzemények a következők: a soproni harmincados feleségének adományából két ezüst tárgy; a nagybőjti időre a nagyoltár fölé uj feszület; Pin-térné ajándéka két arany karikagyűrű; két zöld casula, melyekhez az anyagot részint vették, részint megvolt; egy uj fehér casula.

1745-ben a főoltár számára 6 aranyozott fagyartya-tartót, két faragott angyalszobrot, két vörösbársony-oltárvánkost szereztek be.

Ezenkívül díszeskiállítású miseingekről, humralékról, corporalékról és purificatoriumokról is gondoskodtak előkelő egyháziak látogatása idejére.

Az adakozók között szerepel Ruzicska Anna Mária ezüstartágya, Pálffy Károly gr. és felesége Josepha által a Bánfalván is meghonosított czenstochovai Boldogasszonynak C. P. és I. P. felirással felajánlott két ezüst szive, valamint teljes miscornatusa érdemel említést. A továbbiakban a krónikás elmondja, hogy könyvtárunkban meg van a czenstochovai Boldogasszonynak 1696-ban kinyomatott története is, melyben a bánfalvai Szűz Máriáról: "Miraculosa in Regno Hungariae B. Mariae Virginis Bondorffensis Imago" címen történetik említés; hogy a czenstochovai Boldogasszony képét még az alakításakor vitték magukkal a pálosok Bánfalvára, de hozzáteszi, hogy ezt csak az öregektől hallotta. /Ez az egyetlen eset, amikor a krónikás a kolostori könyvtárról emlékezik meg. Tekintve azonban, hogy a noviciusoknak is Bánfalva nyújtott hajlékot, ¹⁴feltehető, hogy megfelelő könyvtár is állott rendelkezésre.

- A következő évben az ünnepek lefolyásáról szóló tudósítások folytatódnak.

Szentháromság vasárnapjáról értesülünk, hogy a soproniak nem mentek ki Bánfalvára; ezen a napon különben a nagy szárazság elmulásaért könyörögtek.

Urnapja nyolcadán a körmenetet a harmadik stációnál nagy eső zavarta meg; ezért az istentiszteletet Szt. József oltáránál folytatták a kápolnában templomban.

Visitációkor a bánfalvai plébános érkezett meg híveivel; több mint kétszázan gyóntak és áldoztak e napon.

Szept. 8-án a jezsuiták vezetésével a soproni ifjuság is megjelenik, mely alkalommal az összes harangokat meghúzták.

Mária születésnapján hét processió is érkezett Bánfalvára, de a soproniak hiányoztak, mert máriakápolnák látogatásán voltak. Távollétüket Exaltációkor pótolták.

- Ez évben Wimmer Zsigmond haditanácsos özvegye

Franciska egy fehér és egy vörös virágokkal díszített oltárkárpitott ajándékozta kolostornak. Csineáltattak ugyanekkor a soproni aranyművessel 6 ezüst gyertyatartót, keresztet, thuribulumot és navisulát. A czenstochovai Boldogasszony képét meg-aranyozták és művésziessen feldíszítik.

Az 1747 év pünkösdjének másnapján oly nagy sokaság jött össze, hogy mire a processiók megérkeztek, a templom már a többi hívővel volt tele.

Invenciokor az összejövő hívek számát 4000-re becsülték. A keresztosókra csak este került a sor, mert csak akkor hozta meg az aranyműves a szentkereszt-rész tartóját, amely javításra volt nála. A javításra azért volt szükség, mert amikor fekete-vasárnapon elővették, észrevették, hogy valaki azt megrongálta. Utánajárva a dolognak megállapították, hogy tolvaj keze van a dologban, aki csak azért nem vitte el az értékes tárgyakat, mert megzavarták bűnös tettében. A jövőre figyelmezteti rendtársait a krónikás, hogy az első vesperus után helyezzenek minden értékes tárgyat biztonságba.

Ez évben a czenstochovai Boldogasszony képét újra-aranyozott díszes keretbe helyezik. Jézus koronája is megújítást nyert ez esztendőben. A régi horpadt koronát u. is egyéb törmelékekkel együtt beolvasztották és az aranyművessel újat készítettettek, amelyet Szt. László vigiliáján helyeztek Jézus képe fölé. Fizettek pedig az aranyművesnek a munkáért 28 frt. 82½ dénárt

az aranyozásért 24 " 95 "

45 db csehüvegért 4 " 15 "

a hozzáadott ezüstért 6 " 88½ "

az általuk adott ezüst érté-

ke/55½ uncia á 1 frt 5 d./ 58 " 27½ "

Igy az egész korona 119 frt 8½ dénárba

került. Ugyanekkor Szűz Mária koronáját is ékeesebbé teszik.

Több adat számol be a templomnak felajánlott ajándékokról is. Így Széchenyi László gr.-né szerencsés szülése alkalmából saját és férjének ezüstből való képét, egy soproni asszony kis ezüst szívet, Rosti Miklós beöltöztetése alkalmával drágakövekkel díszített

ékszeresládát ajándékoz a templomnak.

A következő adatok 1753-ból származnak; ezek is csak néhány adományról és beszerzésről számolnak be. Nevezetesen, hogy egy Gáspár nevű soproni szakács végrendeletében 1 aranygyűrűt adományozott; hogy 12 humeralét, Szűz Mária képeinek új himzett vörös kárpitot csináltattak és a főoltáron levő kánontáblákat új aranyozással látták el.

Hasonlóképp szűkszavúak a következő évek adatai is.

1754-ben 7 mappának, 8 humeralénak, 6 mentilának /kéztörlőruha/ és a sekrestye számára új ablakok csináltatásáról; 1755-ben a templomi főkapunak diszes megvasalásáról, 1756-ban a soproni zenészeknek az istentiszteleteken való közreműködéséről; 1757-ben 6 humeralénak és 4 minstransruhának beszerzéséről számol be a krónikás.

1758-ból ismét több adományról és beszerzésről hallunk. Roserné a sekrestyének 6 corporalét, pallát és purificatoriumot, Sauter Veronika, akinek a soproni apácáknál lakott, 3 ezüsttel és arannyal kivert ma-

gyar fegyvert, Kraller Terézia epebajából való kigyógyulásának örömeire misestipendiumot ajánl fel. A soproni Pfister József egy kétmázsás harangot újraönt. Ezenkívül több miseruha, casula, pluviale, manipulus beszerzéséről illetve megjavításáról hallunk.

1760-ban a templomot a sekrestye költségén festik. Ugyancsak megjavítják^{a)} szentély padjainak diszitményeit, a szenteltviztartót és a humeraletartó szekrényt. A koruson levő könyvtartót ujrafestik, a templom tetőjét két-háromszor is, és a növendékek óráját megjavítják.

Az 1761. év hasonló kisebb javításokról és beszerzésekről számol be: a sekrestyébe új persely kerül, a turibulumot, a szentek képeit, a sekrestye ezüstneműit, casuláit, antipendiumait megjavítják, új naviculát, mosdószekrényt, kis oltárlépcsőt, 10 humeralét, 6 mappát, 3 pár ampolnát szereznek be.

Festetich Kristóf a tető újjáalakítására tízezer téglát adott, melyből a következő évben az építőmester tanácsára a részleges javítások helyett az egész tetőt újjáépítették.

Még 1761-ben a bécsi származású Foss Károly hadbiztos végrendeletében úgy intézkedett, hogy hagyatékából 200 frtot a bánfalvai kolostorra hagyott. 1762-ben azonban értesítést kapnak a császári kamarától, hogy ~~minden~~ a legújabb intézkedés szerint, minden más országba szoló kifizetés után az összeg $\frac{1}{10}$ részét a kincstárnak kell lefizetni, s így a pálosok is a 200 frt helyett csak 180-at kapnak. Foss Károlyt különben kívánságához képest pálosruhában a Szt. Mihály temetőben helyezik örök nyugalomra.

1763-ban Roserné Jézus képe számára új aranyozott keretet, egy Koller nevű ember zöld selyemszalagon Krisztust ábrázoló ezüstérmet, 1764-ben Kremserné 3 művésziesen kidolgozott corporálét, 1765-ben Kremser József bécsi aranyműves aranyozott ezüstszívet, és ez évben fogadalmat tett 9 novicius szintén 9 ezüstszívet adományozott a templomnak illetve Szűz Máriának.

1765-ben pünkösd másodnapján Ágfalváról és Keresztúrról mintegy hatszázan, a szent Kereszt feltalálásának ünnepén pedig 14 processió igen nagyszámu résztvevővel keresi fel a templomot.

1766-ban két képtartó anglyalt készíttetnek részben a sekrestye, részben a konvent költségén. Uj tabernaculum létesítésére egy Széchenyi gr.-né 12, Strohlne 36, Erlinger tanácsbeli pedig $7 \frac{1}{2}$ frttal járult hozzá. Az év végére elkészül az uj oltárfelszerelés, mely mindenestül 400 frtba került. Ez évben még 8 humerálét, a következő évben pedig a pontifikális misékre uj albát, rokétumot/ex materia vulgo Muschelin vocata/ és 4 kéztörölőt csináltattak.

Az 1768. év szerzeményei a következők: két bojtokkal díszített vörösselyem miseruha, egy hordozható, selyemből készült, vasrudakkal ellátott mennyezet /baldachinum/, két lámpás a szentség kísérésére, egy Szt. Pál oltárára, egy nagy gyertyatartó a korusra, 6 kisebb ezüstözött és részben aranyozott gyertyatartó a főoltárra és 9 selyemhumerale.

1769-ben a főoltár számára további két gyertyatartót, ezenkívül Szt. Pál oltárára selyem antipendiumot, a monstranciára selyemtakarót, a tabernaculum fölé ezüstözött pelikánszimbolumot, Szűz Mária

oltárára vasból való lámpatartókat, azután 4 albat, 22 purificatoriumot, 5 corporalét és 4 humeralét szereznek be.

Jul. 31-én új teljesbucsu kiváltságokat kap a bánfalvai kolostor hét évre. Nevezetesen Szt. Farkas ünnepére, okt. 31-re. A szent Kereszt feltalálásának ünnepére a kálváriakápolna számára és Szűz Mária születésnapjára. /Szűz Mária többi ünnepeire 7 évi bucsu kiváltságban részesülnek./

1770-ben továbbra gyarapodik a templom felszereléseiben. Szt. Pál oltárára két lámpást, két vörösszínű casulát, két ministransruhát, 3 templomi törülköndőt készíttetnek.

Ez év szept. 30-án egy Czwickné nevű asszony szerencsés szülése emlékére ezüst gyermekszobrocskát ajánl fel.

1771-ben 3 kis kékszalagon függő ezüstszívet, Szt. János oltárára mécsest, melynek olajjal való ellátásáról is gondoskodnak, adományoznak a templomnak. A főoltár vizöblítője alá ez évben bádogtartót készíttetnek.

A következő év nevezetességei között ismét több adománnyal találkozunk.

- Perpstné Josefa gyermeke meggyógyulása örömére, amit a "Maria Wondorfensis"-nek köszönhet, ezüst fogadalmi tárgyat /votum argenteum/, egy másik asszony egy nagyobb értékű ezüst gyermekfigurát, Kremserné baba jórafordulásának örömére kisebb ezüstajándékot, egy soproni katonatiszt pedig szintén kis ezüst gyermekalakot ajánl fel. Beszereznek ez évben 6 szép albát, 6 humeralet, 2 máppát; aranyoztatnak két kelyhet; újrafestetik a szent sirban Jézus, Péter és Magdolna képét, melyeknek költségeit, hogy a sekrestyét ne terheljék az alperjel fizeti "ex deposito".

Az 1774. évben beszámol a krónika Hofbauerné Heléna esetéről, aki Stajerből vejének látogatására volt Sopronban. Közben 8 napig súlyos betegségbe esett és felépülésére már semmi remény nem volt, amidőn Assumptio vigiliáján a bánfalvai Szűznek ajánlva fel magát betegségéből hirtelen felgyógyult.

Ugyancsak ez évben egy soproni Kapitány teljesíti fogadalmát és fehérszalagon függő ezüstszívet ajánl

fel a Boldogságos Szűznek.

Beszereznek továbbá a körmenetekre két, kereszttel, szentképekkel diszitett, aranyozott rudakon lengő vörös selyemzászlót, melyeknek beszerzési költsége 27 frt és néhány dénár volt; megjavíttatják még a fekete casulákat és az ezüst turibulumot és naviculát megtisztíttatják.

Az 1775. év csupán egy virágokkal diszitett antipendium és 6 misevánkós beszerzéséről számol be. Végül a krónika utolsó esztendejében, 1776-ban Messkó Jakab br. ajándékát, egy aranyból való szívet, melyet Szűz Mária képe üvegje alatt helyeznek el és 2 selyem antipendium beszerzését említi.

Tíz év választ el az utolsó adat után a végtől, a pálosrendnek és ezzel a bánfalvai kolostornak is felszólításától; e decenniumról a kolostor történetéhez adatok nem állanak rendelkezésre.

A pusztulást jelző omenek a rend egén 1784-ben jelentkeztek, amikor a császári rendelet a pálosrend elöljáróinak, a generalisnak, provinciálisoknak hatalmát oly mértékben csökkentette, hogy ennek folytán szük-

séggépen be kellett következni a fegyelem meglazulásának és a végnek.

E következmény azonban nem mutatkozhatott a rövid két év alatt, amely az 1784. évi rendelet és az 1786. évi felosztatás között eltelt; és II. József 10 éves uralkodása alatt talán nem is következett volna be, ha a rend élén nem Ordódy Károly állott volna. Ordódy, kinek személye tapintatlansága és hiu uralkodni vágyó hajlamai miatt ellenszenves volt a pálosok előtt, ahelyet, hogy a rendtagok magatartásából a személye iránt megnyilvánuló ellenszenvet megértve, másnak adta volna oda helyét, II. Józsefhez 1785. júl. 4-én intézett felterjesztésében rendtársaira a vádak lavináját zuditotta, {Orsz. L., M. udv. kanc. 1785:8689.} és ezzel a császár szándékainak keresztülvitelét nagyban elősegítette. A generalisnak rendje felosztatását előmozdító működésében méltó társa akadt hűséges titkára Szentmartyai Tamás személyében, aki Ordódynak rendje ellen irányuló és a császár felszólítására írásbafoglalt pa-

naszait 1786 januárjában Bécsben a császárnak átadta. (Jelentés a császárhoz 1786. jan. 8. u. o.) II. József beszédbe elegyedve Szentmartonyival és meggyőződve a titkár eszes voltáról, megkérte őt, hogy rendje viszonyairól szintén készítsen felterjesztést. Szentmartony sietett a császár kérelmének eleget tenni és néhány nap múlva készen állott a vádirat, mely a pálosok sor-sát megpecsételte.

E felterjesztés a szerzetesi fegyelem teljes bomlását tárja ~~xiánk~~ szemünk elé: az engedelmesség teljes hiánya kapott lábra a rendben, melynél fogva a rendtagok előljáróiknak ellenszegülnek, őket megvetik; a tanulatlanság következtében hiányzik bennük a lelki finomság és a szellemi munka szeretete; unalmukban esznek, isznak, dorbézolnak, még köteles karimájukat sem végzik. Számolnak a közelgő véggel és emiatt gazdaságaikat elhanyagolják. Erkölcsi züllésük miatt különben számuk egyre fogy.

Mindezek folytán Szentmartonyi kötelességszerűen kimondja: "Ordinem S. Pauli procul a primaero suo instituto recessisse ac in eo iam statum esse, ut vel abo-

- litione vel correctione omnino opus habeat" (U. o.
- M. udv. kanc. 1789:644 iratcsomó.)

E vádirat azonban korántsem a valóságos képet adja. Igaz ugyan, hogy helyenként voltak visszaélések, a régi szerzetesi fegyelem a kor eszméáramlatainak megfelelően veszített eredeti szigorúságából és emiatt a reform bizonyára helyénvaló lett volna, de viszont ép a magyar provincia tagjainak nagy része áldásos hivatást teljesített. A 25 konvent öt iskolát tartott föl és látott el hazafias szellemű képzett tanárokkal, sokan a helybeli plébániák lelkipásztorai voltak, mások ismét mint katonalelkészek szolgálták a hazát és az egyházat. Voltak, akik előkelő családoknál nevelősködtek és ahol a rendháznak nem is volt plébániája egyéb pasztorációs teendőkkel, gyóntatással, prédikálással, misézéssel mindenütt foglalkoztak. A tudományos felkészültségnek és irodalmi munkásságnak is számos képviselőjét találjuk közöttük, hogy csak Alexovics Vazul egyházi író, a későbbi egyetemi tanárt, Ányost, Virágot, Verseghyt, Táncz Menyhért-

tet említsük. Hivatásos működésüknek elismerésére méltó voltát az is bizonyítja, hogy az eltörlést foganatosító biztosok a lelkészeket mindenütt meghagyták állásukban, sőt többször megleghangu felterjesztést tettek érdekükben. Hogy emellett voltak semmittevő, romlott erkölcsű rendtagok is, ezek minden nagyobb testületnél föltalálhatók.

A gazdaságok vezetésében és általában a pénzkezelés terén azonban valóban nagy volt a rendetlenség; nem volt ritkaság gazdaságaikban a parlagon hagyott föld, roskadozó major, sőt kolostor is; számos nyugtázatlan, kamatfizetése nélküli kölcsön, amivel azonban ha nemzetgazdasági szempontból sok kívánni valót is hagytak hátra, sok embertársukat bajukból kimentettek.

Az események ezután gyors egymásutánban következtek. A rend feloszlatásáról szóló leiratot II. József febr. 7-én már a helytartótanácsnak továbbítja s egyszersmind megbizza a kancelláriát, hogy az eltörlés foganatosításának módzatait készítse el. (U. o. 1786: 1388.) Ennek elkészítése hamarosan megtörtént, mert

csak a császár négy évvel ezelőtt a szerzetesrendek eltörlésére vonatkozó utasításait kellett szemelött tartani.

A teljes titoktartás kötelezettsége alatt értesültek a főispánok is a feloszlató rendeletről és már febr. végén megállapíthatták az eltörlés napjául márc. 20-át.

A győri kerülethez tartozó Sopron, valamint Veszprém megyékben a kerületi biztos Győry Ferenc gr., a kamarai elnök pedig Szentgály József volt.

A bánfalvai kolostorba az eltörlés kihirdetésére és foganatositására a megye részéről Illéssy Józsefet, a kamara részéről pedig Mikulay Simont küldték ki. A biztosok titokban utaztak működésük színhelyére és márc. 20-án beállítva a perjel lakására az összes rendtagokat a refektoriumba kérezték, ahol felolvasták a ker. biztos levelét és a császár feloszlató rendeletét; a nem fogadalmas tagokat szabadoknak nyilvánították, és az engedélyezett négy heti idő elteltével 150 frttal elbocsájtották. A fogadalmas rendtagok, kiknek száma a bánfalvai kolostorban 11 volt, még 5 hónapig,

-aug. 20-ig együttmaradhattak, hogy ezalatt ügyeiket
-rendezzék.

A leltározás elkészítése és általában ingó és ingatlan birtokok átvétele mindenütt simán folyt le, sőt a szerzetesek a helyzet komolyságát átértve még segítettek munkájukban a biztosokat. Az aug. 20-át mindnyájan együtt várták meg. Ekkor azután valóban elváltak útjaik. Egy részük, mint plébános megmaradt továbbra is a plébániatemplomokban, részben a katonasághoz, vagy nevelőknek mentek, de legnagyobb részük félrevonulva, ha egyebük nem volt, a 16 frt nyugdíjból iparkodott megélni.

Az eltörlés ellen sem Ordódy tiltakozása, sem Gindl provinciálisnak az 1790-91. évi országgyűléshez terjesztett felirata nem használt és a pálosok rendje még 1802-ben sem nyerte vissza létjogosultságát, amikor pedig I. Ferenc a másik három tanítórendet, a benecéseket, cisztercitákat, és premontreieket visszaállította.

- Az egyedüli magyar szerzetesrend visszaállítását

1865-ben Scitovszky Hercegprimás kísérelte meg, ki az esztergomszentkereszti Péliföldön Ćzenstochovából és Krakkóból hívott négy pálosszerzetes számára e helyen kolostort alapított. Halála után 1867-ben azonban a négy szerzetes ismét visszaköltözött hazájába. Ezzel a kísérlet sikertelen maradt és csak a történelem lapjai őrzik a magyarországi pálosok emlékét. (L. Századok 1901. évf. 4-5. füzet. Császár E.: A pálosrend feloszlata c. közleményét.)

IV/b.

A bánfalvai kolostor történetének legjelentékenyebb részét teszik a kolostor birtokviszonyai. Ama válságos körülmények, melyekbe a bánfalvai kolostor történetének viszontagságai közé került, élénk színben mutatják be a török dulta szerzetesházak létért való küzdelmeit, amelyek nagyrészből okozói voltak a szerzetesi fegyelem, a monasztikus élet meglazulásának.

A pálosok megélhetésüknek, létfentartásuknak bázisát a birtokban látták és ezért a szerzetesi életnek új helyen való állandósításánál az alapítók részéről megkívánt sine qua non a jogilag körülbástyázott biztos megélhetést nyújtó földbirtok volt. Ezért Gyöngyösi, noha szívesen látja új konventek alapítását, de inti Directoriumában a vicariusokat, hogy anyagi nehézségekkel küzdő szerzetesházakat ne alapítsanak, hogy az anyagi nehézségek következményeit kikerüljék. (Gyöngyösi: Directorium singulorum fratrum officialium ordinis Sancti Pauli primi heremite sub regula beate Augustini

episcopi militantium. L. még Zákonyi M. id. m. 36.1)

A koldulásból szégyen származnék a rendre, ezért a constituciok a koldulást szigoruan tiltják. (Gyöngyösi:

Declarationes constitutionum ordinis Fratrum Heremitarum Sancti Pauli primi heremite LII. rubrica. és Zákonyi id. m. n. o.)

A pálosok szerzete szerint nemcsak a rend egyetemesége, hanem az egyes kolostorok is birtokképesek voltak és ezért mindegyik kolostor maga kezelte birtokait. A XVI. sz. elején tekintettel az egyes kolostorok különböző gazdagságára oly statutumot is alkottak, hogy a jobb módu kolostorok támogassák a szegényebbeket. (Eggerer i. m. 243.)

A vagyonkezelésnek egymástól való függetlensége mellett a rendi képtalanok és generálisok figyelemmel kísérték az egyes kolostorok birtokviszonyait és felemelték szavukat a jogsérelemmel szemben. Ezeknek megszüntetésére gyakran felkérlik közbenjárókul az ország egyházi és világi nagyjait.

A bánfalvai kolostor birtokviszonyainak története,

magának a kolostornak története. Háromszázados fennállása a birtokaiért való küzdelmeinek sorozatos láncolata, melyből alig jut néhány évtized a nyugodt, zavartalan hivatásszerű munkálkodásra.

Mint láttuk alapítását Sopron város tanácsa és közönsége vallásosságának köszöni. 1481-ben a város tanácsa György generalisnak kolostorlétesítésére a szerzeteseknek segítséget, ezenkívül egy lakóházat, ehhez gyümölcsöst, három szőlőt ajánl fel. (Eggerer 248-249.) A számos átírásban ismert XVII. sz. folyamán készült alapítólevél, ezenkívül évi, húsvét körül fizetendő 100 birodalmi tallért ígér meg a pálosoknak, sőt a továbbiakban így folytatja: A pálosok nem zárkoznak el a kérelem teljesítésétől, de részint az építkezéshez, részint a mindennapos használathoz szükséges erdőrészt is kérnek a város területéhez tartozó erdőkből. Sopron tanácsa méltányosnak találta a kérést és hogy a szerzeteseket szent hivatásuk gyakorlásában semmi szükség ne háborgassa, a felajánlott javakon kívül két dombot jelöltek ki számukra: az egyik kelet felé a város irányában terül el, a másikon a kolostor helyezkedik

el; a határok nyugatról az ott csorgó patak, délről egy út, amely a várostól kiindulva a Löver nevű szőlődűlőn át Bánfalvára vezet. Megigérik továbbá a soproniak, hogy alapítványukat sem ők, sem utódaik nem törekszenek megsemmisíteni, vagy csökkenteni. Átok azon, ki ezt merészné és valahányszor ez megtörténnék, száz aranydukátust köteles a merénylő a pálosoknak fizetni. (Dl. 18692; Instrumente: De erectione Monasterii; O.L. I. N. 13. Az alapítólevél hitelességének kérdését az e körül támadt hosszú perrel kapcsolatban tárgyaljuk.)

Még 1482-ben özv. Gemary Lászlóné a pálosoknak egy malmot adományoz, melynek a kolostor nagy hasznát látta. (S.v.l. N. 71.)

1526-ban a monostort Graveneck Ulrik br. a sopronkertesi kolostor alapítója utódainak hagyományából nagy adomány éri. Az 1465-ben alapított kertesi páloskolostor u. is, melyet már 1493-ban tűzvész pusztított, a törökulás következtében teljesen elhamvadt. (Dl. 19979.) Az elpusztult kolostor vagyonát Ulrik leánya Erzsébet, özv. Töpl Kristófné a bánfalvai kolostornak adományozta. E donáció átvétele gazdaggá tette volna

a bánfalvai kolostort, mert a kertesi kolostor tulajdona volt Sopronkertes község összes birtokaival, három halastóval és malommal, Ruszton, Meggyesen, és Goldbergen szőlő és három ház Sopronban. (Instrumenta: Littera bonorum Pangartensium translatorum ad Monasterium Bondorff c. Erzsébet adománylevele; Eggerer 228.; Rupp: I.2. 486. 1.) Nincs tudomásunk róla, hogy a rend ebben az időben miképpen iparkodott az adományt birtokába venni. Bizonyos azonban, hogy nagy küzdelmek árán a későbbi időkben is csak töredékeket mondhatott ez alapítványból magáénak.

Az 1529-iki törökdulás súlyos megpróbáltatást jelentett anyagi szempontból is a bánfalvai pálosok számára. Felperzselt templomukat és kolostorukat helyreállíthatták volna, ha a soproni tanács segítségükre siet. Ehelyett a soproniak birtokaikat lefoglalták és ezzel létfentartásuk alapját szüntették meg.

A bécsujhelyi exiliumban természetesen minden gondjuk elpusztult lakhelyeik felé irányult. Nem felejtették el a kertesi kolostorról rájuk háramlott birtokokat sem és úgy látszik eladás útján is töreked-

tek ezek révén jövedelemhez jutni. Ezt látjuk a goldgergi szőlőnél, melyet az 1540.- febr. 8-i levél szerint Wolffenreith György birodalmi lovagra és örökösére akarnak átruházni és kéri a tanácsot, hogy ehhez telekkönyvi átírással járuljanak hozzá. (S.v.l. ~~IX~~. I. N. 6.)

Bánfalvai birtokaikat 1546 ápr. 16-án a helybeli Auer Flóriánnak adják bérbe 15 font pfennigért azon kötelezettség mellett, hogy a feldult major /Mayerhof/ rendbe hozza. Arra az esetre pedig, ha a kolostort helyreállítják és a pálosok visszatérnek, a bérlet szokásos robot és fizetési feltételek mellett továbbra is fennmarad. (S.v.l. N. 7.) Mindezek azonban csak eredménytelen kísérletek maradtak; a soproni tanács nem engedte át másnak a kolostor volt birtokait és a későbbi összeírásokból sem tűnik ki, hogy a nevezettek kezén kolostori birtok lett volna bérben. Amikor a Szakácsi és Vid helységekből elmenekült családok Bánfalván akartak megtelepedni, a soproni tanács azon az állásponton volt, hogy Bánfalva mint várbirtok régi időtől fogva Soproné, ehhez a páloskolostornak semmi joga nem volt; azt a néhány hold szőlőt és szántót, ami hajdan a kolostoré volt, most néhány szegény jobbágy műveli, amihez a ta-

nács beleegyezését is adta. (S. v.l. N. 45.) E tényállást azután a király által elrendelt 1557. jun. 3-i helyszíni szemle is megerősíti, melynek jegyzőkönyve ezeket mondja: Szent Farkas kolostora pusztá rom és elhagyatott, az egykereű malom is leégett a török pusztítás következtében; a pálosok földjét néhány jobbágy műveli; a kolostor alatt Bánfalva terül el, mely mindig a városhoz tartozott, melyért a város évenként fizeti adóját /*contributionibus regni Hungariae annuatim connumerata et dicata*/. A szakácsii és vidi lakók azon a címen, hogy a pálosok birtokain akarnak megtelepedni, számot tartanak az egész községre, sőt a várfalakig és a bécsi utig terjedő birtokokra, szóval Sopron összes fekvősegeire. Ha céljukat eléri, Sopron teljes elszegényedésre és kihalásra van kárhóztatva. (S.v.l. N. 46.) Kapóra jött a menekültek törekvése a Bécsújhelyen levő pálosoknak. Már jul 10-én meg is egyeznek a pozsonyi káptalan előtt azon a címen, hogy a bánfalvai birtokuk a romokban heverő kolostorból nem kezelhető és így kénytelenek azt a helyreállításig bérbeadni. A megegyezés szerint a szaká-

csillak minden jövedelemből tizedet fizetnek a bécsujhelyi pálosoknak. Ha az idők megváltoznak és lehetséges lesz a pálosoknak visszatérése Bánfalvára, a bérlők kötelesek a kolostornak mindent visszaadni, addigis birtokait jókarban tartani és minden ellenséggel szemben megvédeni. (Instrumenta: Fassionales l. super bona, Mon. S. Wolffgangi. A pozsonyi káptalan 1634 jun. 7-i átírása.)

Sopron tanácsa e megállapodás ellen mindjárt tiltakozását jelentette be ugyancsak a pozsonyi káptalannál, ahol Humel Kristóf polgármester, Vadasffalvy Dévid és Klebisberger Kristóf jelennek meg a város képviselőiben. Ők mint szomszédok és a kolostor patronusai semmiképen sem akarják, hogy az istentiszteletre szánt alapítvány világi kézre jusson, és tiltakoznak a pálosrend vezetőségének Gondos István, Sala Tamás, Sántha Imre, Balázs literatus, Sántha Lőrinc, Szabó György és László, Istvány Mátyás, Pálffy Ambrus, Tolnay Imre, Antalffy Máté, Zathay János és a többi szakácsii és vidi menekültekkel való megegyezése ellen. Különben ugyanazon feltételek mellett ők is bérbeveszik a birtokot, hogy nyu-

godalmasabb idők visszatértével a kolostort felépítve visszaadhassák eredeti hivatásának. Kérik egyszersmind, hogy ez ügy a rendes bíróság döntése elé kerüljön. (S. v. 1. N. 48.)

Mielőtt a városnak a pálosbirtokból újabb kellemtelensége származott volna, a tanács szorgalmazására sikerült megegyezésre jutniok. 1559. jan. 1-ről találkoznak az első nyugtatvánnyal, melyben a pálosok hangsúlyozzák, hogy pusztán a békesség kedvéért, nem pedig kényszer folytán bánfalvai birtokaik után az 1559. évre a soproni magisztratustól 32 magyar frtot vettek át. (S.v.1. N. 8.) Hasonlóképen nyugtatják ez összeget a következő évben is. (S. v. 1. N. 9.)

1560 máj. 25-én kísérletet tesznek, hogy egyházi felszereléseiket és soproni házaikat visszaszerezhessék. Kérik a tanácsot, hogy küldje ki követeit a máriavölgyi nagykáptalanra, melyen egyházi ezüstneműikről és egyéb templomi felszereléseikről tárgyalni kívánnak. Ezenkívül szóba hozzák három házukat is, melyek közül egy a suburbiumban, a Szt. Lélek kápolnával szemben, kettő pedig a városban a kapu mellett van. (S.v.1. 142.)

Erről azonban a nagykáptalanon már nem esik szó.

Pünkösdi napján /jun. 2./ a nagykáptalanról György generalis és a definitorium tagjai leiratot intéznek a soproni tanácshoz, melyben csupán birtokaikat sorolják fel és ama kötelesegeket, melyek a bérlettel járnak. Eszerint köteles Sopron város 1./ évenként jan. 1-én 32 magyar forintot fizetni, 2./ Szent Márton ünnepe körül /nov. 11; előtte vagy utána való 14 napi időközben/ a bérlet megújítását kérni, hogy ezáltal is kifejezésre jusszon a pálosok tulajdonjoga. 3./ Köteles a földek és szőlők megmunkálásáról gondoskodni, hogy ennek elmulasztásából kár ne származzék. 4./ Ha a város nem fizetne, vagy a bérlet megújításának kérését elmulasztaná, vagy a birtok műveléséről nem gondoskodnék, minden további nélkül semmis a megállapodás. (S.v.l. N. 10.) A tanács ezután még ugyanezen évben ünnepélyesen kötelezi magát a föltételek teljesítésére, ha ezeket meg nem tenné, bírói eljárás alá veti magát. (O. L. Fasc. I. N. 4.)

Míg a soproni tanáccsal egyezkednek, nem szünnek meg siralmas helyzetük megjavítását az udvartól kérni

és sikerül is nekik a király figyelmét magukra vonni. Bizonyára tekintélyes pártfogóiknak köszönhatték, hogy a későbbi, birtokaikért folytatott küzdelmeik folyamán még Oláh Miklós esztergomi érsek és Oláh Ilona ellen is felléphettek, akik Kertest szerették volna megtartani. Bécsujhelyről a pálosok hivatkoznak arra, hogy Kerteshez való jogukra írásos bizonyítékaik vannak. (O. L. Fasc. I. N. 7. /Kelet nélküli másolat./)

1560 szept. 7-én Ferdinánd maga is közbelép. Megrója a tanácsot, hogy a pálosok birtokait lefoglalta, és követeli, hogy három házukat, két szőlőjüket és egyéb fekvőségeiket adja a pálosoknak vissza. (O. L. Fasc. I. N. 5.) E leirat valószínűen szintén a kertesi hagyatéokra vonatkozik, de ugyanekkor egy másik körülményes leiratában a bánfalvai birtokok visszaadását is sürgeti. A hosszú királyi levél két részre oszlik. Az általános részben közli a tanáccsal elhatározását, hogy ama egyházi birtokokat, melyekre a zavaros időkben világiak tették kezüket, vissza kell adni az illető egyházaknak. Ha ezek időközben megszűntek volna, adják vissza a püspököknek, káptalanoknak, prépostoknak,

perjeleknek, hogy rendeltetésüknek újból megfelelhessenek. Minden eme rendelettel ellenkező adomány, származék akár tőle, akár mástól, érvényét veszti. Ezután a soproni viszonyokra tér át. Ugy értesült, hogy a bánfalvai kolostor birtokain Sopron város tartja a kezét és nem hajlandó ezeket jogos tulajdonosaiknak visszaadni. Ha így áll a dolog, bármily jogcimen is, akár adományozás, akár zálog folytán foglalta is le a birtokokat, haladéktalanul szolgáltatassa vissza a pálosoknak. (S.v.l. N. 11.) Majd dec. 4-én megismétli előző felszólítását. Hallja, hogy rendelkezésének még mindig nem tettek eleget. Ezuttal szigorúan megparancsolja, a kolostor vagyonának inventáriumát küldjék meg neki; ha valami nehézség merülne fel, a városbíró néhány polgárral terjeszse fel hozzá az ügyet és ő majd ítélkezik. (O. L. Fasc. I. N. 6.)

Mindezek ellenére a következő évek sem hoztak változást a pálosok helyzetében. Az Annales ugyan azt mondja, hogy 1560-ban a rend a kir. kamarától a kolostor felépítésére 3000 frtot kapott, amelyen már ekkor helyrehozták a templomot és kolostort, de ez állítás semmi

más okleveles adattal nem nyer megerősítést. (Annales 1560.) Fejér, a XVIII. sz.-beli bánfalvai krónikás bizonyára azt hitte, hogy a kolostor visszaállítását sürgető leiratok mindjárt meg is hozták elődeinek a visszatérését, pedig erre még sokáig várniok kellett.

A következő években aligha történt erélyesebb lépés a kolostor és birtokainak helyreállítása ügyében. Az 1561, 1562, 1565, 1567 évekről Sopron város levéltára őrzi a nyugtatókat a 32- frt-nyi bérösszegekről, melyet a város tanácsa utalt ki a Bécsujhelyen időző szerzeteseknek. (S.v.l. N. 12, 13, 14, 15.)

A bánfalvai ^{birtok} pálosok helyzetéről új adatokat találunk az 1568-1569. év eseményeinek folyamán. A szigeti letelepítésének megakadályozására a soproni tanács arra hivatkozik, hogy a földterület házak szerint szét van már osztva és nem több mint 32½ hold, ami két ember fenntartására is alig elég. A megélhetéshez és a föld műveléséhez szükséges marhaállomány, legelő, fajzás nincs a birtokhoz kötve, tehát idegen e helyen nem telepedhetik meg. (S.v.l. N. 52.) Majd a következőkban alig

30 hold földről és néhány szőlőről tesznek említést, ami után különben is évi bért fizetnek a pálosoknak. (S.v.l. Fasc. II. Kelet és beosztás nélkül) Az 1569 jan 21-én kiküldött bizottság, melynek tagjai Puecham Erazmus br., Torda Zsigmond, Zintzendorf Henrik, Khnór Kristóf, Nenitz Vencel, Khober Mihály voltak, Oláhné várnagya /Frauen Ollachin Pfleger/, ezenkívül bánfalvai, kertesi, somfalvai lakósok jelenlétében, miután a birtokokat összeírták, a következő határozatot hozták:

Nachdem aber etliche grundt, von denen von Ödenburg angepaut und dieselben diez Jars zufernen begeren, desgleichen auch weil das Millel /malom/ und Mayrhof in dem Turkenzug verprent, aber von denen von Ödenburg viderumben erpaxt wordt, derwegen sie dan gleichfalls, das sich die Sigetter umb solche Desserung und Erbauung vergleichen sollen, begern auch das arme Völkel, so dez Zeit im Mairhofl wont, so gechling mit ausgestossen werde, ist von den Commissarien zu beiden Tailen guetlichen verglichen worden. Also nemblichen, dass die Ödenburger ditz Jar allain, weil sie die Grundt angepaut auch fechonnen und entgegen den Sigethern von einem

jeden Joch, so angepaut, zwen Metzen derselbigen Sort
 geben sollen, aber von dem Muller oder Mairhoffel sol-
 len die Sigether kain Besserung zuerstatten schuldig
 sein. So haben auch die Siegeter verwilligt dass ar-
 me Völkel ein zeitlang, bis das sie sich verrer umb-
 sehen mügen, im Mäyrhöfl pleiben zulassen, die Nutzung
 aber vom solchem Muelle und Mairhofel solle an jetzo
 von stunden den Siegettern erfolgen. Und weil auch
 jetztbenemnte Grundt die von Ödenburg, von denen
 Pauliennen in der Neustadt umb einen jerlichen bestand
 immerbehabt und etwo kunftiglichen darumben angespro-
 chen werden möchten haben demnach oberrente Commissa-
 rien das von hochstgedachten K. Kay. Maistät solche
 obgeschreibne grundt von denen von Ödenburg abzufordern
 und denen Sigettern einzugeben allegenedigist bevolhen
 werden, zu Gezeugnuss der Sachen, ob etwo die von Öden-
 burg kunftlichen darumben angesprochen möchten werden,
 mittlerzeit bis sie derwegen von der K. Kay. Maistät
 merers darumben versichert werden, inen denen von Öden-
 burg, auch den Sigettern jeden Tail in gleichen laut
 mit der Commissarien hierunter gestellten Handschrift

und Petschaft bekräftigt zugeestellt worden... (S.v.l. N. 114.)

Ez ügy folytatásáról a továbbiakban semmi értesülésünk nincs. De megállapítható a néhány elszórt adatból, hogy a szigetiek a nekik juttatott haszonélvezet után is kötelesek voltak a pálosoknak tizedet adni; ebből pedig arra következtethetünk, hogy Sopron városa a pálosbirtok bérletét magának tartotta meg és csak a termésből adott a szigetieknek bizonyos részt.

A Bécsujhelyen levő pálosok élete eközben anyagi gondok, birtokaikért vagy pedig ezek után járó bérért folytatott küzdelmekkel van tele. Az 1560.-i megállapodás szerint a városnak kellett volna évről évre a já megújítást kérni, a valóságban pedig nekik kellett sokszor kálváriát járniok, hogy pénzüket megkapják, mert hát *melior est conditio possidentis*! 1565-ben a pénzért Sopronba menő generalis még a városba sem juthat be. (S.v.l. N. 141.) 1566 dec. 6.-i levelükből kitűnik, hogy nagy szükségben vannak, mert még a ruházkodáshoz szükséges pénzük sincsen meg. Ezért kérik a tanácsot, könyörüljön rajtuk és adja ki a határidő előtt

a. 32 forintot. (S.v.l. N. 143.) Megkapták-e. nem tudjuk; a nyugtatvány nincs birtókunkban. 1568 jan. 18-án kénytelenek sürgetni pénzüket, melyet még nem kaptak kézhez. (S.v.l. N. 144.)

De ezek még apróságok ama bonyolult ügyekhez képest melyek a sopronkertesi örökség visszaszerzése érdekében folytak, melyeknek története élénk bizonyossága ama zürzavarnak, mely országszerte az egyes világiak által lefoglalt kolostori birtokrészek körül származott. A vita tárgya ebben az időben a goldbergi szőlő, mely Meggyes sopronmegyei község határában fekszik. E szőlőt is mint a többi pálosbirtokot Sopron város tanácsa vette gondozásába, noha a pálosok maguk akartak rajta gazdálkodni és tiltakoztak az ellen, hogy a tanács a szőlőt másoknak adja bérbe, különösen azért, mert a szőlő jövedelméből semmit sem kaptak. Péter vicarius 1568 jan. 18.-i levelében hangsúlyozza, hogy a király megerősítette a goldbergi szőlőhöz való jogukat; a szőlő kezelésébe ne avatkozzék senki, és az ő beleegyezésük nélkül a szőlő megmiveléséért nem számíthatnak fel egy fillért sem. Különben is a szőlő után már

négy éve semmi jövedelmük sincs és noha ők már többször tettek feljelentést Káldy Demeter ellen, aki a szőlőt birtokolja, a tanács még mindeddig nem tüzte ki a tárgyalás napját. Ha erre a tanács továbbra sem hajlandó, ők a törvényes úton szereznek jogorvoslást. (I. h.) A tanács a pálosok állásponztját tudatja Káldy örökösével, Szentgyörgyi Gáborral, aki szept. 20-án memorandumban fejti ki a goldbergi szőlőhöz való tulajdonjogát. Igaz, ugymond, hogy Graveneg Ulrik egyéb fekvőségek mellett a goldbergi szőlőt is a pálosoknak adta, de a pálosok még az elhunyt Ferdinánd idejében sem tudták a szőlőt birtokukba venni, noha a király a pálosok tulajdonjogát megerősítette. A szőlőnek birtokosai Vadasffalvy Dávid, majd pedig Káldy Demeter voltak, akiknek életében is sok per folyt a szőlő miatt, de a pálosokra nézve eredmény nélkül, mert egy más királyi adománylevél Vadasffalvy Dávidot megerősíti a szőlő birtokában. A szőlőhöz való jogát Vadasffalvy és Káldy özvegyeinek tanuságán kívül Káldy végrendeletével is bizonyítani tudja, amely a szőlőt neki hagyományozza; ő eddig megfi-

zette a királyi végzés szerint a pálosoknak járó bérösszeget, de ha Péter vicarius őt jogos tulajdonában megtámadja, kerüljön a dolog per útjára; ő biztos ügyének igazságában, iratai rendben vannak, míg a pálosoknak jogcíme nagyon kétséges, mert ha egykor valóban övék is volt a szőlő, idők folyamán elévült már nemcsak a szőlőre való tulajdonjoguk, hanem szerinte a bérösszeg fizetésére való igényük is. Álljanak tehát a pálosok a bíróság elé bizonyítékaikkal. (S.v.l. Fasc. I. N. 16.) Dec. 19-én Péter vicarius ismét megsürgeti a tanácsot, hogy tűzze ki a goldbergi szőlő ügyében, melynek birtokából a pálosokat ki akarják forgatni, a tárgyalás napját. (S.v.l. N. 146.)

A pálosok álláspontját a szőlőre vonatkozóan kifejti az a leirat, melyet Károly főherceg, akit a pálosok Bécsujhelyről közbenjáróul kértek fel, 1570 okt. 18-án intéz a tanácshoz. Eszerint Vadasffalvy Dávid, majd ennek halála után özvegye hiven teljesítették a szőlő birtoklásához kötött feltételeket, amikor pedig az özvegy meghalt Káldy Demeter jogtala-

nul lefoglalta a szőlőt, noha a királyi intézkedés úgy szólt, hogy Goldberg a pálosokat illeti, és intézkedett, hogy Káldytól a szőlőt elvegyék. Ezt azonban a soproni tanács nem hajtotta végre; hasonlóképen akkor is, amikor a pálosok Káldy örökösének Szentgyörgyi Gábornak ajánlatát elfogadva a szőlő bérletét neki adták, és ő a pálosoknak nemcsak a bérösszeget nem fizette meg, hanem arra törekedett, hogy őket tulajdonukból kiforgassa, Sopron tanácsa úgy vélekedett, hogy nem tehet semmit a pálosok érdekében Szentgyörgyi ellen. Ezenkívül Káldy egy másik, az Altenbergen levő szőlőt is erőszakkal elfoglalt, és a soproni tanács sem adta vissza a pálosoknak három a városban levő házukat és egyházi szerelvényeiket. A főherceg felszólítja ezek után a tanácsot, hogy mulasztásait tegye jóvá és a pálosokat helyezze vissza minden tulajdonukba. (O. L. N. 8.) A tanács erre bejelenti a főhercegnek, hogy a pálosok ügyében más véleményen van. E levél tartalmát nem ismerjük, a főherceg csupán utal rá egy későbbi a pálosokhoz intézett leiratában, melyben a bírói eljárás lefolytatását helyezi kilátásba, de inkább ajánlja a

békés megegyezést. (O. L. Fasc I. N. 9. /Kelet nélküli másolat./) A megegyezés a goldbergi szőlő ügyében békés uton 1570-73. között jött létre. Ennek részleteit nem ismerjük ugyan, de látjuk, hogy a városi tanács vette a szőlőt kezelésbe, és az évi termés után természetben szolgáltatotta ki a pálosoknak a járandóságukat. Az első nyugtatvány az átvett borról 1573. dec. 1-én kelt Pozsonyból. (S.v.l. N. 8.) Ezt megelőzően ugyanazzal a kelettel kéri a generalis megbizottjának a bor átszolgáltatását. (S.v.l. N. 149.) Az átadott bor mennyisége 6 urna volt, urnáját 42 pintbe, azaz mértékbe számítva.

Az 1569. évi bérösszeget jan 25-én kéri a generalis a tanácstól, (S.v.l. N. 147.) amelyet nyugtatványa szerint meg is kapott. (S.v.l. N. 17.)

Miksa, aki eddig nem tett semmit ~~azért~~ a bánfalvai pálosok ügyében, a következő években elődjéhez hasonlóan végre szintén a pálosok pártfogójaként lép fel. 1572. aug. 12-én a tanácshoz küldött leiratában kijelenti, hogy a pálosokat különös védelmébe veszi;

meghagyja, hogy a tanács őket jogaikban védje meg és lépjen fel ellenségeikkel szemben. (S.v.l. N. 119.)

Miksa védelmére nagy szükségük volt a pálosoknak, Alig hozták rendbe bonyodalmas birtokügyeik egy részét, másfelől ismét kellemetlenségeik támadtak. Még 1571 nov. 28-án tiltakoznak a pálosok kereszturi Antalffy Kristóf ellen, aki mint szigeti menekült élvezi bánfalvai birtokuk jövedelmét anélkül, hogy ezek után nekik tizedet adna. Kijelentik tiltakozásuk mellett, hogy Antalffy Kristótot nem is ismerik el szigetinek. (S.v.l. N. 120.) Bizonyára Miksánál is bejelentették tiltakozásukat, mert ez ügyben a király személyesen jár közben Antalffynál. Leiratából látjuk, hogy Kristóf apja Máté volt, akinek testvérei és rokonai a szigeti vár alatt lelték halálukat. Az apa halála után a fia nem fizeti a pálosoknak járó bérösszeget. Miksa megrója ezért és felszólítja, hogy mindazt, amit a pálosok birtokaiból kezében tart, adja vissza eredeti tulajdonosaiknak. (O. L. Fasc. I. N. 10.)

A következő évek nyugalmasabban telhettek el; legálább nincs adatunk arra, hogy az előző évek perpatvarai-

nak folytatásuk lett volna a hetvenes években. Ez év-
 tized történetéből mindössze 1577 febr. 25-ről egy a
 nyugtatvány van birtokunkban, mely szerint a bécsuj-
 helyi vicarius 20 frt kölcsönt kért és kapott Sopron
 tanácsától, (S.v.l. N. 19.) ami a szerzetesek szűkös
 viszonyaira vet világot. 1580. jun. 2-án Radecius Ist-
 ván egri püspök és királyi helytartó levelével talál-
 kozunk, aki a tanácsot kéri, hogy a bécsujhelyi pálo-
 sok bánfalvai birtokán a helybeli lakósok által oko-
 zott károkat a tanács térítse meg, (S.v.l. N. 152.),
 amiből következtethetünk, hogy Bécsujhelyről figyelem-
 mel kísérték a pálosok birtokuk helyzetét. Sőt ugy
 látszik állandó felügyelőjük is volt már, amit 1583.
 jun. 1.-i levelükből látunk, amelyben Bucsics Mihályná-
 nak a bécsujhelyi és bánfalvai birtokok adminisztrá-
 torának Sopronba való érkezését jelzik, aki a tanács-
 sal bizonyos ügyekben tárgyalni kíván. (S. v. l. N.
 153.) Ez a körülmény, valamint a következő évek ese-
 ményei, továbbá, hogy ezentul nincs szó a bánfalvai
 birtok bérletéről, megerősítik ama feltevésünket,
 hogy 1580 körül sikerült a pálosoknak bánfalvai bir-

-tokaikat saját kezelésükbe átvenni. Orbán vicarius 1580. máj. 10.-i levelében azt ajánlja, hogy ne a bérletről tárgyaljanak, hanem a kolostor felépítéséről, mely a generalisnak is kívánsága lenne. (S.v.l. N. 151.) Lehet, hogy Sopron tanácsa is átlátta, hogy a pálosok földjeinek bérlete nem jelent számára előnyt, a bérlettel járó állandó kellemetlen perpatvarok mellett, és a bánfalvai földeket tulajdonosuk kezelésébe adta vissza. Mivel azonban a kolostor romokban volt és így a visszatérés még idők kérdése maradt, a pálosok Bécsujhelyről kezelték földjeiket és az adminisztratornak volt kötelessége, hogy a birtokok ügyét rendben tartsa.

Elgondolhatjuk, hogy nem ment simán a birtoknak távolból való kezelése. Már 1583 jun. 15-én panaszt emel a generalis Megyery Imre vármegyei alispán ellen, aki azon a címen, hogy a pálosok az elmúlt évben nem fizettek adót, négy marhájukat a szekérrel együtt a bánfalvai úton elvette. Kéri a tanácsot mint patronusukat, járjon közbe értük a vármegyénél, és adja tudtára az alispánnak, hogy nekik alig van jobbágyuk.

Ha birságot kell fizetniük, fizesse ki helyettük, melyet majd megküldenek. (S.v.l. N. 154.)

Ezzel kapcsolatban szükséges, hogy a bánfalvai pálosok birtokviszonyairól részletes képet nyerjünk. Történetünk folyamán a bánfalvai birtokról több összeírással is találkozunk, melyeknek keletkezését megmagyarázzák ama vitás bérlet- és tulajdonjogi tárgyalások, melyek a bánfalvai pálosbirtok körül folytak.

Az első összeírás közvetlenül a török pusztítás utáni időkből a bánfalvai pálostulajdont a következőkben állapítja meg:

1./ 2 egymás mellett fekvő szőlő a Härmbler nevű szőlőhegyen.

2./ A Leberbergen $\frac{1}{4}$ rész szőlő

3./ A Durlason 1 szőlő

4./ Bánfalván egy malom, melyet a török elpusztított.

5./ 50 hold szántó

6./ 1 rét.

A XVI. sz. későbbi évtizedeiről az 1560.-i a rend

részéről készült rövid kimutatás (S.v.1. N. 10.) és a szigetek elhelyezésének ügyében 1569. febr. 10-én felvett jegyzőkönyvi kimutatás (S.v.1. N. 114.) a következő képet nyújtják. Ezek szerint a bánfalvai pálosbirtok részei:

I. Szőlők.

- 1./ A Härmblér nevű szőlőhegyen 2 szőlő; egyik egy tizenhatodrészt Schneller István és Hasendorfer Benedek szőlője között, a második egy nyolcadrészt Ridler Farkas szőlője és az u.n. Szt. Anna között.
- 2./ A Durlason három tizenhatodrészt szőlő Riedl Kristóf és Kolenberger Pál szomszédságában.
- 3./ A Leberbergen egynegyedrészt Janusch Márton és Lobmüller Lénárd szőlői között.

II. Szántók

1 hold Müllner János háza és Grason György földje között

A Hundsberg alatt a Sunwaldon 2 hold Strausz László és Stessel szántóinál.

A Haselsachen és agendorfi Winczek György szántóin.

tója között 4 hold.

A Langenackeron Szt. Magdolnával szemben Müllner

és Fleischhacker földjei között 5 hold.

Másfél hold a Lobelackeron Ainfals Orbán és Majer Gáspár szomszédságában.

7 és $\frac{1}{2}$ hold a Pfarrkirchen és Fleischhacker György között.

Ezekon kívül Karhauer Fülöp és a zsidók szomszédságában a kolostor felett a város irányában 30 hold.

III. Rétek

1./ Schneider Sebestyén szomszédságában a bánfalvai erdő mellett egészen a Mühlgrabenig elterülő rét.

2./ Bánfalvával szemben a baloldalon a Mühlbachig terjedő rét.

3./ A Hauswiesen nevű rét a Burgstall mellett, mely a Mühlbachig vagy másnéven Stünnichwiesenig terjed.

4./ Schadendorf felé Kaufmann Henrik és Romer Imre rétjei között levő rét.

5./ A Steinmühl, a Káposztáskert és Ébner András rétje között egészen a vizig terjedő rét./A dülő, szántó és rét elnevezések jórészt még ma is használatosak./

A XVII. századból származó összeírások a birtokrészek felsorolása mellett kiterjeszkednek arra is, hogy mily jogcimen birtokolják ezeket és eszerint adókötelesek-e vagy sem. Az 1542. törvény szerint adóköteles minden világi pap és szerzetes is, aki állandó jövedelmet élvez, még pedig évi jövedelmének tizedrészét tartozik adóban beszolgáltatni, a dicattal történt jövedelemmegállapítása alapján. (Acsády: Magyarország pénzügyei 1526-64-ig. 205. l.) Miként a sexagésima, úgy a dicaadó kivetése is a vármegyére háramlott és bizonyos miként már 1542-ben is, a törvény rendelkezéseit igen gyéren hajtották végre.

A bánfalvai pálosok 1583. évi adóügye bár ennek előzményeit, a fizetendő adó megállapítását és behajtását nem ismerjük, adatot szolgáltat a szerzetesek adózására...

A meggyesi Goldbergen levő szőlőt azonban továbbra is a tanács tartja kezében. 1585. aug. 28-án a bécsujhelyi vicarius még sürgeti a 7 urna bor kiutalását; (S.v.l. N. 155.) de már 1588 febr. 4-én kéri, hogy a goldbergi szőlőt is adják vissza kezelésükbe, mert jövedelmeiket számon kell tartaniok és gondoskodniok kell birtokaiknak minél jobban való gyümölcsöztetéséről. (S.v.l. N. 157.) Majd febr. 6-án sürgetik a szőlő ügyében a tanács választ és kikelnek a bánfalvai jobbágyok ellen, akik kertjükben és egyéb javaikban kárt okoznak; az okozott károknak megtérítését kívánják. (S.v.l. N. 158.)

A tanács kedvező válasza megérkezett, mely egyszerűsind tudatja a pálosokkal, hogy egy Gábor nevű litteratus jogot formál a szőlőre. Márc. 30-án már jelzik, hogy örömmel értesültek a tanácsnak kérelmükhöz való hozzájárulásáról, Gábor litteratus követelését pedig erélyesen visszautasítják hivatkozva arra, hogy Sopron tanácsa jól tudhatja az ő tulajdonjoguk alaposságát. (S.v.l. N. 159.) De 1589. szept. 7-én a bécsujhelyi

vicarius mitsem szólva előző évi kérelmükről ismét nyugtatja a 6 urna bor átvételét. (S.v.l. N. 20.)

Mint előre látható volt a távolból való gazdálkodás sok kellemetlenséggel járt. A tulajdonosok távollétében napirenden voltak a kártevések, melyeknek okozóiul a pálosok Sopron város bánfalvai jobbágyokat említik. István generalis 1590 jun. 4-én írja, hogy a jobbágyok az ő rovásukra megváltoztatták a határkövek helyét; (S.v.l. N. 161.) majd más alkalommal védelmet kér a tanácsótól a jobbágyok ellen, akik jószágaikban állandóan kárt tesznek. (S.v.l. N. 156. /Kelet nélkül/) Az 1592. 1594. és 1596. évekről csupán a goldbergi szőlő után kiutált bor nyugtatványa van birtokunkban. (S.v.l. N. 162., 21., 22.) 1596 jul. 13-án az elismervény hangoztatja, hogy az egyezés szerint csak 8 urna járna, a város pedig jószántából $9\frac{1}{2}$ adott; a többletet a következő évről vonják le.

A ~~XXXX~~ XVI. sz. utolsó éveiben Bratulich Simon generalisnak Sopron városával a goldbergi szőlőre vonatkozó új megállapodását találjuk. E megállapodás 1598. apr. 8-án jött létre Pozsonyban, Istvánffy Miklós aulá-

dor előtt. Sopron városa részéről Fant Márius városbíró és Arnold Gergely soproni polgár voltak jelen. E megállapodás szerint a város 10 évre bérbeveszi a pálosoktól a goldbergi szőlőt évi 10 urna borért. A bérlet ideje alatt köteles a tanács a szőlő jókarbantartásáról és megműveléséről gondoskodni, a 10 év elmultával pedig a szőlő kezelését ipso facto a pálosok veszik át. (S.v.l. N. 23.)

Majd 1600. júl. 12-én a bécsujhelyi vicarius kéri, hogy borukat megbizottjuknak adják át. (S.v.l. N. 164.) Arra is találunk adatot, hogy ~~maxxkardáixxx~~ borukat értékesítették. Ez időben kéri a tanácsot, hogy boroshordókra, melyeket lassanként gyűjtöttek össze, és most szükségükben eladni kénytelenek, üsse rá a város pecsétjét. (S.v.l. N. 87. /Kelet nélküli másolat./)

A soproni polgároknak u. is már ekkor fontos jövedelemforrást jelentett a borkereskedés. A soproni bor jó hírnek örvendett és az udvar is sokszor szerzi be bor-szükségletét Sopron pincéiből. Érthető, hogy a pálosok is szorult helyzetükben jó soproni boruk értékesítésére gondoltak.

Az évek egyhanguan állandó apró cseprő perpatvarok között mulnak. 1604-5-ben többször panaszt emelnek kertjük rongálása miatt, amiért Mihály bécsujhelyi vicarius 1605. ápr. 14.-i levele szerint személyesen akart Bánfálván megjelenni, de sok elfoglaltsága miatt mégsem mehetett el. (S.v.l. N. 165., 166.) 1606 márc. 24.-i bécsujhelyi levél a páloserdő /Paulinerwald/ irtása miatt emel panaszt. Eszerint ismét a bánfalvai jobbágysai 300 szálfát vágtak ki erdejükből. (S.v.l. N. 167.)

Ugyanez évben máj. 5-én a tanács a várost a Bocskay féle ostrom alatt ért sok anyagi kárra való hivatkozással kéri a pálosokat, hogy az 1605. évi bor-szolgáltatásuktól tekintsenek el. Noha a tanács kérése indokolt volt, a pálosokat az ostrom birtokukban hasonló károkkal sújtotta ~~vala~~ és máj. 16.-i levelükben meg is említik, hogy földjeik, szőlők és állatállományuk nagy károkat szenvedtek, megélhetésük érdekében a 10 urna borra nagy szükségük van. (S.v.l. N. 168.) Ennek ellenére borukat még a kö-

vetkező évben sem kapták meg; az 1607 máj. 14.-i levél az 1606 évről 10, az 1605.-ről pedig 3½ urna tartozást említ. (S.v.l. N. 170.)

Az 1598-ban megkötött egyezés szerint tíz év múlva a goldbergi szőlőnek a pálosok kezelésébe kellett átmenni. Az 1607. jun. 28-án kelt levél szerint látjuk, hogy az átadást a pálosok sürgetik, de a tanács, hogy mily alapon, nem tudjuk, nem akar erről hallani. Keserűen jegyzi meg Bécsújhelyről Mihály vicarius, hogy miért ragaszkodnak annyira a pálosok tulajdonához, hiszen van nekik ugyanis elég szőlőjük. (S.v.l. N. 169.)

A tanács magatartása, valamint a napirenden levő határsértések előre vetik árnyékát egy nagy pörnek, melynek be kellett következnie, hogy a rend helyreálljon.

1608 ápr. 18-án keltezett levélben ismét olvasuk, hogy egy a monostor alatti fundus, valószínűen a kolostor kertjének határai miatt ellentét merült fel, melyet mind az ő, mind pedig a város részéről helyszíni szemle követett. Péter vicarius bár hang-

-sulyozza, hogy a földet elődeik biztosan birtokolták,
 -minden további egyenetlenség kikerülése érdekében azt
 az ajánlatot teszi, legyen közös a kérdéses föld bir-
 toka. (S.v.l. N. 171.) 1609-ben pedig egy Káldyval
 egyezkednek vitás birtokrészek felett. Péter vicarius
 márc. 24.-i Bánfalváról keltezett levele szerint sze-
 mélyesen megvizsgálta az ellentéteket. (S.v.l. N.
 172.) Majd másik levelében azt mondja, hogy a vitás
 kérdéseket sikerült is elsimitani, csak a majorra
 /Mayrhoff/ vonatkozóan nem engedhet álláspontjából.
 Magemliti a tanácsnak, hogy meg kellene már egyszer p
 pontosan állapítani, hogy mi tartozik az istenházá-
 hoz; mind ő, mind pedig Bratulich Simon zágrábi
 püspök-generalis a legjobb indulattal vannak eltel-
 ve és rajta vannak, hogy a jószomszédság kárt ne
 szenvedjen. (S.v.l. N. 173.)

1610 máj. 25-én a generalis és a bécsujhelyi
 perjel meg is állapodnak a kolostorkert ügyében,
 melynek értelmében a város a kolostornak kertje
 alatti földjéért a Haselsachenen négy hold földet
 adott ágfalvai Winczek György földjének szomszédsá-

gában azzal a kikötéssel, hogyha akarják, elcserélhetik más földdel. A tanács kiköti, hogy e kert területén építkezni nem szabad, és maradjon mindig ker-
ti használatra; viszont megígéri, hogy e megállapo-
dás a többi határokat nem érinti. (S.v.l. N. 24.)

Az 1610. év különben is fontos dátum a bénfalvai kolostor történetében. Ez év nyarának végén kezd-
ték u. is meg a pálosok kolostoruk és templomuk
felépítését. Valószínű, hogy a romok eltakarítása
már előbb megtörtént. Ama szűkszavú adatok, melyek
rendelkezésünkre állanak, csupán azt említik, hogy
- a pálosok Bécsujhelyről 1610 aug 26-án 4000 drb
téglat kérnek a tanácstól építkezés céljaira, és a
- téglák árát ki is fizetik. (S.v.l. N. 174.) - A ko-
lostor és templom felépítése mellett szóba kerül
a malom helyreállítása is. A tanácsban szept. 10-én
tárgyalt levél nyugtatja a 4000 téglát átvételét
és a malom felépítésére újabb másfélezer téglat
és 20 mérő meszet kérnek készpénzfizetés mellett.
(S.v.l. N. 175.) Egy kelet nélküli levél - ezekből
- az évekből - már a falak építéséről beszél. Erre

kérnek ismét téglát, meszet, valamint gerendafákat is.

(S.v.l. N. 99.) Az anyag átvételét a várostól és azoknak kifizetését a birtok felügyelője közvetíti.

Az építkezés azonban csak lassan haladhatott az anyagi eszközök csekély volta miatt. Nehézségeikben a város segítségét kéri és összeköttetéseiket is felhasználják a soproni tanács megnyerésére, amely valószínűleg alább azzal segítette a pálosokat, hogy jutányosan szabta meg a nyersanyag árát, amire a levelek hálálkodó hangjából vonhatunk következtetést. (S.v.l. 178.)

1614-ből ezt halljuk, hogy a munkálatok legnagyobb-részt előrehaladott állapotban vannak (O.L. Fasc. I. N. 11.) 1618-ban a város által szállított 6 öl kőanyagot a kubikusok már lerakták. (S.v.l. N. 179.)

1615-ben ismét az adókérdés kerül szóba. Franich Tamás panaszkodik a malomra kivetett adó miatt, és hivatkozik a soproni franciskánusokra, akik, semmi adót nem fizetnek, miért kell épen nekik fizetniök, és kéri a tanácsot járjon közbe érdekükben. (S.v.l. N. 178.)

A következő egész évtizedek történetéről mitse tudunk. És amikor 1629-ből a következő adat előkerül,

az 1618. évi értesítés után csodálkozva látjuk, hogy a kolostor felépítése még mindig nincs befejezve és Lukács prior ama megokolással, hogy a birtok kezelése az építkezés terhei mellett nagy gondokkal járnak, a generalis beleegyezésével felajánlja a tanácsnak, hogy a következő 1630. évtől kezdődően vegye bérbe kolostoruk birtokait 7 esztendőre, amiért évi 100 rajnai forintot, továbbá három éven át téglát és meszet, 30 mérő gabonát és 20 akó bort kérnek. (S.v.l. N. 91.) Hogy a város miként fogadta ez ajánlatot, nem tudjuk. Ellenben ugyanez év jun. 24-én Szombathelyen Sopron polgármestere és pénztárosa tiltakozásukat jelentették be Töttösy Gábor királyi személynöki ítélőmesternél a várost, a pálosok részéről ért jogtalanság miatt. A generalis ugyanis egy a város területén levő földet eladott Holczner Györgynek, Klesel kardinális és bécsujhelyi püspök praefectusának, noha figyelmeztették arra, hogy a város területén levő földek elővételi joga a várost illeti. (S.v.l. N. 25.) Jellemző adat a pálosok/szorult helyzetére!

Egy másik, valószínűen 1633-ból származó adat sze-

rint oly szegények a bánfalvai pálosok, hogy könyörö-
dományokra szorulnak. Dallos Miklós győri püspök, ki ma-
ga is többször segélyezte őket, halála után a püspök
hozzátartozóitól két hordó bort kaptak ajándékba, és en-
nek kimérésére kérnek a tanácstól engedélyt. (S.v.l. N.
95.) E kérelem teljesítését azonban a tanács érthető
okokból megtagadta, amire azzal a kéréssel fordulnak a
tanácshoz, hogy a bort adósságaik, valószínűen a város-
sal szemben fennálló adósságaik törlesztésére használ-
hassák fel. (S.v.l. N. 94.) Ugyanez időben kölcsön is
kérnek a várostól és amidőn elérkezik a fizetési ter-
minus, Lukács prior mentegeti magát, hogy a kölcsönkért
25 aranyat nem adhatja vissza. (S.v.l. N. 93.)

Ez évek gyér adatai között az 1637.-i már sejteti,
hogy a bánfalvai pálosok készülnek valamire. A bánfal-
vai perjel dec. 1-én átíratja a pozsonyi káptalannál
ismeretes alapítóleveleket, anélkül azonban, hogy vala-
mi vádat emelne a tanács ellen.

Mert ekkor már sok panaszuik van egymásra. 1640-ben
a megyei alispánnál az ujkéri törvénytapon máj. 18-án

a város ~~perében~~ Lepovits Mihály panaszt emel a pálosok ellen, hogy a város földjeit jogtalanul szántják, erdeit irtják, legelőit használják. (S.v.l. N. 36.)

De emellett közbe-közbe, még a legnagyobb perpatvarok idején is megkísérlik, hogy a várostól építési anyagot, majd pedig tüzelőfát szerezzenek. 1641-ben mészégetésre és építkezésre kér a pálosperjel fát, kérését azonban a tanács ekkor a nagy fahiányra való hivatkozással nem teljesíti. (S.v.l. N. 106.) Máskor meg lehet malmuk kijavítására kérnek fát, és panaszkodnak, hogy noha közeleg a tél, nincsen tüzelőjük. Arra kéri ez alkalommal ^{a tanácsot}, hogy egy erdőrészt jelöljenek ki számukra, melyet szabadon használhassanak. (S.v.l. N. 102. /Kelet nélküli másolat./) És amikor megkapják a fát panaszkodnak, hogy az erdő, ahonnan a fát be kellene szállítaniok, messze fekszik, nincs marhájuk a házhozszállításához, és a felajánlott erdőrészt helyett egy közelebb esőt kérnek, vagy pedig adjanak pénzt helyette. Ugyanekkor szívesen vennék, ha a város helyreállítaná néhányévi bérbevétel fejében a malmot. Egyszersmind sürgetik, hogy a tanács **gondoskodjon** állandó fával va-

ló ellátásukról, hogy ne kelljen emiatt állandóan kilincselni. (S.v.l. N. 105.) A tanács véleménye azonban az volt, hogy a pálosoknak van elég fájuk, és amikor a pálosok ismételten a város erdeiből vágták a fát, 1651. nov. 5-én Pálffy nádor előtt tiltakoznak e jogsérelem ellen. (S.v.l. N. 28.)

A XVII. sz. közepén értesülünk az első adományról, amely a kertesi Graveneg féle alapítvány után a kolostort érte, de ettől kezdve gyakran hallunk adományokról, valamint a rend részéről történt birtokvásárlásokról is. Ennek magyarázata valószínűen abban keresendő, hogy a kolostor szánalmas helyzetén, ha nem is patrónusaik kegye folytán, hanem az egyházi és világi jóakaróik támogatása következtében változás állott be és talán, látva a körülöttük megnyilvánuló jóakaratot, meritettek bátorságot, vagy inkább merészséget a Sopron városa elleni hamarosan bekövetkezett nagy pör megindítására, mellyel meg nem engedett úton is gyarapodni akartak.

Az első adományról 1649. szept. 10-én hallunk. Kálmáncsei Sámuel kövesdi plébános végül közeledni érezvén

megírta utolsó akaratát, mely szerint affeletti öröme-
ben, hogy noha hereticus volt, de Isten kegyelméből
megtért, vagyonát a bánfalvai kolostorra hagyja. Ha ez
évben nem halna meg, úgy még külön rendelkezést tesz.

A kolostorra hagyott vagyon a következőkből állott:
70 köböl gabona, nagyrészt buza, 30 köböl zab, 2 10
20 tallér~~x~~ értékben, egy kocsi 10 tallér értékben és
20 tallér értékű ruhanemű. Ezenkívül van egy szőlője,
amit szintén a kolostorra akar hagyni, de ha ekörül
nehézség támadna, 100 magyar frtért megváltható. A
végrendelet végrehajtására Nádasdy Ferencet kéri fel.

(O.L. Fasc. I. N. 26.) Draskovich György győri püspök
végrendeletében 700 frtot juttat a pálosoknak. Csáky
László országbíró és Szelepcsényi György nyitrai püs-
pök, mint a végrendelet végrehajtói, értesítik a pá-
losokat, hogy e hagyományt a király is jóváhagyta.

(O.L. Fasc. I. N. 32.) Buzanich Gergely 1651-ben
lelke üdvének biztosítására a kismartoni határban
levő két szőlőjét a bánfalvai pálosoknak hagyományoz-
za ama kötelezettség mellett, hogy a pálosok az ő
bűneinek bocsánatára, szülei, testvérei, rokonai és

barátai lelki üdvére 100 misét mondjanak. (O.L. Fasc. I. N. 51.) Károlyi István ugyanez év dec. 3.-i végrendeletében a pálosokra testálja a Langsiling dülön levő szőlőjét, esetleg megmaradó borát és rákosi házát; a bánfalvai Boldogasszonynak ékszereit hagyja, és a szegények között szétosztandó pénzt is a pálosokra bizza. (O. L. Fasc. I. N. 38.)

Ugyanez év jun. 10-én megveszik a pálosok Priszinger Mihálynak a sorkói pusztán levő földjét 53 magyar forintért és 33 dénárért; (O.L. Fasc I. N. 35.) 1653. aug 2-án ugyancsak Sorokon Antal Mihály rétjét 50 magyar forintért; (O.L. Fasc. I. N. 36.) szept. 11-én pedig Szalay Gábor rétjét a perésztegi határban 97 frt 20 dénárért. (O. L. Fasc. I. N. 37.)

1656. nov. 14-én Gorup Gábor veszprémi nagyprépost úgy végrendelezik, hogy ha hirtelenül végrendelet nélkül halna meg, azt a 2652 tallért, melyet Nádasdy Ferencnek adott kölcsön, a bánfalvai háznak adományozza, hogy legyenek érte közbenjárói a Mindenhatónál. (O.L. Fasc. I. N. 31.)

1657. ápr. 22-én gallósközi Reckey Györgyöt betegségében meglátogatja Péter bánfalvai szerzetes, akinek Reckey megemlíti, hogy lözsi szölejét, mely azelőtt a kapuvári plébánosé volt, a kolostornak adományozza.

(O. L. Fasc. I. N. 5.)

1660. nov 25-én Lacher Mária kereszturi szölejét adományozza a pálosoknak. (O. L. Fasc. II. N. 4.)

1663. dec 29-én Széchenyi György győri püspök rákosi kuriájából értesíti a pálosokat, hogy Standt Miksa szerzetes /religiosus frater/ Kristóf gráci polgár fia, mivel a rendnek a megrongált kolostorok, templomok, oltárok helyreállítása körül sok kiadása van, gráci házát minden hozzávalójával a rendnek adományozza. (O. L. Fasc. II. N. 8.)

1665-ben Berzeviczy prior Dobner Jakabtól és feleségétől sz. Artner Borbálától 11 hold szántót vesz meg 45 frtéért, melyből 6 hold Meskó malma mellett Zanigh Menyhért tanácsstag és Török Dániel földje között, 5 hold pedig a Bánfalva és Ágfalva közötti két királyi föld között Hunger János és Wolff András szomszédságában terül el. (O. L. Fasc. II. N. 12.)

lajdont az élet szükségleteinek megfelelően kiegészíteni akarták. Legujabban, a tanács közlése szerint - két a kolostor mellett elterülő dombra tartottak igényt, melynek említésével az alapítással kapcsolatban már találkoztunk. A pálosok állítása szerint ez a két domb az alapítólevél értelmében tulajdonukhoz tartozott; amikor pedig a tanács erre bizonyítékokat kívánt, a pálosok azzal válaszoltak, hogy Szombathelyen a vasvári káptalan 1653 ápr. 5-én előtt bemutattak egy alapítólevelet, (S.v.l. N. 40.), melynek másolatát a káptalani protokollumba véttették fel, az eredetit pedig maguknál tartották. /1637 dec. 1-én a pozsonyi káptalannál is átírták az alapítólevelet./ A tanács értesülve erről, máj. 28-án másolatot kért a káptalantól a maga számára is és a következő vármegyei sedrián Lackner Bernát szenátor nov. 10-én munkóbüki Horváth György alispán előtt Lindamäry Lénárd polgármester és az egész város nevében kijelenti, hogy az alapítólevelet nem ismeri el hitelesnek és ünnepélyesen tiltakoznak a pálosok fellépése ellen. (S.v.l. N. 34.) A szóban forgó alapítólevél az említett két dombon kívül még évi 100 imperiális fizetését igéri meg, és az alapít-

ványbeli ígéretek megszegése esetén toties-quoties 100 ducatum itél a pálosoknak.

A város tiltakozása ellenére Bezerédy György vármegyei alispán 1654 ápr. 28-án bíróilag felszólítja Sopron városát, hogy az alapítólevélben vállalt kötelezettségeinek tegyen eleget. (S.v.l. N. 39.)

Az ügy közben huzódik. 1655-ből nem találunk semmiféle adatot; a pálosok ezen időben felhasználták öszszeköttetéseiket, hogy pörükben a királynak és a befolyásos nagyoknak pártfogását megnyerjék.

1656-ban máj. 2-án valóban királyi rendelet érkezett a tanácshoz, mely a város köteletségévé teszi a pálosok kielégítését és a káros további késedelmezés esetén szigorú büntetést helyez kilátásba; (S.v.l. N. 58.) máj. 9-én pedig Bezerédy vármegyei alispán hasonló intézkedést bocsájt ki. (S. v. l. N. 37.)

A tanács arra az álláspontra helyezkedik, hogy a királyi leirat köteletségévé teszi a pálosoknak az eredeti alapítólevél bemutatását, amit a pálosok mindeddig nem tettek meg; már pedig, míg az eredeti levelet nem lát-

ták, nem tesznek semmit. Emellett bevádolják a vármegyénél a pálosokat, hogy a város erdeit jogtalanul irtják, és amikor Bezerédy alispán felelősségre vonja őket, azzal védekeznek, hogy az alapítólevél szerint az erdő az övék. Amidőn az alispán ennek igazolására szólította fel a perjelt, a bizonyításra nem kaphatók. Pedig ha az eredeti alapítólevél a birtokukban lenne, bizonyára bemutatnák. (S.v.l. N. 68.)

A nagy per lefolyásának ideje alatt ennek anyagán kívül számos összeütközés van állandóan napirenden. A civódások középpontjában a pálosok bormérése szerepel. Nemesak jogilag, de erkölcsileg is elítélendők a pálosok enemi visszaélései. Idők folyamán a város úgy látszik szemet hunyt, hogy a pálosok felesleges boraikat kolostorukban eladják; de amikor malmukban és a faluban borukat nyilvánosan kimérték, a tanács erélyesen tiltakozott a város jogainak megsértése ellen.

1653. ápr. 11-én Natl Lipót vármegyei főbíró Natl János és Chemy János ülnökökkel kimegy Bánfalvára és szemére hányja Grieskircher Ferenc priornak

- és Fodoróczy Péter házgondnoknak, hogy többszöri figyelmeztetés ellenére is nyilvánosan méri a bort, noha tudhatják, hogy tettük a város jogaiba ütközik és emellett a bormérés a népre is ártalmas. (S.v.l. N. 115.)

- Szept. 17-én Zeke István főbirót és Geszthy Mihály esküdtet látjuk a bormérés miatt Bánfalván. Ismét egy új helyen létesítettek bormérést a pálosok. Fodoróczy csak annyit jegyez meg, hogy a város jogait sérteni nem akarják, de viszont az az álláspontjuk, hogy az ő területükön tehetnek amit akarnak. (S.v.l. N. 116.) A következő év jan. 26-án a tanács ismét tiltakozik a malomnál létesített bormérés, egy városi erdő kiirtása és az irtásterület művelése ellen miatt. Majd ápr. 6-án Zekét Fancsy Mihály esküdttel ismét a kolostorban látjuk. A sérelmes bormérés folytatásán kívül Fodoróczy szemére hányják, hogy egy Ambrich Mihály nevű zsellértől amint a város erdejében fát vágott, fejszéjét elvette. Fodoróczy szerint az erdő, ahol Ambrichot tetten érték, az övék, és csak abban az esetben hajlandó a fejszét visszaadni, ha többé azon

1666 nov. 9-én Magger Placid pannonthalmi főapát és Nagy Imre bánfalvai perjel tudatják a fraknói községi előljárósággal és Fraknó lakósaival, hogy Tolnay Ferenc, ki eddig az ő uruk volt, elhalálozván, végrendeletében egész vagyonát a pannonthalmi Szt. Benedek rendre, a bánfalvai kolostorra és a franciskánusokra hagyta. Ezért meghagyják a fraknói jobbágyoknak, hogy ezentúl csak nekik engedelmeskedjenek. Mindjárt ki is adják utasításait, mely szerint a főapátnak egy kocsit, a bánfalvai konventnek pedig 4 vagy 5 kappant küldjének. (O.L. Fasc. II. N. 17.)

1667-ben ismét gyarapodik birtokaiban a kolostor. Gorup Ferenc ugyanis a győri káptalan előtt 4000 frtért és heti szentmise szolgáltatásért a sopronmegyei Alsólászló és Kéthely községek határaiban a bánfalvai pálosoknak 14 fél és 1 egész jobbágytelket adott el, melyhez egy nemesi udvarház és egy malom is tartozott. E birtok 5000 frt teherrel Nádasdy Ferenc földesuri joghatósága alatt állott és ezért már 1676-ban a rend Esterházy Pálnak adta át ezt ama föltétellel, hogy az 5000 frt kamatjait, vagy pedig magát a tőkét a rendnek

fizesse meg.

1669-ben Nádasdy Ferenc naponként felajánlandó szentmisékért a bánfalvai kolostornak 3000 frtnyi tőkét biztosított olyképen, hogy a tőke kamatai fejében mind maga, mind pedig a kereszturi vár birtokában utána következő örökösei 300 mérő gabonát szolgáltatnak a kolostornak. Nádasdy utóda Draskovics Miklós azonban e terhet nem vállalta magára és ezért I. Lipót úgy rendelkezett, hogy a pálosok az összegnek megfelelő kárpótlásban részesüljenek. Ismét változáson megy át az alapítvány Draskovics utóda Esterházy Pál alatt, aki az alapítványt családjára vállalta. Pálnak apja Imre gr. pedig az összegből ráeső 1000 frtot a kolostornak adta és a továbbiakban úgy intézkedett, hogy az örökös nélküli Esterházy Gáspárnak az alapítványból ráeső része hasonlóképen 1000 frt ennek halála után szintén a kolostorra szálljon. (Rupp i. m. I. 2. 488-89. 1.)

Sopron városához való viszonyuk pedig eközben végleg elmérgesedett. A soproni tanács a város érdekeit tartva szem előtt, nem tett eleget a pálosok folytonosan megismétlődő kérésénekⁱ⁾, melyekkel a bánfalvai rendi tu-

a helyen nem vág fát. (S.v.l. N. 117.)

Szept. 17-én Grièskircher pèrjel jelent be Nemeskèren a sedes iuridicanál jogsérelmet. A városi tanács ugyanis látva, hogy szépszerével nem boldogul a pálosokkal, radikális eszközhöz nyúlt a bormérés megakadályozására. Amint husvét körül a kolostor majorosgazdája a pálosok meghagyására bort akart vinni a malomba, a tanács buzdítására nagy tömeg bánfalvai jobbágy állta útját és visszatérésre kényszerítette. (S.v.l. N. 74.) Amint az esetet tárgyaló vádlevél hátlapján levő tárgyalási jegyzőkönyvből látjuk, a vármegye is talált módot, hogy a pálosok kellemetlenkedéseit hasonlóval viszonozza. Nov. 12-re tüzték ki a tárgyalás napját. A tárgyalást vezető Bezerédy György, Zeke István és Beleznay Ferenc a tiltakozás ellen ama kifogással élnek, hogy ez a hely és a vád alá eső személyek megnevezésének hiányossága miatt nem fogadható el; a Tripartitum p. II. tit. 26. szerint a feljelentésnek a hely és személyek pontos megnevezésével kell történnie, már pedig Bánfalván két ut van, a Kirchengassenés az Impinkel. Hiába volt a majorosgazda replikája, hogy

itt nem a specifikus megkülönböztetésen, hanem a nyilvános erőszakon van a hangsúly, az ügyet ad acta tették.

1658 febr. 15-én Zuana Péter polgármester és Grandt

• György városbíró ismét vádat emelnek Fodoróczy ellen, aki a város egy nagy fáját, mely a kolostordomb ~~mellette~~ lábánál levő új ház mellett állott, Gesell János nevű zsellérével kivágatta. Szigorú büntetést kérnek a kolostor állandó visszaéléseinek megtorlására. (S. v. 1. N. 80.)

1659-ben folytatódik a pálosok peres ügye. Okt. 20-án a város Wesselényi Ferenc nádort felvilágosítja a helyzetről. A pálosok ugyanis ügyüknek előmozdítására megnyerték a nádort és a városi tanács most kinyilatkoztatja, hogy neki az alapítólevélről tudomása nincsen, eddig csupán jóakaratból engedték meg, hogy vágjanak annyi fát, amennyire szükségük van, de engedélyükkel a pálosok annyira visszaéltek, hogy kénytelenek voltak jótéteményüket megszüntetni. Ezután következik az előző évek sérelmeinek felsorolása, melyet azzal fejeznek be, hogy ne hallgasson a nádor a pálosok panaszaira és ne töltsön el Sopron városának megkárosítását. (S. v. 1.

N. 59.)

Wesselényi nov. 12-én válaszol a tanácsnak. Kijelenti, hogy nem látja beigazoltnak a soproniak vádaskodását és mindenben a pálosok pártját fogja. Szerinte már elődje Pálffy alatt beigazolást nyert, hogy a szervezetek jogosan élnek a faszedés jogával. Ami az erdőirtás és az irtásterület felhasználását illeti, a tanácsnak kell legjobban tudnia, hogy ezt a saját földjükön tették. Igazukat a pálosok okleveles adatokkal bizonyítják és hajlandók a jószomszédságot a várossal fenntartani, de a városon mulik, hogy ez nem sikerült. Küldjék a soproniak hozzá az országgyűlésre megbizottaikat, akikkel tárgyalhasson ez ügy felől. De figyelmezteti a tanácsot, ha nem maradnak a jog és méltányosság útján, sok kellemetlenségben lehet részük. (S. v. l. N. 50.)

Nov. 24-én a tanács erre ismét csak erősíti, hogy liberalitásból adott a pálosoknak fát, de a pálosok ~~t~~ tulkapásai nem ismernek határt. A vármegyei bíróság intéseit figyelmen kívül hagyják. A nádorhoz fordulnak, hogy vizsgálja meg az ügyet és szüntesse meg a viaszaléleket (S.v.l. N. 183.), majd egy hasonló kelet nél-

küli levélben a nádor megbizottait ~~kér~~ Sopronba, hogy az ellentéteket kiegyenlíthessék. (S.v.l. N. 184.)

Decemberben a pálosok ismét Szombathelyen jártak és elérték, hogy a vasvári káptalan újból felhívást intézett a tanácshoz a pálosok követeléseinek teljesítésére. Ezt néhány napra *Lessenyei* Nagy Ferenc nádori ítélőmester levele követte, aki irnokával megküldte a tanácsnak idézőlevelét, melyhez a királyi parancs és az alapítólevél másolata is mellékelve voltak.

A tanács először is megállapítja, hogy mivel egyházi javaknak lefoglalásáról van szó, ez ügyben az ítélőmester bírósága nem illetékes. Továbbá az alapítólevelet nem ismerik el hitelesnek a következő alaki és tárgyi észrevételek alapján:

1./ A város összes kiadványait "Nos magister civium" bevezetéssel kezdi, ami az alapítólevélnél hiányzik.

2./ A "Magistratus civium" kifejezés teljesen szokatlán.

3./ Nincs rajta semmiféle aláírás, amivel az alapítók megerősíteni szokták alapítólevelüket.

4./ Az alapítóleveleken rajta szoktak lenni azok-

nak a nevei, akiknek az alapítólevelet adják.

5./ Akkoriban sohasem irtak jul. 15-ikét, hanem a feriek és dominkák szerint határozták meg a napot, ezenkívül

6./ a XV. században a tanács német, és nem latin nyelven szokta írni kiadványait.

Tárgyi kifogásai pedig így hangzanak:

1./ Az alapítólevél nem nevezi meg az adományozott házak és szülők helyét és ezeknek neveit.

2./ Az imperiális szó használata 1482-ben anachronizmus, mert az első tallért csak 1518-ban verték Joachimstahlban, innen is nyerte Thaler vagy Vallense nevét. Imperiálisnak pedig csak 1525 óta nevezik a tallért, amióta azt a németbirodalomban a választófejedelmek is nagyobb mértékben kezdték veretni és forgalomba hozni.

3./ Az említett két halom sohasem volt a pálosok birtokában.

4./ Kifogást emelnek a ducatus szó ellen is. Ducatus nevű aranypénzt a velencei doge /dux/ veretett először, innen is eredt a neve. Ezt Magyarországon csak Ulászló királynak 1513. évi VI. decretuma értelmében

kezdték használni, tehát 1482-ben erről még nem lehet szó.

De ha mindezen súlyos argumentumtól el is tekintene-
nének, a tanácsnak nem volt joga a város javaiból va-
lamit elajándékozni a város egyetemességének hozzájá-
rulása nélkül. Ha a város a tanáccsal ezt meg is akar-
ná tenni, nagyon kérdéses, hogy királyi hozzájárulás
nélkül megtehetné-e. Ha az alapítólevél tartalma ér-
vényben lett volna, ezt a huzamos birtoklás igazolná,
- hasonlóképp arra is lenne nyom, hogy a pálosok a 100
- imperiális átvették, ha ez valamikor megtörtént vol-
- na.

Emlékeztetik a nádort, hogy 1655.-i megválasztá-
sa idejében, amikor a pálosok a város erdeinek vágá-
sa miatt egyenetlenséget támasztottak, Ő volt az, aki
figyelmeztette a pálosokat a jó szomszédság ápolásá-
ra, és a várost felkérte, hogy járjon a pálosoknak
kezére. Ha most ilykellemetlenséget enged a városra
zudulni, ítéljen maga az Isten. (S.v.l. N. 68.)

Ezen súlyos argumentumaikat azután nem is késtek
nyilvánosságra hozni és az alapítólevél költött vol-

tartáról másokat is meggyőzni. Mivel a vasvári káptalanon kívül ezt a pálosok vonakodása miatt más nem tekintette meg, a káptalanhoz fordulnak, hogy az alapítólevél hitelessége kérdésében nyilatkozzék. És a káptalan 1663 febr. 9-én kelt nyilatkozata szerint Tolnay Ferenc prépost és Enyedy János káptalani jegyzőjükhöz véleményen voltak, hogy a Grieskircher Ferenc prior és Fodoróczy Péter procurátor által bemutatott oklevelet gyanusnak találták. A prépost azért, mert az oklevél pecsétjét erőszakos módon ráfüggesztették, az írást és papirost pedig 1482. évhez képest nagyon is újnak találta. Enyedy véleménye is az volt, hogy a tinta és a kézírás a kelethez képest új és a pecsét elhelyezése erőszakosnak látszik. Tolnay prépost gyanúját Grieskircher és Fodoróczy előtt is kifejezte, de az utóbbi azt felelte, a káptalan adjon csak róla másolatot "de cetero quantum valere proterant, voleant." (S.v.l. N. 40.)

Ennek ellenére I. Lipót 1665. nov. 28-án Besse-nyei Nagy Ferencnek szigorú utasításokat ad a soproniak ellen; eszerint a soproniak nagyon is rászolgál-

tak az alapítólevél által említett büntetésre és ezért őket a kérdéses terület átengedésére és 1552. évtől visszamenően a 100 tallér és a 100 arany ducatusnak annyszori kifizetésére kötelezte, amennyiszer az alapítólevél azt megkívánja. Az ügy tárgyalását a pozsonyi országgyűlés^a palatinális bíróság^ara, rendeletének végrehajtását pedig a vasvári káptalanra bizza. (S.v. I. N. 61.)

Ennek értelmében Hegyessi Márton kanonok, a káptalan kiküldöttje dec. 20-án jelent meg Sopronban és Grád György polgármester házában adta át a királyi rendeletet. Grád a karácsonyi ünnepekre való hivatkozással halasztást kér, dec. 28-án pedig személyesen megy Szombathelyre, ahol a káptalan előtt kijelentette, hogy ők az alapítványról semmit sem tudnak. (O.L. Fasc. II. N. 14.) A káptalan erről 1666 jan 4-én küldött jelentést a királynak, akinek meghagyására Bessenyei Nagy Ferenc már dec. 30-án értesíti a tanácsot, hogy febr. 15-ét már kitűzte a bírói végrehajtás fogantatására, melynek helyéül a bánfalvai bírói lakot, vagy más alkalmas helyet jelöli meg. (S.v.I. N. 62.)

Ettől kezdve azonban a soproniak ügye mind jobbra fordul. Ügyük igazsága tudatában az ország főméltóságaihoz fordulnak és sikerül is közbenjárókul Nádasdy Ferenc országbirót, Forgách Ádám tárnokmestert és Szölgyi Gáspár királyi személynököt megnyerniök. A nádor maga is értesülve a dolgok állásáról, nem kardoskodik az alapítólevél rendelkezéseinek végrehajtása mellett, hanem közvetítőül lép fel a békés megegyezés érdekében.

A soproniak első törekvése az volt, hogy a febr. 15.-i terminust megváltoztatását kieszközöljék. Segítségükre volt az a körülmény, hogy a pálosok az eredeti alapítólevelet, melynek bemutatását a király még 1656. máj. 3-i rendeletében előírta, nem mutatták be a tanácsnak. Erre támaszkodva kéri Nádasdy Wesselényit, (S.v.1. N. 189.) Forgách Nagy ítélőmestert, (U. ott.) Szölgyi Nádasdyt, (S.v.1. N. 190.) hogy működjenek közre a végrehajtási nap eltolásában, mert a városnak igen alapos kifogásai vannak az alapítólevél hitelessége ellen.

E levelezés között egy beosztás nélküli papirla-

pon vagy magának a nádornak, vagy Nagynak rövid értesítését találtam Nádasdy országbíróhoz, mely szerint a levél írója előtt nagyon gyanus a pálosok ügye és ha látták volna előbb az eredeti alapítólevelet, nem siettek volna a végrehajtás napjának megállapításában. Az író közli, hogy véleményét nagy titokban a város megnyugtatóására a tanáccsal is közölte és kéri az országbíró, hogy értesítését szintén titokban tartsa.

A nádori ítélőmesterben meg is volt a jóakarát és bizonyára az ő érdeme, hogy a végrehajtást a kitűzött napon nem tartották meg, bár mint Szölgyi személynök Nádasdynak írja ebben Nagyot egy nagyméltóságu ur meg akarta akadályozni. (S.v.l. N. 191.)

Febr. 2.-án Szölgyi Gáspár a tanácshoz intézett levelében azt írja, hogy az ítélőmester kénytelen elhalasztani a terminust más ügyekben való elfoglaltsága miatt. Különböen úgy értesült, hogy az esztergomi érsek tárgyal majd a pálosgeneralissal a békés elintézés érdekében, és a megbeszélés Bécsben febr. 9-én történik meg. Reméli, hogy ekkor a generalisnál az eredeti alapítólevél is meglesz, melynek alapján

sikerül kideríteni az igazságot. (S.v.l. N. 63.)

A nádornak márc. 4-én a városhoz intézett levele már hírül adja, hogy örömmel értesült a békés megegyezésről és reméli, hogy a fennmaradt többi kisebb.ellentéteket is sikerül majd békésen elintézni. (S.v.l. N.64.)

A kölcsönös engedeékenység meg is hozta a békés megegyezést, melyet máj. 19-én kötöttek meg Bánfalván, ahol a rendet Ivanovich Pál generalis és Berzeviczy Lajos bánfalvai perjel, a várost pedig Grád György polgármester, Natl Lipót városbíró, Zuana Menyhért Péter, Wagner Balázs, Troiszl Zakariás, Reizinger Menyhért, Hackl István, Serpilius János, Winter Mátyás, Natl Gergely, Priming János András, Sowitsch Ábrahám, Kramapfl János, Kampel Gergely tanácsbeliek és Zuana Menyhért Márius, Räsche Gellért Ábrahám, Maus Zakariás, Katter János polgárok képviselték. Kimondják, hogy a hosszú áldatlan viszálykodásnak véget akarván vetni, Weselényi nádor és más főurak közbenjárására a békés megegyezés útjára lépnek. Eszerint:

1./Mivel a tüzelőanyag hiánya miatt panaszkodnak a

pálosok, kapjanak a városi erdőkből évi 50 öl fát, ha pedig a tél nagyon erős lenne, kaphatnak még szükség szerint.

2./ Hogy a határkérdés többé kellemetlenséget ne okozzon, megállapítják a pálosok birtokainak pontos határát, melyet 32 határjelző oszloppal látnak el.

3./ A convent jövedelmeinek gyarapítására azt a beneficiumot, melyeknek jelenleg a generalis a birtokosa, halála után, vagy általában ha idők folyamán megürül és a város szabadon rendelkezhetik felette, 50 évre a kolostornak biztosítják; ennek lejárta után a viszonyok szerint állapotodnak meg ismét. A generalis eszközölje ki a királynál, az esztergomi érseknél és a győri püspöknél e donáció jóváhagyását.

4./ Ennek fejében a generalis és a bánfalvai perjel kötelezik magukat, hogy az alapítólevél alapján ezentul semmire nem formálnak jogot, annak jelen egyezséggel ellenkező rendelkezéseisemmisek, viszont a város is eláll minden követelésétől. (S.v.l. N. 121.)
A többször kifogásolt bormérés kérdését az egyezés

nem említi, de a következő időkből úgy látjuk, hogy a város legalább is hallgatólagosan már ekkor jóváhagyta, hogy a pálosok kolostoruk mellett borukat árusítsák.

Ami most már az alapítólevél hitelességének kérdéséről illeti, nem lehet kétséges, hogy ennek fictiv voltát világosan ne lássuk. A soproni tanács alapos cáfolata már önmagában is elég bizonyítékot szolgáltat, mely ellen, ha figyelemmel kísérvük a pálosok magatartását, akik levelük hitelességét bizonyítani még csak meg sem kísérelték, és ezt még királyi felszólításra sem voltak hajlandók a tanácsnál bemutatni, semmi cáfolattal nem léphetünk fel. A tanács alaki és tárgyi megjegyzései teljesen kimerítik a bizonyítékok anyagát. Felmerül a kérdés most már, hogy volt-e a kolostornak alapítólevele és ismerték-e ezt a XVII. században?

Eggerer 1663-ban kiadott munkájában a bánfalvai kolostor alapításáról szólva közli azt a levelet, mellyel 1481-ben a soproni tanács a pálosokat Bánfalvára meghívja. E levél a nagy perben a soproniak által inkriminált 100 imperiálist meg sem említi és a Grieski

Fodoróczy által a vasvári káptalan előtt felmutatott hosszabb kiadásu alapítólevélről, mely a 100 imperiálisról, továbbá a pálosok különkérelmére két halom adományozásáról és a 100 ducatusról szól mit sem tud. Természetes a következtetés, hogy a bánfalvai rendház megalapítása nem ez utóbbi levél alapján történt, mert ez csak jóval később, a XVII. század közepe táján Grieskircher és Fodoróczy által készült, és így alapítólevélnek az első levelet kell tekintenünk.

Az a körülmény, hogy a XVII. században a városi tanácsnak a tulajdonképeni alapító, vagy inkább a pálosokat meghívó levele nem állt rendelkezésre, nem keltethet csodálatot, hiszen Sopron város levéltárát csak Mária Terézia idejében kezdték rendezni, és csak ezután szedte katalógusba a szétszórt leveleket Oertl János, és mostani "Acta Paulinorum" anyagából a szóbanforgó levél szintén hiányzik.

Viszont nem róhatjuk fel az egész rendnek sem e nyilvánvaló fictiót. Nem tudjuk, volt-e benne csak az egész bánfalvai székháznak is része. És ha menteni semmiképen nem is lehet a tettesek eljárását, sőt tekintve

a nyilvánvaló fictiót erre - egy szerzetes testületről lévén szó - mentő okot sem találhatunk, némiképp megmagyarázhatja a ballépést a bánfalvaiak hosszantartó állandó nyomorusága, akik végre is elkeseredett lépéssel akartak sorsukon javítani. Ivanóvich generalis szerepét nem látjuk tisztán e perben. Az a körülmény, hogy Benger az ő erélyes keze művének tulajdonítja a per provokálását (63.), nem bizonyít, mert minden generaliatu-
sa alatt történő esemény az ő nimbuszát emeli. Bizonyos azonban, hogy neki is része volt a per megindításában s ezért nem lehetetlen, hogy az előkészítésében is. Talán a soproni tanácsot is engedékenységre bírta a pálosok helyzetének mérlegelése és annak tudata, hogy Sopron városának szűkkeblősége megnehezítette a pálosok helyzetét és ragadta végre is immorális utakra.

Meg kell emlékeznünk továbbá ezzel kapcsolatban a XVI. sz.-i már említett birtokösszeírásokról is. Ha a bánfalvai kolostor alapítása valóban csak az említ 1481.-i levélben foglalt javakkal történt, miképen

hetséges, hogy a XVI. sz. harmincas és hatvanas éveiben készült összeírások mégis oly nagy többletet tüntetnek fel? E szántók és rétek birtoklása ellen melyeknek terjedelmét a szakácsii és vidi, majd a szigetiekkel folytatott tárgyalások során a tanács 30-32 holdra teszi, a város nem emel szót és az 1560-ban keletkezett bérletegyezség is ezeknek bérletéről szól; bizonyos továbbá, hogy ezeknek a pálosok a viaszatérés után is birtokában voltak. Más megoldás nem maradván hátra, fel kell tételeznünk, hogy a kérdéses birtokához a pálosok adományok, /talán részben Sopron városának a tanács által nem ismert adományából is/, és esetleg vétel útján jutottak, mely feltevésünket legalább részben a következőkkel bizonyítjuk.

A soproni v. levéltár L. II. et B. N. 69-ben levő több összeírások-egyezkedések irataiból, melyek között ama kikötéssel is találkozunk, hogy az 1666.-i egyezség következtében minden eddigi szerződés és a szigetiekkel kötött megállapodás is semmiyenek tekintendő, külön ki kell emelnünk egy birtokösszeíró lajstromot,

mely ugyancsak a XVII. sz. végén keletkezhetett, de a különböző birtokrészek birtoklásának jogcímét és ezzel kapcsolatban adómentességét vagy adóköteles voltát is megemlíti.

Eme összeírás a következő:

S z ö l ő k:

- 1./ A "Zekellischer Löwer" nagysága 4 tw. /Tagwerk/
- adómentes.
- 2./ 20 és 40 tw. terjedelmű szőlő a Hämmleren -
az alapítólevél alapján adómentes.
- 3./ 5 tw. a "Mascoischer Goldbergen" - a kertesi
alapításból, ezért adómentes.
- 4./ 20 és 10 tw. "Katzendorffer" szőlő - a győri
püspök hagyományából, adómentes.
- 5./ 16 tw. a Löweren - mely az alapítólevél alapján
adómentes. (A 2./ és 5./ p. összesen három szőlője adja az alapítólevélbeli három szőlőt.)
- 6./ 14 tw. a Hundsbergen és 6. tw. a Schlägelen,
melyeknek jogcime nincs tisztázva; a háborítatlan szokás folytán birtokolják.

S z á n t ó k:

7./ 12 hold Kopházán a Rosenich féle hagyományból
3 adómentes.

8./ 30 hold a "Finnes Graben"-en, melyhez még 30
hold járult; teljesen adómentes, mivel "pro
subsistentia conventus" adományozták. /Hogy ki
az adományozó, nincs megemlítve, de bizonyára
régí adományozásról lehet csak szó./ 2 hold az
"Ober-Löwer"-en, 2 hold "bey der Kämplischen
Mühl", 2 hold "neben der Linie", 12 hold "bey
den hohen Steg", 12 hold a "Wiesen Bach"-on,
8 hold "bey der gerhöltzl", 2 hold a "Kohlacker"-
en, 5 hold a "Langacker"-en, 2 hold "bey Wann-
dorffer Steiner", 1 hold "bey denen (!) Schle-
gel", 1 hold "bey den-Laun", 1 hold "ibidem";
- ezekeken kívül a megyesi "Pinteriana alias Kis-
faludiana" 8 holdra is jogot formálnak, - mind-
ezek exsemptek.

R é t e k:

9./ 5 tw. "bey der Führhäbt" /Ennek jogcímét nem

tudja a rend igazolni és nem is birtokolja./

10./ A 12 tw. "Tieffwiesen"-t a franciskánusok vették meg a szabad birtoklással.

11./ 10 tw. Kolhais H. adományozásából szintén a franciskánusok vették meg adómentesen.

12./ 3 tw. "bey gemeuner Stadt Hofbreiten" a jogcim megvizsgálandó, mert a prior nem tud felőle.

13./ 2 tw. "inner Wohndorff"

14./ "bey dieb Steig"

} "sunt in usu non solutionis"

15./ 2 tw. "abmäs Graben (1)", a pálosok állítása szerint adómentes.

16./ 2 tw. deto /ugyanótt/ "unum foenile fundationale est." /A harmadik és utolsó eset, hogy az alapítólevélre történik hivatkozás./

17./ 2 tw. "in Rämclgraben" "in usu non solutionis"

18./ 10 tw. "Nädalische Wiesen hat bisher allzeit ^(t)Seuer (1) bezalt."

A bánfalvai birtokegyezség után a rend még a sopronkerteszi Graveneg féle örökség tisztázásához látott.

A XVII. sz. elején u. is a nagyterjedelmű birtok-

komplexummal Sopronkertest is az Esterházy család veszi birtokába vétel és donáció folytán. Kertesre vonatkozóan azonban kétségen felül állott a bánfalvai pálosok tulajdonjoga és ezért Kertes községet illetően a rend már 1615-ben tiltakozott annak Esterházy Miklós által történt zálogbaadása ellen. De midőn 1618-ban Esterházy kötelezte magát, hogy a szerzetnek lánzséri birtokából Kertesért évi 16 akó bort és 32 köböl búzát ad, helyreállott a béke.

(kérdése)

A kertesi birtokügy (azután 1667-ben nyert végleges elintézését, amikor Esterházy Pál és Nagy Imre a bánfalvai ház perjele egyezsége lépnek, melynek értelmében az Esterházy család Kertesért, a hozzátartozó és a rend birtokában levő szőlők kivételével 8000 forint lefizetésére kötelezte magát kikötve egyszersmind, hogy bekövetkezendő halála napján a bánfalvai pálosok az ő és családja üdvéért 5 szentmisét ajánljanak fel a Mindenhatónak. (Rupp: i. m. I. 2., 438. 1.)

Még 1654-ből is van egy érdekes közölni valónk.

Jan. 25-én Grieskircher Ferenc perjel kinyilvánítja,

hogy a királyi kamara Cziráky Ádám nádori ítélőmester
 közbenjárására bizonyos okoknál fogva 12 harkai job-
 bágyot, nevezetesen Ekkel János bírót, Prinner Tamást,
 Karner Jánost, Guettman Tamást, Payr Jánost, Koller
 Vitust, Gneiffel Jánost, Ziegen Jánost, Gaisler Mártont,
 Paur Jakabot, Radman Pált és Kiern Györgyöt kivett Sop-
 ron földesuri joghatósága alól és a bánfalvai kolostor-
 nak rendelt alá. A jobbágyok kérésére a perjel felsza-
 badította őket a földesurnak tartozó robot alól a kö-
 vetkező feltételek mellett: Minden év kántorböjtjének
 idején kötelesek 30 jónémet forintot /20 garasba szá-
 mitva forintját/ fizetni; ha pedig nem akarnának vagy
 nem tudnának ~~fixxni~~ a meghatározott időben fizetni,
 a kolostornak joga van a szolgabíró és esküdt közre-
 működésével rajtuk ez összeg kétszeresét behajtani.
 (S.v.l. N. 76.) Az ily módon felszabadult jobbágyok
 közül három pécsétjével, a többi pedig keresztjegyé-
 vel erősítette meg az egyezséget. Ápr. 16-án pedig
 Zeke István főszolgabíró előtt Grieskircher ugyancsak
 bizonyosságot tesz, hogy Sopron városától a 12 harkai

jobbágy váltságáért 700 magyar forintot vett át, mely összeget a királyi kamaránál szolgáltatatta be és a jobbágyokat visszaadta Sopron városának. (S.v.l. N. 78.)

Térjünk át ismét az adományokra, melyek a kolostort gazdagították.

Az említetteken kívül számos esetben hagyták a vagyonukat a fogadalomtétel előtt a rendre a noviciusok, akiket a visszatérés után Bánfalván helyeztek el.

1660. szept. 30-án Hohenberger Konstantin novicius minden ingó és ingatlan vagyonát a kolostorra és consequenter a rendre hagyja. (O. L. N. 2.)

A bécsi Allzinger Mátyás és Sibilla fia Ferenc novicius 1666 jul. 9-én rendelkezik fogadalomtétele előtt örökségéről, bécsi ház és kertresztét és minden egyéb ingó és ingatlan vagyonát Ivánovich generalis rendelkezésére bocsájtja azzal, hogy ezeket a bánfalvai kolostornak jutassa. (O. L. Fasc. II. N. 16.)

Hasonló rendelkezésekkel találkozunk 1667-ben Bucharý László noviciusnál, (O. L. Fasc. II. N. 21.) akinek rendelkezését azonban családja úgy kereasztzte,

hogy László noviciust /keresztnevéen János/ minden örökségéből kizárta, amiről az esztergomi káptalan értesíti a kolostort. (O. L' Fasc. II. N. 23.) A kszakói születésű Cortini Sándor /Ferenc/ vagyonát három részre osztja; juttat belőle a bánfalvai kolostornak, második részt a szombathelyi növendékpapok fenntartására ajánlja és a stanislau kolostorról is megemlékezik. Kiköti továbbá, hogy Szűz Mária tiszteletének előmozdítására a templomi felszerelések gyarapítására is fordításnak örökségéből. (O.L. Fasc. II. N. 23.)

1669-ben Sörény Ágoston /György, Ferenc/ nyitramegyei felsőelefánti curiáját és kb. 1000 frt értékű egész vagyonát a rendnek adja. (O!L. Fasc. II. N. 24.) Ugyanez évben a neves Majthényi család sarja Pál /Krisztof/ novicius Majthényi Farkas és Apponyi Zsuzsanna fia 1000 frt hagyományoz a bánfalvai kolostornak, hogy a Boldogságos Szűz oltáránál ebből az öröklámpa állandóan égjen, 2000 frtot pedig a noviciusok ellátására, oltárok építésére, egyházi szerek beszerzésére, lelke üdvösségének és tanulmányaiban való előrehaladásának

előmozdítására. (O. L. Fasc. II. N. 25.) Ez utóbbi két célt természetesen valamennyi novicius megemlíti.

1670-ben Serhackel Jeromos /György/ miután testvéreivel az örökségre vonatkozóan megegyezett, Nyulason levő házát, földjét és egyéb egész vagyonát rendjének adja; ezenkívül a tali /máriavölgyi/ kolostorban levő rendi növendékek és a saját előrehaladására 100 frtot hagyományoz. (O. L. Fasc. II. N. 27.)

A bécsujhelyi születésű Pallár József novicius ^{Jul. 30-án} 1681 örökségéből az ~~wimpassingi~~ szőlőjét a bécsujhelyi, eberfurti két szántóföldjét a bánfalvai kolostornak adja. (O. L. Fasc. II. N. 45.)

Csuzy Pál /Zsigmond/, aki Pápáról eredt, 1688-ban a pápai székházon kívül Bánfalváról sem feledkezik meg és apai örökségét adja a bánfalvai templom miseruháinak rendbehozatalára és halála esetére még 250 frtot biztosít a kolostornak. (O. L. Fasc. II. N. 50.)

Csak jóval későbbi időkben értesülünk még néhány novicius adományáról.

1719-ben Tarnóczy Mihály 100 frtot, 1730-ban Ebner Gábor a harangok költségeire 104 frtot, a kolostor

egyéb adósságainak törlesztésére pedig 96 frtot hagyományoz. Év meghatározása nélkül említi az Annales 1731-ben, hogy Bartscher Antal novicius 100 forintnyi adományának említéséről a mult években egészen megfeledezett.

Eme kisebb nagyobb adományokon kívül sok vételre, a világiak részéről történő adományozásokkal továbbra is találkozunk.

1667-ben három ilyen vétellel, ill. cserével találkozunk. Wolff Jakabtól 28 tallérért vesz a bánfalvai székház egy szántót. (O. L. Fasc. II. N. 18.)

Kalmár Ambrus peresztegi lakós pedig 10 magyar forintért szintén egy szántót "számitva 20 garasba egy forintott" melynek szomszédjai "fölszélről a bondorffi páterek, all szélről malomházán lakó az uram eo Nagysága Nádasdy Ferentz Jobbágya." (O. L. Fasc. II. N. 20.)

Ugyanez évben ápr. 27-én Nagy Imre perjel a kolostor a Langschillingen levő szőlőjét elcseréli Elfinger János halászmester szántójával. (O. L. Fasc. II. N. 19.)

1673-ban Artner Sebestyén és felesége Méskó Anna a

pálosoktól kapott 30 frtnyi kölcsön fejében zálogbaadják nekik egy földjüket. (O. L. Fasc. II. N. 28.)

1675-ben ismét egy szántót vesz a kolostor 30 frtért Török Dániel és felesége Artner Borbálától a Müllackeren. (O. L. Fasc. II. N. 30.)

1676-ban Paur Mihály özvegye adott el a kolostornak egy rétet 35 frtért "welche hinter Wannendorff liegt." (O. L. Fasc. II. N. 32.) Ugyancsak ez évben egy szőlővásárlásról is értesülünk, melynek tulajdonosa Wolff Mátyás volt. A szőlő Brundner János rétje mellett feküdt és 120 frtot fizettek érte a pálosok. (O. L. Fasc. II. N. 33.)

1677-ben Grundtner János szántója "bey denen Kolmhoffer Weingarten, neben den Matthias Wolffen" kerül 40 frtért a pálosok birtokába, (O. L. Fasc. II. N. 34.) a Reissinger féle malom melletti két holdnyi szántójukat pedig Artner Sebestyén veszi meg. (O. L. Fasc. II. N. 35.)

1679. aug 23-ról a magyarnyelvű levelet látjuk:
"Héderváry Kata, Viczay János özvegye recognoscalom

per presentes, hogy én az Tiszt. R. Sz. P. Szerzetiben levő Bondorffi Patereknek az Lósi hegyen levő darab Szöleikből iárandó Désmát és Hegyvámot az hátramara-dott esztendőkkal együtt, az kiért tartoznának és adó-sok volnának a modo nunc usque ad XV annos azaz ez idénvaló 1679. esztendőtől fogva a köv. 15 eszt.-ig megengettük, úgy hogy azon 15 eszt.-ig semivel sem tartoznak." (O. L. Fasc. II. N. 39.)

1688-ban Scheiber Márton cipésztől és feleségétől Justinától vesznek ismét a pálosok 2 hold szántót "unter den Hohen Weg." (O. L. Fasc. II. N. 51.)

Az 1689 nov. 18.-i vételnél, melyet Kopp Viktorin prior kötött Gleichenberger János és felesége Máriaával egy szántóra vonatkozóan, a 40 frtnyi vételárból 22 frt 40 dénárt a prior magánál tart Gleichenberger mostohatestvére Mausbergerné Mária örökségrészének biztosítására. (O. L. Fasc. II. N. 52.)

Natl Lipót 1693-ban végrendeletében a pálosoknak hagyományoz egy nagy legelőt /Viehweesen/, mely az ő földjük mellett fekszik. (O. L. Fasc. II. N. 57.)

1695-ben a bánfalvai kolostor elemi csapások kö-

vetkeztében nagy gondoknak nézett volna elébe, ha az isteni gondviselés nem gondoskodik róla. Ez évben kapták meg u. is Benyovszky Mátyás aranysarkantyus vitéz, Esterházy Pál hg. titkárának végrendeletében nekik hagyományozott 5000 frtot, amelyet Benyovszky ama kikötéssel hagyott rájuk, hogy hetenként három szentmisét mutassanak be lelki üdvéért. (Benger 299./

A XVII. sz. birtokviszonyainak tárgyalásánál még Rosenich István kopházi plébános végrendeletéről akarunk megemlékezni, aki nagy szeretettel csüngött a bánfalvai pálosokon és saját szerzeményü birtokát még életében a pálosoknak adta. Ezenkívül 1690-ben 100 aranyat adományozott a kolostornak, amire a pálosok confraternek választották meg. Majd 1000 frtos misealapítványt tesz ama kikötéssel, hogy míg él az összeg kamatainak fele őt illesse.

Rendelkezésekor, mint emliti, kopházi 12 holdnyi szántója már a pálosok kezében van, ehhez kopházi szőlője, a bozi határban levő rétje járul még; egy másik szőlőjére nézve megjegyzi, hogy annak jövedelme

míg él az övé legyen. Ennek fejében a pálosoktól élete végéig lakást, a priorral közös asztalt, szabad kijárást, tisztességes temetést és lelki üdvéért havonta szentmisét kíván a bánfalvai pálosoktól. Rendelkezésének kelte 1698. márc. 3., melyet a rajta levő clausula szerint Mallechich Gáspár generális elfogadott. (O. L. Fasc. II. N. 59.) Rosenich István 1702-ben szendérült jobblétre.

Mindezen asományok folytán a kolostor nagy jólétre tett szert. Benger szerint csak az 1666-1670-ig terjedő időközben 18500 frt-ot helyezett el gyümölcsözően.

1700. jun. 8-án egy csereszerződésre találunk, melyet Weinacht Endre perjel kötött meg a soproni tanácsal. Eszerint a kolostor a "Peckengassen"-ben levő házat, mely a Stattner féle ház és a városi fegyverraktár között fekszik és amelyhez egy szőlő és egy a "Purgfeld"-en levő szántó tartozik, a birtok könnyebb kezelése és gyümölcsözőbb használata érdekében a városnak adják át, a város viszont noha megjegyzi, hogy a ház nagyon rongált állapotban van és tartozékai is

adóhátralékkal és egyéb "restantiákkal" van terhelve, a jószomszédság ápolására a pálosoknak ezért 8 hold szántót ad "ober der Schlicht" és ezt teljesen kiveszi az adózás terhe alól. (S.v.l. N. 65., 84.)

A kálvária létesítésével a pálosoknak kertjüket meg kellett kisebbíteni és ezért nem volt elég házi szükségleteikre. De csak 1712-ben látjuk, hogy a tanács hoz fordulnak kertjük kiegészítése ügyében. Ekkor a szomszédos földből kérnek kiegészítést és cserére is hajlandók lennének. Hivatkoznak a kálvária nagy fontosságára a nép hitélete érdekében és az alapítás óta sokszor tapasztalt jóindulatra hivatkozva remélik kérésük teljesítését.

A tanács e kérelmet dec. 19-én tartott ülésén elodázta azzal, hogy majd karácsony után megvizsgálják a helyzetet. (S.v.l. N. 103., 108.)

Évek múltával ismét szóba kerül a határok kérdése, melyek az utolsó 1666. évi határmegállapítás óta több kevesebb eltolódást szenvedtek. 1713. jul. 13-án Pásztor Zsigmond szolgabíró előtt Nemeskőren Dobner Nán-

dor polgármester és Trimel Mátyás vádat emelnek a pálo-
 sok ellen határsértés miatt és beterjesztik Karlóczy La-
 jos perjellel felvett jegyzőkönyvet. Eszerint a pálosok
 önkényesen határkövet állítottak fel ama járt ösvény
 mentén, amelyen Soprontól a gesztenyés és a "Löber"
 szőlő mellett Bánfalvára vezet, a régi határjelző töl-
 gyet pedig valószínűen a prior parancsára kivágták és
 eltulajdonították. Kifogást emelnek továbbá azért is,
 hogy a pálosok a kolostor melletti bormérésen kívül a
 domb lábánál épült kis házban másik bormérést is nyi-
 tottak, melyben boron és sörön kívül egyéb élelmisze-
 reket is árusítanak.

A perjel válasza e vádakra az volt, hogy majd az
 illetékes tényezőkkel közli és megtárgyalja a város
 sérelméit. (S.v.l. N. 123.)

Ezt dec. 3-án újabb határmegállapítás követte,
 melyre a kiküldött bizottságban Sopron város részéről
 Unger Mátyás, Horváth Zsigmond, Poch János, György,
 Lanius Richárd, Sailer György Vilmos és Wolmuth János
 tanácsbeliek, Martius János Kristóf és Kerpitsch Fe-

renc városatyák és Wabel Márton, Bauhoffer Pál, Pniter Pál, Csányi György Fülöp hegymesterek, a pálosok részéről pedig Radován Özséb Berjel és Flankovich Imre procurator vesznek részt. (S.v.l. N. 124.)

Széchenyi Pál, a még 1710-ben elhunyt kalocsai érsek végrendekezése 15000 frtot juttatott a bánfalvai kolostornak is. A végrendelet körül támadt bonyodalom miatt e hagyaték kérdése is csak 1718-ban nyert befejezést és a bánfalvai pálosok a 15000-ből csak különböző helyeken tőkésített 3000 frtnak haszonélvezetét kapták meg, (Benger kb. 4000 frtot említ) és arra sem marad reményük, hogy egyéb a kolostornak hagyott 6-7000 frt értékű hagyatékot megkapják. (Liber Rer. Mem. 1718.)

Alig mulott el néhány év az utolsó határmegállapítás óta, 1717. aug 13-án újra felülvizsgálják a határjelzőket és ismét pontosan körülírott birtokhatárt állapítanak meg. (S.v.l. N. 124.) Ezt megelőzően 1716. márc. 12-én protestál a város a pálosok bormérése ellen is. (S.v.l. N. 123.) Ugy látszik, hiába volt a tanács minden tiltakozása, a pálosok nem hagytak fel e

jó jövedelemmel járó szokásukkal, mellyel pedig szerzeti mivoltuk az egyház kánonjai szerint nagyon is összehérhetetlen volt.

Nem tudnánk magyarázatot találni a város jogaira sérelmes borméréshez való ragaszkodásukhoz, ha ugyan csak az 1716. évből egy levéllel nem találkozoznánk, melyben felpanaszolják, hogy szőlőik művelése sok pénzt emészt meg és emellett alig hoznak valami jövedelmet a viszontagságos idő miatt, hogy igen nagyok a rendes és rendkívüli kiadásai; nagy a szegénységük, melynek megszüntetésére a város segítségét kérik. (S.v.1. N. 66.) Majd máj. 8-iki levelükből halljuk, hogy a goldbergi szőlőt ismét a város bérli, melyért már négy éven át nem kapták meg a borjárandóságukat... (S.v.1. N. 67.)

A kolostornak hagyományozott értéktárgyak, fogadalmak felsorolását már a történeti részben láttuk. A következő évekből ami a pálosok birtokügyeit illeti, az adatok nagyon gyéren állanak rendelkezésünkre.

De ezekből is megállapíthatjuk, hogy az ellentétek továbbra sem szüneteltek a kolostor és a város között.

A viszálykodások folytonosan a hatásvértések és a pálosok bormérése körül folytak. Különösen az utóbbi ügynek rendezetlen volta okozott állandó viszályokat, melyből azután 1734-ben pör is keletkezett. A pör tárgya a pálosok által ez évben a kolostordomb lábánál létesített bormérés volt, mely miatt Waxmann György polgármester és Krámer György városbíró szept. 23-án Zsírán Zeke István alispán, Korlátovics Imre szolgabíró és Primanoczy József, Kenessey Benedek, Salamon Ferenc, Csernánszky György esküdtek előtt vádat emel azzal, hogy már többszörösen figyelmeztették a pálosokat sérelmes tettükre, de figyelmeztetésük semmit sem használt. A hosszas tárgyalás helyett a tanács ama kérelmét terjeszti elő, hogy az alispán erőszakoskodás és hatalmaskodás ellen kiadott törvények szerint ítélkezzék. A pálosok azonban Ábel Mihály perjel útján tagadták a sérelmet és a vád bizonyítását kívánták; mire a zsirai bíróság az ügy tárgyalását elnapolta. A bizonyító eljárásan a pálosok azzal akarnak védekezni, hogy a kérdéses ház az ő territoriumukon ~~xxx~~ terül el, ahol csinálhatnak, amit akarnak; ezzel szemben a tanács

öt tanut vonultat fel, akik a bormérést látták és hivatkozik 1717. évi megállapodásukra, mely szerint a ház igenis a város területén épült.

Végre is oly megállapodást találtak, hogy a beneficium adományozását hozták a borméréssel kapcsolatba és ennek alapján 1735 jan. 8-án úgy egyeztek meg, hogy a felső kolostor melletti bormérés maradjon meg a pálosok tulajdonában, a hogy a lábánál levőt azonban szüntessék meg. A pálosok kötelezik magukat, hogy az engedélyezetten kívül sohasem fognak más bormérést felállítani, viszont a város újból megerősíti eddigi határkövekkel pontosan megállapított adományait, és a beneficiumot 20 évre ismét a pálosoknak adományozza azzal az ígérettel, hogy a pálosok a jelen egyezsége hivatkozva a 20 év letelte után továbbra is kérhetik és megkapják a beneficium élvezetét. (S.v.l. N. 214.)

Érdekes módon örködik a tanács a város jogaira 1770-ben, amidőn a beneficiumot ismét 50 évre a pálosoknak biztosítja. Amellett, hogy kötelezi magukat a pálosok, hogy a beneficiumot jókarban tartják, az adományozók

iránt mindig tisztelettel viseltetnek, megígérik még, hogy a város szabályait pontosan betartják, nevezetesen munkásaiknak nem fizetnek több bért, mint amennyit az árszabás megállapít, nem létesítenek új bormérést, borkat a megszabott árnál olcsóbban nem adják árusítják, nem hoznak be sem titkon, sem nyíltan a tanács engedélye nélkül más bort, mint ami nekik termelt, és ezáltal a várost meg nem károsítják, - szóval nem tévesztik szem elől a közbékét és a közjót. (S.v.l. N. 127.)

Az 1795-ben újból megerősített birtokhatárok 1768-ban újból felülvizsgálatra szorulnak. Ekkor u. is a tanácsnak tudomására jutott, hogy a pálosok az Almossdülön levő rétjüket azáltal, hogy a mellette elterülő városi erdő fáit kivágatták, ismét megnagyobbították és ezáltal a város területét ismét megsértették. A "jóbarátság és jószomszédság" fenntartása érdekében Stefánics János vármegyei alispán jelenlétében dec. 6-án Kapp Jakab perjel, Juranovich Mór alperjel a város képviselőivel Pelicán Ignác városbíróval, Hochholzner Dániel, Torkos András, Blasovszky József tanácsstagok,

Gábrriel Károly Lipót és Ehrlinger János Mihály város-
atyák ismét megállapítják és pontosan megjelölik az
uj határt. A határt zavaró hársfáknak eltávolítására
a tanács megigéri, hogy néhány robotot ad a pálosok-
nak. (S. v. 1. N. 213.)

Az 1786-ban bekövetkezett felosztás előtti idők-
ből nincs több adat a kolostor birtokviszonyaira vo-
natkozóan birtokunkban. Csak a márc. 20-át követő
időkből találunk Sopron város tanácsjegyzőkönyveiből
néhány adatot, melyek a birtok összeírására és az in-
góságok értékesítésére vonatkoznak. Ápr. 26-án Illésy
József az eltörlést foganatosító megyei megbizott kéri
a tanácstól a pálosbirtokoknak részletes kimutatását
a rajtuk levő terhek megjelölésével; ápr. 28-án pedig
kéri a polgármestert, hogy két-három embert küldjön
ki a szőlők értékének megállapítására.

A bor és más naturáliák árverését jun. 12-re tűz-
ték ki. (858. 1.)

A 80 hold szántó és ugyanannyi rétnek a nyilvános
árverési napját jun. 20-ban állapítják meg és ugyan-
akkor adják el a kolostor hat marháját és terméskész-

letét. (1072. 1.) Jul. 20. napra állapítja meg Illésy a kolostor tulajdonában lévő bormérés és serföző eladását is, de a tanács azt a választ adja neki, hogy levéltárában majd megvizsgálja, hogy volt-e a kolostornak joga a borméréshez és az árverést majd csak ennek megállapítása után hirdeti ki. (1240. 1.) Végre a kolostor arany- és ezüsfelszerelésének árverezése jul. 29-én történt. (1580. 1.) Mindezekről a tanács a polgárságot kidoboltatás útján értesítette.

A kolostor vagyona a becslés után megállapított értékek szerint a következő volt:

1./ Készpénz	1117 $\frac{1}{4}$ frt
2./ Követelés	41.05 "
activtőke	36760 "
alapítványok	26400 "
földbirtokok értéke	12645 "
épületek	19923.01 $\frac{1}{2}$ "
ingóságok, naturaliak, instrukciók értéke	3413.04 $\frac{1}{2}$ "
templomi értéktárgyak	2572.01 $\frac{1}{2}$ "
az egész tehát	102871.12 frt

becsértéket képviselt. (Századok 1901. évf. 422. l.)

utáni kimutatást Császár Elemér id. közleménye.)

A kolostor birtokai miatt hosszú per indult meg a királyi kamara és a város között, melynek eredménye az lett, hogy a kolostor birtokainak jórészét Sopron várososa jelenleg magáénak mondhatja.

-X-X-X-X-X-X-X-

Hátra van még, hogy a kolostor templomi felszereléséről emlékezzünk meg, Két inventárium van birtokunkban, melyek a templomi felszereléseket sorolják fel.

Az első a XVI. sz. elején keletkezett Osvald perjelsége idején. Az inventárium felvétele a perjelen kívül Márton Ferenc és Frankh Pongrác soproni beneficiatusok, Grätzer Keresztély polgármester, Eysner György városbíró, Murr Mihály, Puellendorfer Mihály, Fischer Péter és Schwarfenthaler Kristóf esküdtek és Farkas bánfalvai plébános jelenlétében készült Az inventárium eredeti szövege a következő:

Item Ain schwartz Meigandt ain ferial.

" Ain Rots seidens meigwandt mit ainem Kreutz darin apostoli.

- Item Ain gruens Tamaskhens Mesgwant mit ainem Kreutz
darin unserer frau begriffens.
- " Ain Rots seidens Mesgewant mit gelb gmositzt
darin ain Crucifix.
- " Ain Rots damats mesgewant mit ainem gezäzten gul-
den borten
- " Mer ain Rats Amatens Mesgewant an ain Creutz
- " ain alte harrassenen Casal.
- " ain plabe samatene kharkhappen
- " acht Khelh mit seinen Zeugehorung
- " ain silberens khlainen Creutzl. auf ain Kheleh.
- " ain gäinffens tuechel zw dem Sacrament
- " zwei Rott Zendl.
- " dreu khus zu altaren
- " ain gmosizts seidens gruen und weis altartuch
- " ain stäin Zangen
- " ain golt farbe schamlottens mesgewannt mit ainem
Crucifix
- " ain weis tammaskhens Mesgwand mit ainem Crucifix
- " ain gruens seydens mesgwand mit ainem Crucifix
- " ain Schwartz satines Mesgwant mit ainem khlainen

schiltl

Item ain alts weis ley nbattens altertuch

" Mer ain altertuch mit unserer frauen Biltniss

" Mer ain altertuch mit ainem ölperen

" ain hunngertuch

" ain alts seidens Messgwantt

" Mer ain serial mesgwant mit schwartzen und weissen ley nbat

" Mer ain alts gedenkhss altertuch

" Mer ain alts altertuch schwartz und weis ley nbat

" Mer ain serial altertuch schwartz und weis ley nbat

" Mer ain zerissen alte khapl taffent mit ainem gulden parten brawn

" dreu gedruchhte Mesbrüecher

" ain gedruchhte Bibel

" ain geschriben mamottractum

" khlain khupfrens vergolts Khräutzl

" Khlain silbrens ressnatl zu dem Sacrament

" ain gross pergamanes grädual auf ihren

" ain alte pergamanes psalter

Item zwai seiden festual alertuchh auf der Fodren Altar und ain tueckens gedreht

" Merxain seidens altartuch auf der s. Wolfsgangaltar prawen gruen und schwartz

" 6 Leichter 2 par Messing klain und 1 par zinen gros

" zwai geweht alterstain

" ain samates mesgewant schwartz mit zwain schillen Friedrich von Weisberg und Margaritha sein Hausfrau

" ain silberns vergulter Creuzler mit ainem ain Crucifix

" ain altartuch mit ainem Crucifix und sand Anthon

" Neyn Hantucher

" ain angel

A másik inventáriumot a Liber Rerum Memorabilium örökíti meg. Keletkezésének ideje tehát körülbelül a XVIII. sz. közepére esik.

Az inventárium először az ezüst tárgyakat sorolja fel:

1./ monstrancia 2; 2./ ciborium 1; 3./ kehely 7; patena 7; 4./ egy kereszt és egy másik a crucifixussal; 5./ candelabrum 6; lámpás 1; 6./ thuribulum 1; 7./ návicula 1; 8./ Szűz Mária képe. 9./ ezüstözött kép 2; 10./ Más régi ezüstitárgy 2; 11./ régi szentképek ezüst keretben 3; 12./ két pár ezüst ampula (borosedény); 13./ ezüst pohár, egy másik kissé megaranyozva; 14./ szentelt olaj tartó 1; 15./ pacificale 2, az egyik rézből, a másik aranyozva.

Ezután következnek a casulák, dalmatikák és egyéb egyházi ruhák és felszerelések:

1./ régi értékes gyöngyökkel arany és ezüst himzésekkel díszítve; 2./ fehér színű, szintén értékesek; 3./ vörös színű hasonlóan; 9; 4./ zöldszínű 4; 5./ violaszínű 4; 6./ feketeszínű 4; 7./ sárgás 1; 8./ pluviale 1; 9./ dalmatika 4; 10./ selyem oltárkárpit 4, szövött ésvirágokkal díszített 7; 11./ mappa 17; 12./ alba 21, humerale 20, cingulum 17; 13./ egyéb arannyal és ezüsttel himzett ruhák 7; 14./ különböző színű pallák 40, bursa 20, takaró 29, kéztörölőruha 100; 15./ fakereszt 5; 16./ 5 pár gyertyatartó,

ezenkívül külön 7; 17./ ónból és üvegből való ampu-
la 6 pár; 18./ ezek alá tálca 5 és hat harangocska;
19./ missale 6; 20./négyszögletű papi süveg 6; 21./
superpelliceum 6; 22./ misevánkos 6; 23./ corporale
35; purificatorium 95;

Szűz Mária képének, az oltárnak és a sekrestyének
diszei:

- 1./ A Boldogságos Szűz drágakövekkel és gyöngyök-
kel ékesített koronája 1, hasonló Jézus számára, ezen-
kívül Jézus számára még egy ezüst szintén kövekkel
kirakott korona; 2./ aranyláncocska 1, aranyozott 1;
3./ drágaköves rózsafüzér 1, ezüst rózsafüzér 1, e-
zenkívül más értékes rózsafüzér 1; 4./ 17 nagy korál-
lal díszített öv, másik 65 kisebb korálgyöngyös öv;
harmadik négyszögletes drágakövekkel kirakott öv;
- 5./ Jézus és Szűz Mária képével díszített frigyestal-
lér nagyságu aranyozott érem 2, rubinköves gyűrű,
másik tallérnagyságu aranykarika, ezenkívül 4 kisebb
értékű egyéb érem; 6./ aranyserleg 2; 7./ rubinkövek-
kel díszített kereszt 1; 8./ arannyal szövött oltár-

kárpit Szüz Mária oltárára 2, zöldszinü virágdiszszel 2,
 kisebb vörösszinü 2, más vörös takaró 2, fehér kárpit
 mintázva 2; 9./ két ereklye tartóban, kettő tartó nél-
 kül, 4 más ereklye.

Sopron város tanácsa 1481-ben György generalistól két-három szerzetest kér Bánfalvára, akik mielőbb jelenjenek meg az alapítás megvalósítására. (Eggerer 249.) Amíg a kolostor fel nem épült, bizonyára csak néhány pálos volt Bánfalván, akik a város vendégszerzetét élvezték.

A kolostor lakóiról az alapítás utáni időkben keveset tudunk. Okleveles adatok megemlékeznek János priorról, aki Slagpawen soproni esperesplébánossal, András a "Capella b. Mariae extra muros" káplánjával, Márton hospitalei plébánossal és Kristóf franciskánus gvardiannal együtt tanuként szerepel Kempnei /de Kempne/ Jakab és anyja Borbála misealapítványa ügyében. (Dl. 19017.) Ugyancsak János priort látjuk 1493 márc. 14-én Seinreich Rudolf győri pap hiteles helyi jegyző előtt, mint a kertesi kolostor égésének tanuját. (Dl. 19979.) A kolostor templomi inventáriuma felvételénél Oswald bánfalvai perjellel találkozunk. (S.v.l. N. 1.) Ami a bánfalvai szerzetesek számát illeti az Annales

az 1526 körüli időkre számukat harmincra teszi, akik gazdag javakkal rendelkeznek. (Benger. Annalesim erami coenobiticorum... Vol. ^{III}. Pozsony. 1743. 66. l.) A kolostor lakóinak nevét ezután hosszú ideig nem ismerjük. A Bécsujhelyre való átköltözés történetével kapcsolatban még az Instrumente is csak a bécsujhelyi priort, Szegedi Istvánt említi, aki közbenjárt Ferdinándnál bánfalvai testvéreiért. (Instrumente 1529. év után.) A bánfalvai kolostor ügyét ezután is inkább a rend egyetemessége, mint a kolostor volt lakói képviselik. A Szakáchy és Vid család tagjaival Tamás generális, Gergely visitator és Mihály titkár köti meg az egyezséget; az 1560. máriavölgyi nagykáptalanra Péter vicarius hívja meg a tanács kiküldötteit; (S.v.l. N. 142.) a nagykáptalanon nem halljuk kolostoruk ügyében a volt bánfalvai szerzeteseket, ekkor is György generális és a definitorium tagjai egyezkednek a soproni tanáccsal. (S.v.l. N. 10; O. L. F. I. N. 4.)

György generaliatusa alatt nagy igyekezettel törekszik a bánfalvai kolostort helyreállítani. Benger

is azt írja, hogy alatta kezdték a bánfalvai kolostor
 ujjaépítését (Annales: Cat. P. Gener. XLVI.), ami ek-
 kor még csak in desiderio kezdődhetett meg. Bizonyos,
 hogy Ferdinándnál is ő tett lépéseket bánfalvai test-
 vérei ~~ügyében~~ érdekében, amint Ferdinándnak 1560-ban
 a tanácshoz intézett leiratában a király meg is emli-
 ti, hogy György generális útján értesült a bánfalvai
 kolostor helyzetéről. (S.v.l. N. 11.) Az 1559-ben a
 tanácstól átvett 32 frtnyi bérösszeg nyugtatóványán
 Péter vicárius és István, Ergadin és Ferenc testvé-
 rek szerepelnek a Bécsujhelyen levő pálosok nevében.
 (S.v.l. N. 8.) 1561-67-ig a nyugtatóványokat Péter vi-
 carius, György prior és Mihály vicarius állítják ki.
 (S.v.l. N. 12, 13, 14, 15, 17.) 1566-ban Mihály vica-
 rius és Bertalan bécsujhelyi testvér nevével talál-
 kozunk. (S.v.l. N. 143.) Az 1567. évi nyugtatóványon
 Nagy János városi pénztáros aláírását is látjuk.
 (S.v.l. N. 17.) 1569-ben Gallus testvér veszi át
 Péter vicarius megbízására a 32 forintot. (S.v.l.
 N. 147.)

Sokat fáradozott a bánfalvaiak ügyében Péter vicarius, akit 1570-ben generálissá is választottak. A soproni tanáccsal, mint láttuk már 1560-ban is összeköttetésben van; később a bérleti összegek átvételénél többször szerepel, majd a goldbergi szőlő viasszaszerzése ügyében agilis munkát fejt ki. (S.v.l. N. 144, 146.) 1571-ben mint generális Vághy János polgármester, Spillinger Sebestyén plébános és Dalmady Sebestyén archidiaconus előtt tiltakozását jelenti be Antalffy Krisztof tulkapásai ellen; (S.v.l. N. 120.) 1573-ban a goldbergi szőlő után járó bor átvételére ad megbízást Miklós papnak és a tanácsot kéri, hogy amint a jobbágyok a termést beszállították, adja ki járandóságukat megbízottjának. 1577-ben mint a bécsujhelyi kolostor ezidei vicariusát látjuk ismét viszont. (S.v.l. N. 19.)

Adataink a következőkben Orbán (S.v.l. N. 151.), Groffenstaner György (S.v.l. N. 155.), Mihály (S.v.l. N. 20, 159, 169, 171, 172, 173, 174.), majd 1609-től Péter bécsujhelyi vikáriusokról tesznek említést, akik buzgón védték kolostoruk érdekeit.

A XVI. sz. utolsó évtizedeinek generálisai Ternavai István és Bratulich Simon többször felemelték szavukat a bánfalvai birtokon elkövetett jogtalanságokkal szemben. István 1576-ban lett a rend generálisává, majd amikor 1587-ben sirmiumi /karlócza/ püspök lett, továbbra is a pálosok generálisa maradt 1593-ban bekövetkezett haláláig. Bratulich Simont a rend egyik díszét 1593-ban választották a rend fejévé, majd 1598-ban sirmiumi és 1603-ban zágrábi püspöki méltóságra emelkedett. Széleskörű tevékenysége mellett rendje érdekeit tartotta elsősorban szem előtt; 1598-ban személyesen tárgyal Fant Márius soproni városbíróval és Arnold Gergellyel a város másik megbízottjával a goldbergi szőlő bérbevétele ügyében. (S.v.l. N. 23.) 1610-ben mint zágrábi püspök, topászkai apát, kir. tanácsos. egyezkedik Gruino István bécsujhelyi priorral együtt birtokügyekben a városi tanáccsal. (S.v.l. N. 24.) Ugyancsak Gruino István priort látjuk a várostól megvett építési anyagok átvételénél is. (S.v.l. N. 174.)

A bécsujhelyi vicariusok sorában a következőkben

Franich Tamással találkozunk, aki a bánfalvai kolostor
 ujjaépítése körül fáradozik és az adószolgáltatás alól
 törekszik a kolostort felszabadítani. (O.L. Fasc. I.
 N. 11.; S.v.I. N. 178.)

1611-től Zaicz János a pálosgenerális, ki hálás
 szavakkal köszöni meg 1618-ban a város jótéteményét,
 mellyel a kolostor felépítéséhez szállított építési
 anyagért. (S. v. I. N. 179.)

1629-ben azonban összeütközésbe kerül a várossal.
 Ekkor ugyanis, hogy a közben megakadt építkezés foly-
 tatását lehetővé tegye, a bánfalvai bártokból egy
 részt el akart adni a bécsujhelyi Holczner Györgynek,
 Klesel kardinális praefectusának, noha a várost illet-
 te meg az elővételi jog. Artner Farkas polgármester
 és Artner Gellért pénztáros tiltakoznak eme kísérle-
 te ellen Töttössy Gábor királyi személynök ítélőmes-
 ternél. (S.v.I. N. 25.)

A bánfalvai kolostor első perjele a visszatérés
 után valószínűen Tabler András lett, aki 1618-ban ke-
 rült Bánfalvára a római Coll. Germanicum-Hungaricumból,
 ahol tanulmányait végezte. Életrajzát Benger majd Orosz

közli, és soproni perjelségével kapcsolatban megjegy-
 zik róla, hogy egy nő csábításainak állhatatosan el-
 lenállván ezt a katolikus hitre térítette. (Eggerer
 326-38.; Orosz: Synopsis Annalium 243-44.)

A szlavoniai Viniceből származó Padarovich András
 Lepoglavából, ahol alperjel volt, lett bánfalvai no-
 viciusmesterre. Kortársai életezentsége miatt Szt.
 Bernáttal vagy Szt. Brunóval hasonlítják össze. (Eg-
 gerer 332.; Orosz 160-68.) Valószínűen Tabler után
 a kolostor perjele Petrassich Tamás lett; életrajz-
 írói buzgó szerzetesnek monják, kit már teologus ko-
 rában "kis szent" néven illettek. (Benger 21, Orosz
 114.)

Kitartó fáradozással vezeti a kolostort nehéz
 viszonyai közepette Kraiakczy Lukács perjel. Kér,
 ajánlattokkal ostromolja a várost, nem riad vissza
 az elutasítástól, csak hogy kolostorát fenntarthassa.
 (S.v.l. N. 91, 94, 95.) 1639-ben találkozunk Winczek
 osvalddal, aki hasonló sorsnak osztályosa. Benger
 megjegyzi róla, hogy kolostora érdekeit serényen
 megvédte az eretnekek /i.e. soproniak ellen/ és Bán-

falván a Szent Szűz tiszteletét nagyban előmozdította. 1645-ben halt meg. (26. l.) Kivülük említés történik Péchy Mátyás és István nevű bánfalvai szerzetesekről is. (S. v. 1. N. 26.)

1646 aug. 10-én halt meg horvátországi útjában Vragovich Péter, aki Bánfalván ezeitőben a perjel volt. (Benger 27, Orosz 134-35.) A bánfalvai noviciatus első mestere Grieskircher Nándor volt, akit kiváló szónoknak és jeles teologusnak tartottak. Egyházi beszédekkel különösen Szűz Mária tiszteletét igyekezett előmozdítani. Munkája "De origine et gratiis thaumaturgae statuæ Thallensis". (Benger 34-35.)

Az 1653-ban Sopron városa és a pálosok között megindult nagy pernek a pálosok részéről főszereplői Ivánovich Pál generális, Grieskircher Ferenc bánfalvai perjel, Nándor noviciusmester testvére és Fodoróczy Péter bánfalvai prokurátor voltak. A per lefolyásának történetét már ismerjük, és ezzel kapcsolatban láttuk a pálosok magatartását. Bár a perrel kapcsolatban nem ismerkedünk meg kedvező színben a sze-

replők személyével, a nehézségekkel szembeszálló bátor föllépésük, energikus magatartásuk, amiért a pálosok Ivanovichot legnagyobb generalisuknak tartják, csodálatot kelthet. Grieskircher és Fodoróczy szemének jellemvonásait a bánfalvai egyéb apró cseprő erőszakoskodásokkal kapcsolatban is volt alkalmunk megismerni. (S.v.l. N. 38; 74, 80, 115, 116, 117.)

Az 1666. évi egyezségnél a kolostor perjele már Berzeviczy Lajos; előtte 1660 és 1662-ben Bébery Györggyel, aki fogadalmát 1649-ben tette le és akit 1681-ben a rend generálisává választottak, (O.L.Fasc. II. N. 2.; S.v.l. N. 182.; Benger: 188, 218.; Orosz 127-28.), 1666 és 1669-ben Nagy Imre definitör generálissal, az 1686-ban megválasztott generális vica-aki Bánfalván noviciusmester is volt riussal (O.L. Fasc. II. N. 17.; Benger: 219, 256.; Orosz 130-31.), és 1609-ben Fejérváry Imrével (O.L. Fasc. II. N. 25.) is találkozunk mint a bánfalvai kolostor perjeleivel. Bébery György 1685-ben Bánfalván halt meg.

Klauchecz Miklósról, aki Lepoglaván, Máriavölgyön,

Bánfalván és Remetén volt ~~XXXXXX~~ perjel 1673 és 1675-ben történik leveles anyagunkban említés. (O.L. Fasc. II. N. 28, 30.) Priori tisztét mindenütt nagy buzgalommal töltötte be és különösen a remetei kolostor átépítése körül szerzett nagy érdemeket; Aschberger Lipedig, aki hosszabb ideig a wratislavi ~~kük~~ biboros püspök, Frigyes örgróf gyóntatóatyja és később irodaigazgatója is volt, 1683-ban szerepel bánfalvai perjelként, ahol 1686-ban halt meg. (O. L. Fasc. II. N.43.) Mihály-ky Ráfáel, kit 1687-ben választottak meg generálissá és kinek a régi elpusztult kolostorok visszaszerzésében volt nagy érdeme 1688-ban érinti történetünket (O.L. Fasc. II. N. 50.), a bécsujhelyi születésű Kopp Viktorin 1688 és 1689-ben találjuk Bánfalván perjeli tisztében. (O. L. Fasc. II. N. 51, 52.)

A nagy tudományáról dícsért Kollecsányi Ádám a rend kiváló teologia és bölcsellettudományi tanára, akinek a conversus testvérek számára írt "Manualis" c. munkájáról is hallunk 1665-ben tett Bánfalván fogadalmat. (Benger 328.; Orosz 134-35.)

- Bedich Antal, ki Lepoglaván a bölcselet, Nagyszombatban pedig az egyházjog tanára volt, Bánfalván kétizben is a noviciusmesteri tiszteletet töltötte be és ugyanitt halt meg 1675-ben. (Benger 137.)

- Jurkovich Márton a felsőmagyarországi hittérítő Bánfalván noviciusmester volt és 1700 körül halt meg. (Benger 329.; Orosz 135.)

Kienczl Nándor, aki Nyéken Sopronmegyében született, az 1701-ben különvált ausztriai és horvátországi kolostorok első provinciálissá Bánfalván tette le 1680-ban a fogadalmat.

Mint kiváló teológia és bölcselettanár volt ismert. Jogi műve, melynek címe: "De iuribus ordinarii et exemptorum" 1699-ben jelent meg. (Benger: 341, 416.; Orosz 140-1.)

A bánfalvai kolostor mondhatta növendékének, majd perjelének Széchenyi Pál kalocsai érseket, Széchenyi György esztergomi érsek unokaöccsét is. Széchenyi Pál 1661-ben lépett Bánfalván a noviciusok közé, ahol a következő évben márc. 22-én tette le rendi fogadalmát.

Teológiai tanulmányait Rómában végezte, majd a bölcselet tanára lett a máriavölgyi kolostorban; később mint a teológia tanára szerepel Nagyszombatban, innen pedig 1674-ben Bánfalvára kerül perjelnek; ugyanekkor rendtársai bizalmából rendi tanácsossá is lett. I. Lipót 1676-ban pécsi, 1687-ben veszprémi püspökké, 1703-ban pedig kalocsai érsekké nevezte ki és e méltósága mellett továbbra is megmaradt a veszprémi püspökség kormányzójának. Egyházának és hazájának hű szolgája volt egész életében és emellett I. Lipót és I. József bizalmát is birta. Mint a nemzet és a király bizalmának egyaránt részese, ő iparkodik Lipót és Rákóczi között a békét létrehozni és nem Széchenyi hazafias buzgalmán mulott, hogy az udvar Rákóczi feltételeit nem fogadta el.

Már küszöbön állott a bíborossá való kinevezése, amidőn soproni tartozkodása alatt élete 68. évében 1710 máj. 22-én a halál elragadta. Utolsó kívánsága szerint Bánfalván temették el a rendi sirboltban. Életrője keserűen jegyzi meg, hogy a bánfalvai kolos-

terra hagyott 15000 frtból a kolostor alig 4000 frtot kapott meg. (Benger 141, 436-439.; Orosz 141-144. L. még Pados I.: Széchenyi Pál kalocsai érsek életrajza. Pest 1862.)

1697. máj. 6-án I. Lipótnak egy bizonyosságlevelét találjuk Landor Ferencről, aki három évig bánfalvai perjel volt és a mult évi máriavölgyi nagykáptalanon definitor generálissá választották. Bánfalvai priorátusa alatt egész Sopronmegyében kiváló tudománya és fedhetetlen élete miatt köztiszteltben állott. Felszólítja a várost is, hogy Landor priorról pecsétes levelel tegyen tanuságot. (S.v.1. N. 81.)

1680-ban lépett a bánfalvai noviciusok közé Esterházy Imre gr. Rendtársai dicsérik nagy buzgóságát és tudását. 1702-ben a pálosok generálisa, 1706-ban váci, 1708-ban zágrábi, 1723-ban veszprémi püspöki, majd 1725-ben az esztergomi érseki székbe nevezte ki a királyi kegy. 1745-ben fejezte be az életét. (Benger 401, 594.; Orosz 300-2.)

A XVIII. sz. első évtizedének gondterhes évei alatt

a bánfalvai rendház sokat köszönhetett kiváló perjelének Weinacht Endrének. Weinacht 1687-ben tett fogadalmat Bánfalván, ahol a bécsi egyetemen végzett teológiai tanulmányainak befejezése után mint a ház prokurátorát látjuk viszont. Innen 1695-ben a csáktornyai kolostor perjelévé lett, 1700-ban pedig ismét Bánfalván van mint a ház perjele. 1711-ig viselte Bánfalván a tisztelet, amely idő alatt példás buzgalommal, nem egyszer élete veszélyeztetésével is védte kolostora érdekeit. (Benger 477.)

1700-ban a kolostornak még néhány lakójáról halunk. Így Gallovich Mihály procurátorról, a későbbi nezsideri perjelről, Veiskopf Elek templomi szónokról, és Zabula Ferencről. (S.v.l. N. 65.) 1713-ban pedig Karlóczy Lajos perjelről, Simonyi József prokuratorról, majd az erdélyi hittérítőről Radován Özsébről, akivel 1728-1730, és 1732-ben mint definitor provinciálissal ^{és} a kolostor perjelével is találkozunk, ezenkívül Flaškovich Imréről (S.v.l. N. 124.) történik említés; Radovánon kívül az Annales a többi bánfalvai szerzetesről nem emlékezik meg.

1716-ban szerepel Bánfalván ~~ADV~~ ~~ADV~~ a szenté-
 letű és rendtársai által különösen kedvelt Bolla Ágost-
 on ^{perjel} és Flávy Benedek prokurator. (S.v.l. N. 202.) Bol-
 la tizenhárom évig volt a magyar provincia vicáriusa,
 1714-ben definitor generális lett és a bánfalvai ko-
 lostoron kívül Bécsujhelyen, Elefánton és Pápán is
 viselte perjeli tisztét. (Benger 583.; Orosz 154-5.)
 Flávy Benedek hosszú ideig tartozkodhatott Bánfalván.
 1727-ben Wajay András perjel mellett látjuk mint al-
 perjelt. Radován perjelsége alatt 1728-ban Kolnacy
 Fülöp, 1730-ban, majd 1742-ben Gerdanich József per-
 jel mellett ~~x~~ munkájáról a "Synopsis annalium..."-ról
 /Teljes címe: Synopsis Annalium eremi coenobiticorum
 ff. eremitarum Ord. S. Pauli primi eremitae. Sopron
 1747, 401. p./ - ~~xx~~ ismert Orosz Ferenc, 1732-ben
 pedig Wajay Jeromos töltik be az alperjeli tisztet.
 (L. Rer. Annal megfelelő évszámok alatt.)

1733-ban Testyángzky Lászlót mint alperjelt, 1738-
 ban Roth Ferencet mint sekrestyést említi a krónikás.
 1771-ben találkozzunk még egy sekrestyével, Menthler

Gáborral.

1745-ben született Alsópulyán és a hatvanas évek közepén lépett Bánfalván a pálosok közé a horvátajku nép kedvelt bánfalvai szónoka Bilisich Lajos, aki beszédeinek egy részét, amelyek Szt. István magyar királyról szóltak 1789-ban "Hvalenje v. Stefana pervoga i slavnoga ugaskoga kralja" címmel Bécsben ki is adta.

Személyi adatokban továbbra is csak néhány név felsorolására szorítkozhatunk. 1768-ban és 1770-ben a határkömegállapításnál és a beneficium adományozásánál Kapp Jakab perjelt látjuk a kolostor részéről.
(S. v. 1. N. 213.)

A rendnek 1786. évi eltörlése idejéből a bánfalvai fogadalmas rendtagok névsorát ismerjük. A kolostor perjele Zwick András, alperjele Rainer Kelemen volt; a többi bánfalvai pálos: Gorgoscholtz Vazul, Grüber Gergely, Kinik Gábor, König Flórián, Kremser József, Maar Jakab, Rosmann Albert, Széby Boldizsár, és Ugróczy István. Számszerint 11 fogadalmas lakta tehát a feloszlatáskor a kolostort, ami nagy létezőm

csökkenésre mutat. Ez a jelenség azonban a többi kolostornál is fennállott. (Századok 1901. évf. Császár Elemér id. közl.)